



UTESAV

ULUSLARARASI TEKNOLOJİK  
EKONOMİK VE SOSYAL  
ARAŞTIRMALAR VAKFI



# SURİYELİ SIĞINMACILAR VE TÜRKİYE EKONOMİSİ

Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak

Yayına Hazırlayan  
**Bekir Berat Özipek**

2018



**Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi**  
Evrensel Tecrübe Işığında Bir Etkiyi Konuşmak

**UTESAV**

Uluslararası Teknoloji Ekonomi Ve Sosyal Araştırma Vakfı

Organizasyon Kurulu

Başkan: **Mehmet Develioğlu**

Başkan Yardımcısı: **Yusuf Cevahir**

Başkan Yardımcısı: **Ahmet Doğan Alperen**

Yayına Hazırlayan

**Prof. Dr. Bekir Berat Özipek**

Mizanpaj ve Tasarım

**Erdoğan Hayta**

İSTANBUL

ŞUBAT 2018

## BİLDİRİM

Bu raporda iletilen görüşler, yaklaşımlar, öneriler ve sonuçlar, UTESAV'ın bünyesinde 25 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirilen **Sığınmacılar ve Ekonomi Çalıştayı**'nın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. **“Suriyeli Sığınmacılar ve Türkiye Ekonomisi -Evrensel tecrübe ışığında bir etkiyi konuşmak-”** raporu, alanında uzman kişiler ile akademisyenlerin bireysel ifade ve beyanlarından derlenerek sunulmuştur. Rapor hiçbir resmi, sivil ya da ticari kuruluşun fikirlerini, görüşlerini ve pozisyonunu yansıtmamaktadır.

## AMAÇ

Türkiye’de öteden beri sığınmacıların ülkeye yük olduğu, vatandaşların paralarının alınıp onlara verildiği, sığınmacıların çocuklarının istedikleri okulda bedava okuduğu, emeklilere ayrılması gereken kaynakların onlara gittiği imajını yerleştirmeyi hedefleyen pek çok yanlış bilgi ve dezenformasyon, ağırlıklı olarak iktisadi argümanlar üzerinden yapıldı ve yapılıyor.

“Onlar sizin ekmeğinize ortak oluyor” şeklinde özetlenebilecek bir kanaat oluşturularak, vatandaşların sığınmacılara karşı olumsuz bakmaya ve davranmaya ikna edilmesine çalışılıyor.

Bu tarz propagandaların biriktirdiği olumsuz duygular, dünyanın en kırılgan gruplarından olan sığınmacıları ihlaller karşısında daha savunmasız duruma getiriyor; onlara yönelik pozitif düzenlemeleri güçleştirici veya geciktirici bir etki yapıyor.

Böyle bir ortamda, sığınmacılara yönelik önyargıyı kırmak, gündelik tartışmaların ötesine geçerek, konuyu temel insani değerler çerçevesinde ele almayı ve yanlış anlamalarla olumsuz propagandaların giderilmeye çalışılmasını zaruri kılıyor. Bu ihtiyaç, elinizdeki çalışmayı ortaya çıkaran başlıca motivasyonu ve bu bağlamda çalışmanın amacını ifade ediyor.

## ÖZET

Göçmenlerin ve sığınmacıların, geldikleri ülkeye sundukları çok boyutlu katkıların bir boyutunu da ekonomi alanındaki katkıları oluşturur. Onları basitçe “ekonomiye yük” olarak algılayan yaklaşımların aksine, ekonomik dinamizmi artıran, üretici ve tüketici olarak ekonomiye katkı yapan ve özellikle nüfusun yaşlandığı ülkelerde, sosyal güvenlik başta olmak üzere, sistemin çarklarını döndüren taze bir güç olarak bakmak mümkündür.

Bu çerçevede Türkiye’de yaşayan Suriyeli sığınmacılar da emekleri, meslekleri, sahip oldukları maddi değerler ve diğer nitelikleriyle ekonomiye çok boyutlu katkı yapmaktadırlar. Bazı sektörlerde kısa vadede yaşanan iş kayıpları, makro ölçekte bu katkının değerini azaltmaz. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde gözle görülür bir ekonomik canlanma vardır ve bu canlanmanın ölçülebilir olduğu durumlar vardır.

Türkiye’nin izlediği açık göç politikasının ve göçün ani olmasından kaynaklanan planlama eksikliğinin ekonomik entegrasyonu güçleştirdiğini savunanların yanında, tam tersine onu olumlu yönde etkilediğini savunanlar vardır.

Suriyeli sığınmacılarla ilgili çok boyutlu bir entegrasyonun başarılması, onların kendi ayakları üzerinde durabilmeleri ve ekonomiye potansiyel katkılarının pratik katkıya dönüşmesi ise onlarla ilgili hukuki çerçevenin revize edilmesine bağlıdır. Türkiye, “konukseverliği kalıcı hukuki normlara dönüştürmelidir” ve rapor bu yöndeki önerilere de yer vermektedir.

## TEŞEKKÜR

Uluslararası Teknolojik Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı (UTESAV) olarak; değerlendirmeleriyle bu rapora katkıda bulunan İstanbul Medipol Üniversitesi öğretim görevlileri; Prof. Dr. Bekir Berat Özipek, Prof. Dr. Kerem Alkin, Doç. Dr. Nurullah Gür, Doç. Dr. Hatice Karahan, Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Tatlıyer, Yrd. Doç. Dr. Faik Tanrıku, Yrd. Doç. Dr. Buğra Kalkan, Arda Akçiçek, Osman Çalım, İbrahim Altan, Halid Babilli, Muhammet Emin Şimşek, Sadık Subaşı, Hakkı Aygün, Harun Öztürkler, Selçuk Şatana, Turgay Aldemir ve Hakan Şahin’e şükranlarımızı sunarız. Yaptığımız çalışmanın hayırlara vesile olmasını dileriz.

## SUNUŞ

Bu çalışma, UTESAV bünyesinde 25 Nisan 2017 tarihinde gerçekleştirdiğimiz “**Sığınmacılar ve Ekonomi**” çalıştayının ürünü olarak ortaya çıktı.

Çalıştayda, “**Göç, göçmenlik, sığınmacılık ve ekonomi: Evrensel tecrübe ışığında bir etkiyi konuşmak**” ve “**Türkiye’deki göçmenlerin ekonomiye etkileri ve göçmenlere ilişkin olarak atılması gereken hukuki, ekonomik ve sosyal temelli adımlar**” başlıklı iki ayrı oturum yapıldı ve sığınmacılar ile ekonomi arasındaki ilişki çok boyutlu olarak tartışıldı.

Ekonomiyi konu almamız, esas olarak bu konunun sığınmacılara yönelik ayrımcı önyargının en fazla ürettiği zeminlerden birisi olmasındandı. Sığınmacılara yönelik ayrımcı önyargının en güçlü görünen yönü de ekonomiyle ilgili algı ve yorumlarda somutlaşıyor. Friedrich Hayek, bir tezi çürütmek için onun en zayıf yönüne değil, en güçlü görünen yönüne eleştiri getirmemizi önerir. Bu bağlamda sığınmacıların ekonomiye yük olduklarına ilişkin genel geçer bilginin yanlışlığının ikna edici biçimde ortaya koyulması, bu meseledeki en ciddi önyargı kaynağının çürütülmesi bakımından önemli.

Sığınmacı olmanın bir hak olduğunu ve sığınmacıların da hak sahibi bireyler olduklarını göz önüne aldığımızda, yani konu bir hak meselesi olduğunda, hiç şüphesiz, onların ekonomiye etkisine ilişkin olumlu veya olumsuz yaklaşımların tümü tali bir mesele haline gelir. Sığınmacıların ekonomiye etkisine ilişkin kanaatler, meselenin insani özünü önceleme sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Bu hem bireyler hem de devletler bakımından böyledir.

Ancak bu ahlaki duruş, konunun pratik boyutlarıyla ele alınmasının önemini azaltmaz. Eğer bir toplumda ayrımcı önyargının kaynaklarından biri buyrsa, ki Türkiye’de budur, o zaman bizim bunu konuşmamız, tartışmamız ve bu konuda bir şeyler üretmemiz gerekir. Özellikle de herkesin ahlaki argümanlarla ikna edilmesinin mümkün olmadığını göz önüne aldığımızda, sığınmacıların ekonomiye etkisine ilişkin ciddi bilgi, analiz ve yorumların değeri de daha iyi anlaşılabilir.

Adaleti önceleyenlerin elini güçlendiren husus, bu konuda **ahlaki olan** ile  **faydalı olan** arasında bir tercih yapmak zorunda olmayışımız. Sığınmacıların ülke ekonomisine katkılarının, onlar için katlanılan maddi maliyete kıyasla çok daha fazla olduğuna ve onların son tahlilde ekonomik gelişim ve zenginleşmeye pozitif yönde etki yaptıklarına ilişkin argümanların karşıtlarından çok daha güçlü olması.

Çalıştayda dile getirilen fikir ve analizler, enflasyondan istihdama, kamu maliyesinden büyümeye kadar konunun ekonomik boyutuna ilişkin birbirleriyle çelişen ve örtüşen benzer ve farklı yorumlar içeriyor. Ancak bütün bu farklı fikir ve analizlerin ötesinde, nihai anlamda ortaya çıkan tablo, sığınmacıların ve göçmenlerin varlığının bir ülke için ifade ettiği kültürel ve insani gelişim potansiyeline katkısı bir yana, ekonomik bakımdan da değerli olduğunu ortaya koyuyor. Bu yönüyle çalıştayda dile getirilen fikir ve analizlerin bileşkesi veya tortusu, sadece konuyla ilgili bilimsel çalışmalara ışık tutucu olması bakımından değil, aynı zamanda dezavantajlı bir gruba yönelik ayrımcı önyargıyı aşındırıcı olması bakımından da değer taşıyor. Çalışmanın girişinde Doç. Dr. Nurullah Gür ve Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Tatlıyer, sığınmacılar ve ekonomi ilişkisini dört boyutuyla (büyüme, kamu maliyesi, enflasyon ve istihdam), artıları ve eksileriyle bir analize tabi tutarak, konunun serinkanlı bir biçimde ele alınabilmesinin zeminini oluşturuyorlar. Ardından, çalıştayda dile getirilen fikir ve analizleri içeren bölüm başlıyor. Okuyucuyu, konuyla ilgili akademisyenlerden sivil toplum örgütü yöneticilerine, Suriyeli iş insanlarından bürokratlara kadar geniş bir yelpazede dile getirilen farklı fikir ve analizlerle ve zengin tartışmalarla buluşturan en orijinal kısmını oluşturduğunu söyleyebileceğimiz bu ana bölümü, kişisel olarak benim de çok istifade ettiğim iki oturumdaki konuşmaların kısaltılıp yayına hazırlanmasından oluşuyor.

Bu çalışmayı ortaya çıkaran çalıştaya ev sahipliği yapan UTESAV ailesine, Başkan Mehmet Develioğlu, Başkan Yardımcıları Yusuf Cevahir, Ahmet Doğan Alperen ve MÜSİAD Genel Başkan Yardımcısı İsrail Kuralay’a; Gaziantep’ten her an iletişim içinde olup destek olan Muhammed Sadık Subaşı ve Muhammet Emin Şimşek’e; mizanpaj ve tasarımı özenli ve sabırlı bir çalışmayla gerçekleştiren Erdoğan Hayta’ya teşekkür ederim.

Editör olarak çoğu kez kısaltmaya kıyamadığım ama okumayı güçleştirmeyecek biçimde makası da elime alma zorunda kaldığım bu çalışmanın sığınmacılarla ilgili anlama çabasına katkı ve onlara yönelik olumsuz yaklaşımların aşınmasına katkı sağlamasını diliyorum.

**Prof. Dr. Bekir Berat Özipek**  
**İstanbul Medipol Üniversitesi öğretim üyesi.**

# İÇİNDEKİLER

<b>BİLDİRİM</b> .....	<b>4</b>
<b>AMAÇ</b> .....	<b>4</b>
<b>ÖZET</b> .....	<b>4</b>
<b>TEŞEKKÜR</b> .....	<b>4</b>
<b>SUNUŞ</b> .....	<b>5</b>
<b>GİRİŞ:</b> .....	<b>9</b>
<b>A. GÖÇMENLER, SIĞINMACILAR VE EKONOMİ</b> .....	<b>13</b>
A.1. “Ekonomik entegrasyonu sağlayan, insanları toplumun üretken ve barışçıl üyelerine çeviren, çalışma özgürlüğünü ve insan haklarını güvenceye almaktır” Buğra KALKAN.....	14
A.2. “Sığınmacıların, göçmenlerin ekonomiye katkısına örnek, ABD’de birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin teknoloji şirketleridir” Kerem ALKİN.....	17
A.3. “Burada hayatını idame ettirmeye çalışan her kişi, aynı zamanda Türkiye’nin yurtdışındaki temsilcisidir” Yusuf CEVAHİR .....	18
A.4. “Müdahaleci olmamak ekonomik entegrasyonu kolaylaştırır. dünyanın her yerinde sosyal uyum ekonomik entegrasyonla birlikte gerçekleşir” Arda AKÇİÇEK .....	19
A.5. "Göçmen, sığınmacı ve entegrasyon: insani ve stratejik boyutlarını birlikte görmek" Nurullah GÜR .....	21
A.6. “Sosyal güvenlik sistemi ve “çarkı döndürme”nin ekonomi politikği: Almanya ticaret odası neden mültecileri ülkede istiyor?” Faik TANRIKULU .....	23

## **B. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SİĞINMACILAR ..... 25**

B.1. "Böylesine büyük nüfus hareketiyle karşılaşmamıştık. göçle ilgili tecrübelerimizi bu süreçte yaşayarak edindik"

Osman ÇALIM ..... 26

B.2. "Biz 3 milyon Suriyeliye bakıyoruz' söylemi doğru değil. şu anda bizim kamplarda 265.000 Suriyeli var"

İbrahim ALTAN ..... 27

B.3. "Bugün Türkiye ekonomisinde bir farklılık varsa Suriyelilerin bunda ciddi katkısı var. doğru bildiğimiz yanlışlarımızı tashih etmemiz lazım"

Turgay ALDEMİR ..... 29

B.4. "Geçici koruma statüsü altındaki bireylerin çalışma haklarıyla ilgili mevzuat ve uygulamadaki durum"

Selçuk ŞATANA ..... 32

B.5. "Kilislilerin yaklaşık yüzde 74'ü Suriyelilerin orada olmasının ticareti canlandırdığını, ticari ortamı genişlettiğini söylüyor."

Arda AKÇİÇEK ..... 34

B.6. "Türkiye kriz ortamında göçü diğer ülkelere örnek olacak bir şekilde yönetti ancak sonrasında ilgili ciddi eksiklikler var"

Faik TANRIKULU ..... 35

B.7. "Bankalardan kolay para alamıyor ya da para transferi yapamıyoruz. bu işleri başka bir firmalar adına yapıyoruz"

Halid BABİLLİ ..... 36

B.8. "Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkisi: verilere dayalı akademik çalışmalardan hareketle bütünlüklü bir resim oluşturmak"

Nurullah GÜR ..... 38

B.9. "Meslekleri, emekleri, tasarımlarıyla geldiler ve ekonomiye çok boyutlu katkı yapıyorlar"

Muhammed Sadık SUBAŞI ..... 40

B.10. "Bu hadise olmasa hiçbir şekilde gelmeyecek nitelikli insan kaynağının, sermayenin ve bir kısım körfez fonlarının Türkiye'ye girdiğini ve Suriye'de değerlendirildiğini görüyoruz"

Hakkı AYGÜN ..... 45

B.11. “Göçmen etkisi kimi durumda olumlu, kimi durumda olumsuz”	
Harun ÖZTÜRKLER.....	46
B.12. “Bölgede yatırımcıların ve girişimcilerin arttığını, bunun da Türkiye ekonomisine destek verdiğini görüyoruz”	
Hatice KARAHAN .....	48
<b>C. NE YAPMALI? .....</b>	<b>49</b>
C.1. “Hayırseverliği ve konukseverliği “hukukseverliğe”, kalıcı hukuki normlara ve güvencelere dönüştürmemiz gerek”	
Turgay ALDEMİR .....	50
C.2. “Devlet hukuku korumalı, kendiliğinden gelişen ve kendiliğinden çözüme kavuşabilecek süreçlere müdahale etmemeli”	
Arda AKÇİÇEK .....	53
C.3. Rol model ihtiyacı: “Hikayesi olan, bu toplumun geleceğinde sanattan spora, eğitimden kültüre insanları ortaya çıkarmamız gerek”	
Turgay ALDEMİR .....	55
C.4. “Hukuk meselesinden, ticaret hukukundan, iş yapmayı kolaylaştırmaktan başlamak gerekiyor”	
Buğra KALKAN.....	57
C.5. “Devletin daha alt katmanlarında politika önerebiliriz. Suriyeli göçmenler nasıl ve ne şekilde çalışacak, bunun için strateji geliştirmeye çalışmamız lazım.”	
Mevlüt TATLIYER.....	59
C.6. “Mültecilerin diğer vatandaşlarla aynı hukuki prosedürlere tabi olması, işsizliğin düşmesine, üretimin artmasına ve piyasada adaletin sağlanmasına katkı yapar.	
Hakan ŞAHİN .....	61
C.7. “Statü meselesi, belirsizliğin ortadan kaldırılması, yaşadığınız ülkede ne olacağını bilip, planlarınızı buna göre yapmanız bakımından önemlidir”	
Arda AKÇİÇEK .....	63
<b>GENEL DEĞERLENDİRME VE SİYASA ÖNERİLERİ...</b>	<b>64</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>67</b>



# GİRİŞ: BÜTÜNLÜKLÜ BİR FOTOĞRAF OLUŞTURABİLMEK

Bugün itibarıyla Türkiye’de yaklaşık 3 milyon Suriyeli mülteci ikamet etmektedir. Mültecilerin 80 milyonluk Türkiye nüfusuna oranı yüzde 3.75’tir. “Geçici koruma” statüsü altında bulunan mültecilerin bir kısmı kamplarda yaşamakla birlikte kahir ekseriyeti kamplarda yaşamayıp Türkiye’nin çeşitli şehirlerine yayılmış vaziyettedir. Buldukları şehir ekonomilerine entegre olmaya çalışan bu mültecilerin yine çok büyük kısmı kayıtdışı bir şekilde vasıf gerektirmeyen işlerde ve düşük bir ücret karşılığında çalışmaktadır.

Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisini çeşitli açılardan hatırı sayılır ölçüde etkilemiş olduğu söylenebilir. Peki Suriyeli mülteciler Türkiye’nin ekonomik büyümesini, istihdam yapısını, kamu maliyesini ve enflasyon düzeyini ne kadar ve ne şekillerde etkilemiştir? En başta belirtmek gerekir ki Suriyeli mülteciler özellikle yoğun olarak yaşadıkları Gaziantep ve Şanlıurfa gibi sınır şehirlerinin ekonomilerini etkilemiştir. Yine, İstanbul ve Mersin gibi büyük şehirlerin bazı semt ekonomileri de Suriyeli mülteci akını neticesinde hatırı sayılır ölçüde bir değişimden geçmiştir.<sup>1</sup>

Genel olarak değerlendirildiğinde, Suriyeli mülteciler yoğun olarak buldukları bölgelerde ekonomik yapı, istihdam dokusu ve enflasyon oranı üzerinde belirli düzeyde bir etkiye sahip olmuş, bu durumun etkileri de genel Türkiye ekonomisinde seyreltilmiş olarak kendisini göstermiştir. Yine, Türkiye’nin Suriyeli mülteciler için bugüne kadar yaptığı 100 milyar TL düzeyinde düzeyindeki harcama Türkiye ekonomisini belirli ölçüde etkilemiştir.

## **Ekonomik Büyüme**

Bir ülkenin yıllık ekonomik aktivite düzeyi olan Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla (GSYH) makro bir büyüklük olarak ekonominin genel durumunu yansıtan göstergelerden biridir. GSYH’in bir yıldan diğerine ne kadar değiştiğinin ölçütü olan ekonomik büyüme rakamı ise hem ekonominin sağlıklı bir yapıya sahip olup olmadığı hem de ülke ekonomisinin ne yöne evrildiği noktasında fikir verir. Bununla birlikte, ekonomik büyüme rakamı çok sayıda faktörden etkilenir ve bu açıdan tek bir faktörün ekonomik büyüme üzerindeki etkisini ayırtmak oldukça güçtür. Dolayısıyla, Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisi ancak genel anlamda ortaya konulabilir. Mülteciler ekonomik büyümeyi dolaylı veya dolaysız bir şekilde çeşitli kanallarla etkileyebilir. Bunlar genel manada; talep kanalı, arz kanalı, istihdam kanalı ve kamu maliyesi kanalıdır.

Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye gelişiyle birlikte, açık bir şekilde, Türkiye ekonomisinde mal ve hizmet ürünlerine dönük toplam talep artmıştır. Bununla birlikte, belirtmek gerekir ki mültecilerin ortalama gelir seviyesi Türkiye ortalamasının epey altında olduğundan toplam talepteki artış lüks mallardan ziyade zorunlu mallarda yaşanmıştır. Bu etki de en çok Suriyeli mültecilerin yoğunlaştığı sınır şehirlerinde ve büyük şehirlerin bazı semtlerinde hissedilir boyutlara varmıştır.

Peki, söz konusu talep artışı ekonomik büyüme üzerinde ne yönde bir etkiye sahip olmuştur? En temelde, bir ekonomide mal ve hizmet üretimi tam kapasitede gerçekleşiyorsa, ekstra talep artışı üretimi ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi artıramayacaktır. Öte taraftan, ekonomide durgunluk varsa ekstra talep artışı ekonomiyi belirli ölçüde canlandırma potansiyeline sahiptir.

Küresel ölçekte yaşanan ekonomik durgunluk ve Türkiye özelinde çeşitli terör örgütleri eliyle ortaya çıkan ve 2012’den sonra ivme kazanan siyasi istikrarsızlık neticesinde, Türkiye ekonomisi 2012’den 2016 yılı sonuna kadar yılda ortalama yüzde 3.3 büyüme ile potansiyelinin altında bir büyüme performansına sahip olmuştur. Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki varlıkları ise tam da bu süreçte hissedilir olmaya başlamıştır. Bu açıdan, Suriyeli mülteciler eliyle Türkiye ekonomisinde talepte yaşanan artış ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olmuş ve Türkiye ekonomisini belirli ölçülerde canlandırmıştır. Sonuç olarak, talep kanalının bu süreçte Türkiye ekonomisi lehine çalıştığı söylenebilir.

<sup>1</sup> Lordoğlu ve Aslan (2016). En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014, Çalışma ve Toplum, No: 2.

İkinci kanal ise arz kanalıdır.

Suriyeli mültecilerin doğal olarak Suriye ve Irak ile olan organik bağları oldukça güçlüdür. Bu açıdan, Suriyeli mültecilerin özellikle Gaziantep gibi sınır şehirlerinde işletme kurmaları veya mevcut işletmelerde çalışmaya başlamaları neticesinde, bu şehirlerin Suriye ve Irak ile olan ticaretlerinde çok büyük bir canlanma olmuştur. (Suriye ekonomisinin iç savaş nedeniyle çökmüş olması da söz konusu ticaretin artmasında önemli bir paya sahiptir. Söz konusu iki faktör birbirini tamamlar niteliktedir.) Örneğin, 2014 yılı Ocak-Temmuz döneminde Gaziantep'ten Suriye'ye yapılan ihracat geçen yılki aynı döneme göre yüzde 21 artış göstermiştir.<sup>2</sup> Söz konusu ticaret artışı, başta sınır şehirlerinin ekonomisi olmak üzere, Türkiye ekonomisi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir.

Üçüncü kanal istihdam kanalıdır.

Suriyeli mülteciler, Türkiye'de işgücü arzı açığı bulunan vasıfsız işlerde genelde daha düşük ücretlere çalışarak işverenlerin maliyetini düşürmektedir. Bu durum da Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerinde pozitif yönlü bir etkiye sahip olmaktadır.

Son olarak, konjonktür karşıtı maliye politikası anlayışına göre, ekonomik durgunluk zamanlarında devletin uygulayacağı genişlemeci maliye politikası, ekonomik aktiviteyi canlandırarak, ekonominin durgunluktan çıkmasında hatırı sayılır bir role sahip olabilir. Bu çerçevede, Türkiye'de ve özellikle dünyada yaşanan ekonomik durgunluk ortamında Türkiye'nin mülteciler için yaptığı kamu harcamalarının, bu harcamaların Suriyeli mültecilere olan faydasından **bağımsız bir şekilde**, çarpan etkisiyle Türkiye ekonomisi üzerinde olumlu yönde bir etkiye sahip olduğu ve ekonomik büyümeyi hatırı sayılır ölçüde desteklediği tespit edilebilir.

### ***İstihdam***

3 milyon civarındaki Suriyeli sığınmacı istihdam piyasası üzerinde önemli düzeyde etkili olma potansiyeline sahiptir. Dahası, işsizlik oranının yüzde 9-10-11 bandında olduğu Türkiye'de mültecilerin istihdam piyasası üzerindeki etkisi dikkate alınmak zorundadır. İlk bakışta mültecilerin Türkiye'de işsizlik oranını belirli ölçüde artıracığı düşünülmektedir. Fakat, Türkiye'deki istihdam piyasasının yapısı, Suriyeli mültecilerin vasıf düzeyi ve Türkiye'nin ortalama gelir düzeyi hesaba katıldığında, ortaya daha farklı bir resim çıkmaktadır.

İlk olarak, Suriyeli mültecilerin kahir ekseriyetinin eğitim seviyesi düşüktür ve bu kişiler vasıfsız işlerde kayıtdışı olarak çalışmaktadır. Suriyeli mülteciler bu işlerde kayıtdışı olarak çalıştıkları için Türk vatandaşlarından önemli ölçüde daha az ücret alabilmektedir. Bu durum da söz konusu vasıfsız işlerde ortalama ücret seviyesini, özellikle sınır şehirlerde, kısmen düşürmektedir.

İkinci olarak, Suriyeli mültecilerin **direkt etkisi** özellikle sınır şehirlerindeki vasıfsız işlerde işsizlik oranının kısmen artması yönünde olmuştur. Bununla birlikte Suriyeli mülteciler tam da düşük gelirli ülkeler klasmanından orta gelirli ülkeler klasmanına geçtiği bir süreçte Türkiye'ye gelerek vasıfsız nitelikteki inşaat, sanayi ve mevsimlik tarım işlerinde ciddi bir sorun haline gelmeye başlayan **işgücü açığını** önemli ölçüde kapatmışlardır. Böylece, söz konusu alanlarda işverenlerin "çalışacak işçi bulamama" sorunu önemli ölçüde ortadan kalkmıştır.

Üçüncü olarak, Suriyeli mültecilerin gelmesiyle birlikte özellikle sınır şehirlerinde ekonomik aktivitede ve dış ticarete önemli bir canlanma görülmüş, bu durum da işsizlik oranını azaltıcı yönde bir etkiye neden olmuştur. Yani, Suriyeli mülteciler **dolaylı olarak** işsizlik oranının azalması yönünde bir etkiye sahip olmuştur.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Suriyeli mülteciler çoğunlukla vasıfsız işgücü piyasası üzerinde etkili olmuşlardır. Türkiye'nin 2000'li yıllarda ortaya koyduğu performansla orta gelirli ülkeler arasına katıldığı bu süreçte vasıfsız işlerde önemli bir sorun haline gelmeye başlayan çalışacak işçi bulamama sorunu Suriyeli mülteciler ile önemli ölçüde telafi edilmiştir. Yine, Suriyeli mülteciler vasıfsız işlerde işgücü maliyetini düşürerek verimlilik artışına neden olmuşlardır.

## **Kamu Maliyesi**

Uluslararası göçün, özellikle de iradi olmayan şekliyle göçün, kamu maliyesine ciddi bir yük getirdiğine ilişkin bir yargı vardır. Birçok ülkedeki medya ve siyasetçiler tarafından yapılan yanlış yayınlar ve açıklamalar da bu yargının yerleşmesini ve negatif algının pekişmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak gerek bu konuyla ilgili nitelikli çalışmalar ve gerekse de farklı ülke deneyimleri, uluslararası göçün kamu maliyesine ciddi bir yük getirdiğine ilişkin olarak kesin bir kanaate varmanın mümkün olmadığını göstermektedir. Ama nüfusun hızla yaşlanmasından dolayı çalışan kesimin vergi yükünün arttığı ülkelerde, göçmenler ve mültecilerin, kamu maliyesinin sürdürülebilirliği ve sosyal güvenliğin sisteminin sürekliliğine katkıda bulunması pekala mümkündür.

Mültecilerin gittikleri ülkede aldıkları sosyal yardımların, o ülkede bütçe giderlerini arttırdığına dair genel bir kanaat vardır. Ancak bu kanaati taşıyanların görmedikleri gerçek, sığınmacıların o ülkenin iktisadi hayatındaki rollerinin tek boyutlu olmadığıdır. Sığınmacıların birçok yoldan, örneğin emek piyasasına katılmaları, şirket kurmaları ve mal ve hizmet talep etmeleri yoluyla iktisadi hayata katkı yaparak, o ülkenin vergi gelirlerini artırma potansiyeline sahip olduklarını da görmek gerek.

Sığınmacıların, kendi ülkelerini ani bir şekilde terk etmek zorunda kaldıklarından dolayı, ayak bastıkları ev sahibi ülkelerde belli süre destek olarak yaşamak durumunda oldukları açıktır. Bu geçiş dönemini temel güvencelere sahip biçimde geçirmeleri için desteğe ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu desteği sağlamak da bir lütf değil insani bir vazifedir. Uluslararası kuruluşlar ve STK'lar bu desteklerin bir kısmının temin edilmesine katkı sağlasalar da, bu katkılar yeterli olmanın çok uzağındadır.

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacılar örneğinde de mali kaynakların önemli bir kısmını ilgili devlet kurumları karşılamaktadırlar. Bu kaynakların finansmanında önemli miktarda doğrudan veya dolaylı biçimde aktarılmış olan uluslararası kaynaklar da vardır.

Türkiye, sığınmacıların geçiş dönemi süresince insani şartlarda yaşamalarını sağlamak için barınmadan gıdaya, sağlıktan eğitime kadar çeşitli alanlara harcamalar yapmaktadır. Finansal açıdan uluslararası toplumdan yeteri kadar destek alamayan Türkiye, bugüne kadar Suriyeli mülteciler için yaklaşık 30 milyar dolar para harcamıştır.<sup>3</sup>

Avrupa ülkelerinin sığınmacılara reva gördükleri kampların koşulları ile Türkiye'deki sığınmacı kampları arasında derin bir uçurum vardır. Sığınmacı meselesine en başından bu yana insanca bir şekilde yaklaşan Türkiye, bu geçiş döneminde onların insan onuruna yaraşır koşullarda yaşamalarını sağlamak için elinden geleni yapmaktadır. Bu tavır birçok duyarlı kişi ve kurum tarafından takdir edilmektedir. Dünya Bankası ekonomistlerinin kaleme aldığı bir makale, Türkiye'nin başarılı yaklaşımını örnek gösterirken, aynı zamanda Avrupa ülkelerinin Suriyeli sığınmacıların kamumaliyesini bozacağına dair endişelerin yersiz olduğunu altını çizmiştir.<sup>4</sup> Uluslararası göçün kamu maliyesine kısa dönemde negatif etkisi olmasına rağmen orta ve uzun vadede etkinin pozitif olduğu gösteren çalışmalar bulursa da<sup>5</sup>, birçok Avrupalı ülke bu bulguları görmezden gelerek sığınmacılar konusunda popülist bir tavır takınmaktadır.

Sığınmacıların resmi olarak çalışmaya başlamaları veya kendi şirketlerini kurmaları hukuki prosedürlerden ötürü göçmenlere kıyasla daha uzun sürdüğü için ev sahibi ülkede vergi mükellefi olarak kamu maliyesine katkı sağlamaları zaman alabilir. Sığınmacıların resmi yollarla ekonomiye entegrasyonunu kolaylaştıracak adımların hızla atılması, kamu maliyesini rahatlatma açısından kritik öneme sahiptir.

3 <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/2028765-cumhurbaskani-erdogan-dan-g20-zirvesi-sonrasi-aciklamalar> (Erişim tarihi: 25 Eylül 2017)

4 Massimiliano Cali ve Samia Sekkarie, "Much ado about nothing? The economic impact of refugee 'invasions'" Brookings, 16 Eylül 2015, <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2015/09/16/much-ado-about-nothing-the-economic-impact-of-refugee-invasions/>

5 Kancs, A. ve Lecca, P. (2016). Long-term social, economic and fiscal effects of immigration into the EU: The role of the integration policy. EERI Research Paper Series No 08/2016. Brussels, Belgium: Economics and Econometrics Research Institute.

### **Enflasyon**

Uluslararası göç hareketleri ev sahibi ülkelerde enflasyonu farklı kanallar yoluyla etkileyebilir.<sup>6</sup> İlk olarak, sığınmacılar ev sahibi ülkede mal ve hizmetlere olan toplam talebin artmasına neden olarak enflasyonu yükseltebilirler.

İkinci olarak, sığınmacıların yerli halka göre zaman kısıntısı daha az olduğundan dolayı piyasadaki en ucuz ürünleri arama eğilimleri yüksektir. Bu durum, ev sahibi ülkede sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde şirketlerin zamanla fiyatlarını düşmesine neden olarak enflasyon oranını aşağıya çekebilir.

Üçüncü olarak, sığınmacıların ev sahibi ülkenin emek yoğun sektörlerinde düşük ücretlerle çalışmaya başlamaları üretim maliyetlerini azaltarak enflasyonun düşmesine neden olabilir. Farklı ülkeler üzerine yapılan çalışmalar, genel olarak göçmenlerin, sığınmacıların ve mültecilerin ev sahibi ülkede enflasyonu negatif etkilediklerini göstermektedir.<sup>7</sup>

Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların enflasyona etkisi inceleyen bir çalışma, bu bulgulara paralel sonuçlara ulaşmıştır. Suriyeli sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı şehirlerdeki tüketici fiyat endeksi sığınmacı akınları sonrasında yüzde 2.5 oranında azalmıştır.<sup>8</sup> Suriyeli sığınmacıların fiyatlar üzerindeki negatif etkisi kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu sektörlerde görülmektedir. Bu sonuç, Suriyeli sığınmacıların kayıt dışı istihdamın yüksek olduğu sektörlerde çalışmaya başlamaları sonrasında ücretleri aşağıya çekerek maliyetleri düşürdüklerine işaret etmektedir. Çalışmanın bir diğer bulgusuna göre, Suriyeli sığınmacıların fiyatlar üzerindeki negatif etkisi, kayıt içi istihdamın yüksek olduğu sektörlerde görülmemektedir. Suriyeli sığınmacılara yönelik bir başka çalışmada, sığınmacıların artan talep sonrasında konut fiyatlarının yükselmesine neden olduğu bulunmuştur. Mültecilerin konut fiyatları üzerine olan bu etkisi özellikle düşük gelirli muhitlerdeki konutlarda görülmektedir.

Sonuç olarak, farklı ülke ülkeler üzerine yapılan çalışmalar, sığınmacıların enflasyonu düşürme potansiyeline sahip olduklarını göstermektedir. Sığınmacıların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerde artan talebe karşılık üretimin hızlı arttırabilmesi ve konut ihtiyacının karşılanmasına yönelik adımların atılması enflasyon üzerinde oluşabilecek baskıyı azaltacak etmenlerdir.

**Doç. Dr. Nurullah Gür**  
**Yrd. Doç. Dr. Mevlüt Tatlıyer**

<sup>6</sup> Zachariadis, M. (2012). Immigration and international prices. *Journal of International Economics*, 87(2), 298-311.

<sup>7</sup> Zachariadis, M. (2012). Immigration and international prices. *Journal of International Economics*, 87(2), 298-311. Lach, S. (2007). Immigration and prices. *Journal of Political Economy*, 115(4), 548-587. Cortes, P. (2008). The effect of low-skilled immigration on US prices: evidence from CPI data. *Journal of Political Economy*, 116(3), 3

<sup>8</sup> Balkan, B. ve Tumen, S. (2016). Immigration and prices: quasi-experimental evidence from Syrian refugees in Turkey. *Journal of Population Economics*, 29(3), 657-686.



## A.GÖÇMENLER,SİĞINMACILARVEEKONOMİ





Üç miti mercek altına almak

### Göçmenlerle İlgili Üç Temelsiz İnanış

Göçmenler ekonomiye olumsuz etki yapar.

Onlar bizim işimizi çalıyor. Ücretlerimizi düşürüyor.

Bunların hiçbiri doğru değil.

Göçmenler, ekonomiye net bir fayda sağlar. Göçle ilgili çalışan ekonomistler hatta göç olgusuna karşı eleştirel olan ekonomistler bile bu konuda neredeyse evrensel bir fikir birliği içindedir. Hepsi net ekonomik faydanın devasa olduğunu düşünmese de, sığınmacıların katkısının pozitif olduğu konusunda ortak fikre sahiptirler.

Diğer mit ise “onlar bizim işimizi çalıyor” şeklinde. Bununla ilgili kesinlikle net bir kanıt yok. Bu da görünen ve görünmeyenle ilgili bir yanılgı. Mesela, bir sığınmacı ülkemize geldiğinde, bir Amerikalı işçinin işini kaybettiğini gördüğümüzde bu bizim için açıktır ama bizim görmediğimiz, o Amerikalı için başka bir işin yaratıldığıdır.

Bundan dolayı, göçmenlerin gelişinden belirli bir süre sonra baktığımızda işsizlikte net bir yükseliş görmeyiz.

Son 60 yılda iş gücünde neler olduğuna bakalım. “Baby boom” olarak bilinen dönemin doğum oranının, kadınların ve göçmenlerin işgücü piyasasına girişi, uzun dönemde bir işsizlik artışını beraberinde getirmemiş.

→

## A.1. “Ekonomik entegrasyonu sağlayan, insanları toplumun üretken ve barışçıl üyelerine çeviren, çalışma özgürlüğünü ve insan haklarını güvenceye almaktır”

**Yrd. Doç. Dr. Buğra KALKAN / İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Öğretim Üyesi**

Genellikle göçmen karşıtı fikirler, ekonomiyi sıfır toplamı bir oyun olarak görür. Sıfır toplamı oyun ekonomiyi sabit bir pasta olarak algılar ve her yeni gelenin bu pastanın bir kısmını talep ederek önceliklere daha küçük bir pay bırakacağına inanır. Bu varsayımın doğrudan göçmenlerin Türkiye’deki durumuna uyarlanmaktadır. Göçmenlerin ekonomiye pozitif bir katkı yapacakları, yani üretken birer çalışan olarak topluma anlamlı bir katkı yapabilecekleri kabul edilmez.



Bu görüşün karşısında ekonomiyi pozitif toplamı bir oyun olarak gören ya da ekonominin belirli şartlar altında pozitif toplamı bir oyun olabileceğini belirten iddia vardır. Buna göre ekonomiye katılan insanların çalışma özgürlükleri ve mülkiyetleri kanuni güvence altına alındığında, çalışanlar toplumdaki diğer insanların ihtiyaçlarını karşılamak için sıkı bir şekilde çalışırlar. Böylece var olan pasta yeni gelenlerin katkıları ile büyümeye devam eder ve toplumdaki herkes bu refah artışından yararlanır.

Tarihsel tecrübe açısından bakıldığında hem sıfır toplamı ekonomilere hem de pozitif toplamı ekonomilere örnekler bulmak kolaydır. Pozitif toplamı ekonomilere en bilinen örnek olarak ABD verilebilir. Neredeyse tamamen göçmenlerden oluşmuş ve hâlâ da dünyanın en fazla göç alan ülkelerinden biri olan ABD’nin eğitimlisinden eğitimsizine göçmenlerin çoğunluğunu kendi ekonomik sistemine başarılı bir şekilde entegre ederek, onların üretici potansiyelinden faydalandığı görülmektedir. Dünyanın her yerinden eğitimli bireyler ABD’ye daha fazla üretim yapabilecekleri ve daha fazla kazanç elde edebilecekleri inancıyla göç etmektedir. Bunun dışında ciddi eğitimi olmayan ama yine de kendisine daha iyi bir hayat arayan ve sıkı çalışmaya hazır pek çok göçmen de ABD’ye akın etmektedir. Örneğin ilk kuşak göçmen Çinliler ya da günümüzün Latinoları ABD’yi çalışmalarının karşılığını alabilecekleri ve potansiyellerini artırabilecekleri özgür bir ülke olarak görmüşler ve görmektedirler. Bugün milyonlarca göçmen, binlerce iş alanında ABD ekonomisine olumlu katkı sunmaktadır. Ünlü örnekler vermek gerekirse, Google, Apple, Facebook gibi dünyanın en değerli şirketleri bir nesil önce göçmen olan ailelerin çocukları tarafından kurulmuşlardır.

Örnekleri çoğaltmak kolay. Avrupa Birliği içindeki çalışan hareketliliğine bakıldığında çok geniş bir iş gücü havuzundaki insanların kendi üretimlerinin en fazla değer yaratacağı ülkelere özgürce giderek, gittikleri toplumların refahını artırmaktadırlar. Sadece Avrupa mı? Hayır. 1970’lerde Çin’den Hong Kong’a hayatları pahasına yüzerek geçmeye çalışan Çinliler de üretken hayatlarını kazanabilecekleri bir vatan arayışı içindeydiler.





Bugün Uzak Doğu'nun gözde merkezleri sıkı çalışmak için yer arayan milyonlarca göçmene ev sahipliği yapmaya devam etmektedir.

Bu örneklerin dışında ekonomiyi sıfır toplamlı bir oyun olarak gören pek çok ülke de gösterilebilir. Sanırım eski Sovyet Bloğu ve Ortadoğu'daki çoğu ülke sıfır toplamlı ekonomilere örnek olarak gösterilebilir. Bu ülkelerde piyasalara giriş çıkışlar ya çok kısıtlayıcı regülasyonlarla sınırlandırılmış ya da piyasalarda iş yapmak ayrıcalık bir kesime ait bir hak olmuştur.

Dolayısıyla bu ülkelerdeki asıl sömürü insanların emekleri üzerinden haksız kazanç elde etmek değildir; bilakis bu insanların çalışmasına engel olarak insanlar sömürülür. Tunuslu Muhammed Buazizi'yi hatırlayın. Tek istediği seyyar arabasıyla satış yapmak ve hayatını kazanmaktı. Bunu ona çok gören devlet yetkilileri yüzünden çaresizliğe ve umutsuzluğa kapılıp kendini yaktı. Çünkü çalışmak Tunus'ta bir hak değil, bir ayrıcalıktı.

**“Sorun göçmenler değil, göçmenlerin gittiği ülkenin göçmenlerin üretici güçlerinden faydalanmaya ne ölçüde hazır olduğudur.”**

Göçmenlere çalışmaları ve üretmeleri için fırsat tanınmazsa yasal yoldan hayatlarını kazanıp, topluma katkı sunabilecek olan insanları insanlık dışı, yasa dışı alanlara doğru sürüklemek olası vahim bir durumdur.

*Buğra Kalkan*

Peki göçmeler üretici katkılarını topluma nasıl sunacaklardır? Bir başka deyişle ekonominin pozitif toplamlı bir oyun olduğu toplumlarla, ekonominin sıfır toplamlı bir oyun olduğu toplumlar arasındaki fark nedir? Bu iki toplumsal yapılanma arasındaki temel fark çalışma özgürlüğü, yani ekonomik özgürlüğün güvenceye alınıp, alınmaması ile ilgilidir. Üretken toplumlarda çalışanların istedikleri iş alanlarında çalışmaları ve girişim serbestliği güvenceye alınmıştır. Kazançları ise özel mülkiyetleri olarak kabul edilip yasal açıdan etkin bir şekilde korunmaktadır.

Bu bakımdan piyasa ekonomisinin kurumlarının sağlam bir şekilde oluşturulduğu ülkelerde çalışanlar ve girişimciler karşılıklı kurdukları sözleşmelerle tüketicilerin talepleri doğrultusunda üretim yaparlar ve ürettiklerinin karşılığını alabilmeleri devletin güvencesi altındadır.

Devletin göçmenlerin toplumsal entegrasyonu için yapabileceği pek çok politika olmakla birlikte, hiç bir politika göçmenlere çalışma hakkı vererek onların kazançlarını hukuki güvence altına almaktan daha başarılı ve temel bir politika değildir.

*Buğra Kalkan*

Public Choice Dergisi'nde 2014 yılında, J.R. Clark, Roberts Lawson, Alex Nowrasteh, Benjamin Powell, Ryan Murphy'nin yaptıkları bir araştırma dünya genelinde göçmenlerin piyasa ekonomisinin kurumlarına ve bu ülkelerin üretimine ne ölçüde katkı sağladıklarını araştırmıştır. Çalışma 130 ülkeyi 20 yıllık bir süreçte inceleyerek, göçmen alımlarıyla ekonomik verimlilik arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar ilginçtir. Birincisi güçlü piyasa kurumlarına sahip ülkelerin (ekonomik özgürlüğün kurumsallaştığı ülkelerde) göçmenlerin gelişinin bu kurumların yozlaşmasına sebep olmadığı tespit edilmiştir. Yani kurumlar kültüre daha baskın çıkıyor ve göçmenler geldikleri yerlerin alışkanlıklarını değil gittikleri yerin çalışma alışkanlıklarını ve yasalarını benimsiyorlar. İkinci olarak, gelişmekte olan ülkelerin kurumsal yapıları göçmenler geldikçe daha da iyileşiyor.

#### “Gelişmekte olan ülkelerin kurumsal yapıları göçmenler geldikçe daha da iyileşiyor”

##### **Bu nasıl oluyor?**

Şöyle ki, özellikle göçmen alan gelişmekte olan ülkeler kurumsal yapılarını iktisadi özgürlük bağlamında geliştirmek mecburiyetinde kalıyorlar.

##### **Neden?**

Söz konusu göçmenler geldikçe iktisadi bir problemle karşı karşıya kalıyor ülkeler. Yani gelen göçmenlere söz konusu ülkelerde yeni iş alanları yaratmak gerekiyor ama yeni kaynaklar yokken bu nasıl sağlanmaktadır?

Cevap basit, göçmenlerin katkılarından faydalanılarak.

Peki, onların katkılarından nasıl faydalanacağız, onları nasıl sisteme entegre edeceğiz?

Bu sorunun en basit cevabı göçmenlere hak vermektir. Ama hangi tür haklar? Özellikle ekonomik türdeki haklar, yani ekonomik özgürlük hakları ve mülkiyet hakkı gibi.

Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin büyük bir kısmının burada kalıcı olduğu kabul edilip, onların ekonomik haklarını tanıyarak sisteme entegre etmeye başlamamız gerekmektedir.

**Buğra Kalkan**

Bu hakları tanıdığınız zaman ve sisteme bu şekilde entegre ettiğiniz zaman iki şey oluyor. Birincisi ekonomik sistemde rekabet artıyor. Rekabet daha fazla üretim için yenilikçi yolların keşfedilmesi için temel bir araçtır. Şimdi rekabeti yükselten bu göçmenler eğer hakları tanıyorsa üretimin doğrudan artmasına katkı sağlıyorlar ve sistemin yeni gelenleri entegre edecek kadar büyümesini teşvik etmiş oluyorlar. Araştırmanın vardığı sonuca göre, 1990-2010 yılı arasında, her bir birim göçmeninki bu o rakama göre 30.000 kişi- ekonomide büyüme olarak binde 4.5 büyüme gerçekleştirmektedir.

Şüphesiz çoğu ülkenin göçmenlerle imtihanı geniş zaman aralıklarına yayılmış durumdadır. Hiçbir ülkenin Türkiye gibi çok kısa bir zaman aralığında çok farklı demografik özelliklere sahip milyonlarca insanı bir anda ülkesine kabul etmesi gibi bir olay yoktur. Ancak temel ilke Türkiye için de değişmemektedir.





## A.2. “Sığınmacıların, göçmenlerin ekonomiye katkısına örnek, ABD’de birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin teknoloji şirketleridir”

**Prof. Dr. Kerem ALKİN / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi**

Amerika Birleşik Devletleri, izlediği göçmen politikasıyla, dünyada en yüksek katma değeri oluşturabilmiş şirketleri göçmenler aracılığıyla kurmayı başarmış bir ülke. Bugün için yeni Beyaz Saray yönetiminin göçmenlere yönelik söylemleri akıllara durgunluk verecek boyutta olsa da, ABD birinci ve ikinci kuşak göçmenlerden pek çok alanda önemli yatırımcılar, başarılı girişimciler çıkarabilmiş.



### "ABD'nin küresel ölçekteki teknoloji şirketlerinin yüzde 40'ını göçmenler kurdu"

Amerika Birleşik Devletleri'nde birinci ve ikinci kuşak göçmenlerin kurdukları teknoloji şirketleri: Apple, Google, Facebook, Amazon, Oracle, IBM, Uber, Yahoo, Texas Instrument, Abey, AT&NT, Tesla, Qualcomm bir çırpıda sayabileceğimiz şirketler ve ABD'nin küresel ölçekteki teknoloji şirketlerinin yüzde 40'ını temsil etmekte.

**Kerem Alkin**

Trilyonlarca dolarlık şirket değerleri, bu boyutlarıyla bakıldığında, bizlerin de Türkiye'deki göçmen meselesine sosyolojik boyutlarının yanı sıra ekonomik boyutları itibarıyla, katma değer boyutları itibarıyla de bir bakış açısı kazandırmamızı gerektiriyor.

Baba tarafı Batı Trakya, ana tarafı Kafkas'tan göç etmiş, 100 yıl öncesinden bahsediyoruz, 1900'lerin başında ailemin bir tarafı Rus katliamından, diğer tarafı Yunan çetelerinin katliamından kaçmak zorunda kalmış bir ailenin ferdi olarak, çok şükür ki Türkiye'nin de aslında bir göçmen ülkesi olduğunun fazlasıyla farkında olan bir kişi olarak, bu coğrafyadaki insanların tümünün bulunduğu bir fırsatlar coğrafyası olmamız vesilesiyle bunu kucaklama başarısı göstermiş ender ülkelerden biri olduğumuzu söyleyebilirim. Bu nedenle, bugün için dünyanın en yüksek göçmen barındıran, göçmenlere ev sahipliği yapan ülkeleri arasında yer almamıza rağmen, bu süreci başarıyla yönetebilmekteyiz.

Türkiye'nin de bu anlamda bakıldığında nitelikli göçmen kaynağını, nitelikli mülteci kaynağını ülke ekonomisinde, tıp, sağlık endüstrisi başta olmak üzere, bu nitelikli insanları Türkiye ekonomisine kazandırmak adına çok net stratejiler oluşturması gerekiyor. Aksi takdirde, Türkiye'nin bilim ve teknoloji, sağlık, savunma, pek çok sektörde gerçekleştirebileceği atılımlarına entelektüel anlamda katkı sağlayabilecek olan kritik önemdeki birçok mülteciyi de başka ülkeler lehine kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabiliriz.

İşsizlikle ilgili iniş-çıkışlar ve dalgalanmalar olur ama bu işsizlikte uzun vadeli bir yükselişi ifade etmez. Aksine, iş gücü arttıkça toplam istihdam da artmaktadır. Bu da bizi ücretler meselesine getiriyor. Yani işyerine daha çok işçi katıyoruz. Bunun da Amerikalıların ücretlerini düşürmesi gerekmez mi? Yine bununla ilgili de yeterli kanıtımız yok.

Ekonomistlerin bulduğu tek ücret düşüşü, yüksek okul diploması olmayan insanların; ama onların maaşına olumsuz etkisi de çok az. Sebep şu; göçmenlerin işgücü yerel işgücünden farklı oluyor. Onlar farklı hünerler setiyle geliyorlar. Genellikle gelen göçmenler ya çok yüksek ya da çok

düşük beceriye sahip olurlar. Amerikalı işgücünün büyük bir oranı ortada,

Amerikalıların ortalama nitelikli iş gücü var. Çok azımız piramidin üstünde ve çok azımız altında. Yani sonuç, göçmenler geldiğine çoğunlukla bizim hünerlerimizi tamamlıyor. Bizim yerimize geçmiyorlar. Bu da Amerikan işgücünü, daha iyi yapacağı şeyi yapması için serbestleştiriyor. Sonuç olarak biz daha üretken hale geliyoruz onlar da daha çok üretken oluyor.

Göçmenlerle ilgili olarak daha önce hangi pozisyonda olursanız olun, eğer bu temelsiz inanış sizi alıkoysuyorsa bilin ki, bu sizi sınırlarınızı daha çok açmaya teşvik etmeli, daha az değil. <sup>1</sup>

Ben Powell, Ekonomi Profesörü, Suffolk Üniversitesi.

<sup>1</sup> Ben Powell, "Top 3 Myths About Immigrants", Libertarianism.org, [https://www.libertarianism.org/media/around-web/top-three-myths-about-immigration?utm\\_content=64205760&utm\\_medium=social&utm\\_source=twitter](https://www.libertarianism.org/media/around-web/top-three-myths-about-immigration?utm_content=64205760&utm_medium=social&utm_source=twitter), (Erişim 1 Ocak 2018).



Statik analize karşı dinamik analiz

### “Göç alan ülkede hem ücret hem istihdam düzeyi yükselir”

“Dinamik analize göre ücretlerdeki düşüş, göç alan ülkede mal ve hizmet üretim maliyetlerinin düşmesi anlamına gelecektir. Mal piyasasının rekabetçi olması durumunda fiyatlar da düşecektir.

Mal ve hizmetlere olan talep tümüyle inelastik değilse, fiyatların düşmesi mal ve hizmetlere yönelik talebin artmasına yol açacaktır. Buna bağlı olarak göç alan A ülkesinde emek talep eğrisi sağa kayacak, böylece hem ücret hem de istihdam düzeyi artacaktır.

...

Günümüzde göçmenler, göç ettikleri ülke ile göç edilen ülke toplumları arasında işbirliğini güçlendirerek kalkınmanın potansiyel aracı olarak kabul edilmektedirler.”<sup>2</sup>

Munise Tuba Aktaş.

### A.3. “Burada hayatını idame ettirmeye çalışan her kişi, aynı zamanda Türkiye’nin yurtdışındaki temsilcisidir”

Yusuf CEVAHİR / UTESAV Başkan Yrd.

Meselenin pek görülmeyen taraflarından biri şudur: Türkiye’deki her göçmen veya Türkiye’de gelip de burada hayatını idame ettirmeye çalışan her kişi, aynı zamanda Türkiye’nin yurtdışındaki temsilcisidir. Bu belki ekonomik olarak çok fazla bir şey ifade etmiyor gibi görünebilir, ama öyle değil.



### Ülkesinin kapılarını açarak, Türkiye’yi dünyada inşaat sektöründe 2. Sıraya yükselten süreci başlatan Libyalı bir öğrencinin hikayesi...

Bakın, geçen sene 2016’nın 28 Martında bir Libyalı eski başbakan Türkiye’de vefat etti. Muhammed Manguş Bey. Bu şahsın özelliği şuydu: Kabataş Lisesini bitirdi. İstanbul Teknik Üniversitesi’nde mühendisliği bitirdi, sonra Libya’ya gitti. Libya’da önce Bayındırlık ve İskan Bakanı oldu, daha sonra “Nehir Bakanı” oldu ki Libya’da Nehir Bakanlığı çok büyük bir bakanlıktır. Çünkü bütün çöldeki yeraltı sularını ortak bir mekanizmada, merkezde toplayacaksınız ve oradan ülkeye bütün su ihtiyacını dağıtacaksınız, karşılayacaksınız. Böyle bir proje ve büyük projeydi. Daha sonra başbakan oldu bu şahıs, 6 sene başbakanlık yaptı, daha sonra Türkiye’de 6 sene büyükelçilik yaptı, sefirlik yaptı Ankara’da ve 2016 yılı Mart ayında da burada öldü ve burada gömülmeyi de vasiyet etti. Böyle bir şahsiyet, ama asıl önemli olan konuya geliyorum. Eğer bugün dünyada inşaat sektöründe Türkiye iki no.lu ülkeyse hem hacim olarak, hem de istihdamda çalıştırdığı insan olarak, bunun baş mimarı Muhammed Manguş’tur. Nasıl mı? Türkiye’den 70’li yıllarda, 74’ün sonu, 75’in başında Libya’ya giden işadamlarının, daha doğrusu müteahhitlerin, daha doğrusu bizim Karadeniz müteahhitleri ağırlıklı, bunların Türkiye’den giderkenki kapasitelerini söyleyeyim mi size? Bir, para yok, makine, ekipman yok, personel yok, lisan bilen insan yok ve bu insanlar Libya’ya gittiler. Libya’da bu insanların her birini iş sahibi yapan, para sahibi yapan, makine sahibi yapan, yetişmiş insan varlığıyla kuvvetlendiren ülke Libya’dır ve bu işi beceren de Muhammed Manguş Beydir, Allah rahmet eylesin.

Yusuf Cevahir

Şuraya gelmek istiyorum: Bu insan Türkiye’ye ahde vefanın icabı olarak bir katkıda bulunmuş, olmayan bir sektörümüz bugün dünyada ikinci bir duruma gelmiş ve bugün Libya’dan 2011 yılında ayrıldığımızda Türkiye’nin oradaki müteahhitlerin elindeki iş hacmi 20 milyar dolara yakındı, o şekilde bıraktık. Dolayısıyla bu insanların sadece bize getirdiği yükü değil, sadece bizden aldıkları değil, aynı zamanda uzun vadeli bir planlamayla bu insanların hem siyasi olarak, hem de bir diplomat olarak daha sonra Türkiye’yi yurtdışında, kendi ülkelerinde temsil edecek kişiler olarak nasıl bir hizmetin önünü açtığını da iyi düşünmemiz lazım.

<sup>2</sup>Munise Tuba Aktaş, “Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri”, Tesam Akademik Dergisi, Turkish Journal of Tesam Academy, Temmuz – July 2015, 2 (2), ss. 197-219.





#### A.4. “Müdahaleci olmamak ekonomik entegrasyonu kolaylaştırır. dünyanın her yerinde sosyal uyum ekonomik entegrasyonla birlikte gerçekleşir”

**Arda AKÇİÇEK / Siyaset Bilimci-Danışman, TBMM**

Göçmenler ve göçmenlerin ekonomik entegrasyonu temel bir meselede düşünülmektedir: Bu mesele göçmenlere hangi perspektiften baktığımızla ilgilidir.



Göçmen dediğimizde, onu kendimizden ayırıştırıp, dışarıdan bir varlık, bir insan topluluğu olarak görüyoruz. Böyle olduğunda da kendimizde uyguladığımız ya da kendimiz için istediğimiz birçok şeyi göçmenler için farklı bir şekilde talep ediyor ya da göçmenlere ilişkin farklı iddialarda bulunuyoruz. İstanbul'daki göçmenler meselesi ve onların çeşitli sorunlara yol açtığına ilişkin mesele de aslında böyle. İstanbul'daki göçmenlerde suç artışı aslında o kadar da yüksek değil. Türkiye'nin hiçbir yerinde aslında özellikle Suriyeli göçmenlerin suç oranları yüksek değil, ama biz göçmenleri kendimizden farklı, kendimizin dışında gördüğümüz için onların işlediği suçlar ya da münferit suç faaliyetleri bize aşırı görünebiliyor ve bunu daha fazla dile getirebiliyoruz. Göçmenlere nasıl baktığımız, esasında göçmenlerin ekonomiye entegrasyonu konusunda da önemli.

#### "Hayatın doğal akışına engel olacak müdahalelerde bulunmamalı"

Göçü yönetmeme, yani göç sürecinde oluşan düzene müdahale etmeme bir tercihtir; yani biz toplum olarak göçmenlerin yaşamlarına mücadele edecek miyiz, etmeyecek miyiz? Türkiye şimdiye kadar Suriyeliler konusunda özellikle devlet ve toplum olarak çok müdahaleci olmadı. Suriyelilerin Türkiye'ye yerleşmesi, Türkiye'de yaşamlarını sürdürmesinde çok fazla talepkâr olmadık. Bu bir bakıma iyiydi. Yaklaşık 6 yıllık bir süre içerisinde 3 milyondan fazla göçmen bu ülkeye girdi. Bu ülkenin yaklaşık 3 yıllık nüfus artışı kadar bir göçmen dahil oldu Türkiye nüfusuna. Bir de şöyle düşünelim: Almanya'da 1950'lerden başlayarak bu zamana kadar Türkiyeli göçmenleri hesap ettiğinizde aslında yaklaşık aynı sayı mevcut, 3 milyon civarında Türkiyeli göçmen. Bu kadar kısa sürede bu kadar göçmenin girdiği bir ülkede sorun kaçınılmazdır, ama baktığınız zaman Türkiye'de bu sorunun çok da büyük olmadığını, aslında bir şekilde göçmenlerle ya da Suriyelilerle Türkiyelilerin bir arada çok ciddi sorunlar yaşamadan yaşamayı başarabildiğini gözlemliyoruz. Bundaki esas nedenin de hem toplumsal olarak hem de devlet politikası olarak fazla müdahaleci olmamızdan kaynaklandığını düşünüyorum. Ne var ki son dönemde göçmenlerin durumuna ilişkin bir müdahale talebi var.

**Arda Akçiçek**

Devletin daha fazla politika üretmesi, devletin strateji belirlemesi, devletin aslında göçü yönetmesine ilişkin bir talep söz konusu. Ben bu durumun ve bu talebin özünde belki haklı olmakla birlikte ileride daha fazla soruna, daha fazla haksızlığa yol açabilecek bir sonucu ortaya çıkarabileceğine inanıyorum.

Dünyanın her yerine baktığımızda aslında sosyal uyum ekonomik entegrasyonla birlikte gerçekleşiyor. Yani siz ülkenize gelen göçmenleri ekonomik anlamda entegre etmeyi başaramıyorsanız, onları ekonomiye dahil edemiyorsanız bir şekilde sosyal uyumu da sağlayamıyorsunuz. Bunun en güzel örneklerinden Almanya'daki Türkler örneğidir. Almanya'daki Türklerin Avrupalı göçmenler grupları arasındaki en kapalı ikinci grup olduğunu söyleyebiliriz. Birinci grup Mağripliler, yani Kuzey Afrika'dan Avrupa'ya göç etmiş olanlar. Bunlar oldukça kapalı gruplar. İkinci grup ise Türkler; bunlar da kapalı gruplar. Genelde içinde buldukları topluma asimile olmuyorlar, kapanıyorlar ve kendi kültürlerini yaşamaya devam ediyorlar. Bu örneğe baktığımızda, Mağripliler Avrupa'da ciddi toplumsal krizler çıkardılar. Ayaklanmalar, sokak gösterileri gibi... Ne var ki Avrupa'daki Türklerin yaşadıkları toplumlarda bu tarz sorunlar çıkartmadıklarını gördük. Bunun nedeni, Almanya'daki Türklerin gerçek anlamda ekonomiye entegre olmuş olmaları. Türkler, Almanya'ya gittikleri andan itibaren çalışmaya başladılar ve önemli ölçüde bir göçmen girişimciliği var Almanya'da. Türkler bir şekilde hayatlarını devam ettiriyorlar çalışarak, iş kurarak. Kapalı bir grup, bir gettolaşma var, hepsi bir arada yaşıyor belki ama baktığınız zaman Almanlarla barışçıl bir şekilde bir arada yaşamayı da başarıyorlar.

Göçmenlerin ekonomik entegrasyonu sonuç olarak bizim onlardan “otur Türkçe öğren, otur bizim kültürümüzdeki egemen unsurları öğren ki buraya uyum sağlayabilesin” talebimizden, yani bir Suriyelinin burada Türkçe öğrenmesi talebinden öte onların gündelik hayatlarını devam ettirmesiyle ilgili. Burada şöyle bir eleştiri gelebilir: Dil öğrenmeden nasıl çalışabilirler? Bu şimdiye kadar yapıldı, yapılabilir. Dil gibi kültürel engeller çok kısa sürelerde aşılabiliyor. Ekonomik entegrasyon bir anlamda sosyal entegrasyonu sağlayan ana koşul.



## A.5. "Göçmen, sığınmacı ve entegrasyon: insani ve stratejik boyutlarını birlikte görmek"

*Doç. Dr. Nurullah GÜR / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Mülteciler konusuna yaklaşırken veya bir entegrasyondan konuşurken işin iki boyutu olduğunu bir kere bilmek lazım: 1. İnsani boyut, 2. Stratejik boyut. İşin içine ekonomi girdiği zaman stratejik boyut daha fazla önem kazanıyor ve insani boyut biraz daha ikinci plana itilebiliyor. Bunun önemli bir ayrıntı olduğunu düşünüyorum ve size bu konuyla alakalı bir örnek vermek istiyorum. Baba 2 filmi herkes izlemiştir diye düşünüyorum. Baba 2 filminde çocuk Don Corleone'nin New York'a giriş sahnesi vardır. Bir çocuk, bir göçmen teknesinde New York Limanına giriş yapar ve limanda bu insanlara hoş olmayan bir muamele yapılır. Gelen göçmenlerin bir bulaşıcı hastalığı var mı, yok mu, işte dişleri sağlam mı, boyu, kilosuna normal mi, ne tip bir eğitim almış, elinden ne gelir, bunlar sorgulanır ve kayıt altına alınır. Bu insanlara böyle bir muamele yapılır; çünkü Batının göçe veya mültecilere bakış açısı ekonomiktir. İlk olarak "biz bu insanlardan ne fayda elde ederiz" sorusunu sorarlar. Türkiye şu ana kadar bunu yapmadı, göçmenler ve mülteciler konusuna daha insani yaklaşmaya çalıştı. Ancak, şu da unutulmamalıdır ki, işin içerisine ekonomik boyutu kattığımız zaman sadece insani açıdan değil stratejik olarak da düşünmemiz lazım. Yani bu insanlar ekonomiye nasıl entegre olacaklar ve dolayısıyla uzun vadede ülke ekonomisine nasıl katkı sağlayacaklar gibi soruları düşünüp bunlara cevap üretebilmemiz lazım. O zaman Türkiye'nin yapması gereken bu konuya hem insani olarak yaklaşmak, ama bir taraftan da bu konunun stratejik olduğunu, yani bir ekonomik boyutunun olduğunu da atlamamak.



*"Daha fazla insan daha çok talep ve daha çok arz demektir"*

**"İşsizliğin kendi sebepleri var ve nüfus artışı bunlardan biri değil"**

"İki sebeple göçün ekonomik bir yük olduğu düşünülmemekte. Birincisi vatandaşların elinden iş imkânlarını aldığı için göçün işsizliği artırması. İkincisi de göçün genel olarak kamu hizmetleri ve altyapı üzerinde baskı oluşturması. Bu iki argümanın hiçbirini ikna edici değil. Her ne kadar ekonomistler göçün işsizlik üzerindeki etkisini tartışmışlarsa da bu etkinin marjinal (ya çok az olumlu ya da çok az olumsuz) olduğu yönünde görüş birliği bulunmakta. Nüfustaki artışın daha az iş imkânı demek olmadığını anlamak için ekonometri bilmeye gerek yok. İş imkânları birileri mal ve hizmet sunduğunda ve birileri bunları talep ettiğinde oluşur. Daha fazla insan daha çok talep ve daha çok arz demektir. İnsanların alışverişini zorlaştırdığımız müddetçe bir denge sağlanacaktır. Daha büyük nüfus, kamu hizmetleri üzerinde baskı oluşturmaz. Fakat burada sorulması gereken soru problemin bu hizmetleri sunanlarda mı yoksa bu hizmetleri alanlarda mı olduğudur. Siz hiç hayatınızda akli başında bir şirketin çok fazla müşteriye sahip olmaktan şikâyet ettiğini duydunuz mu? Böyle bir şikâyette bulunan şirket mutlaka kötü yönetiliyordur. Tesco veya Costa Coffee hiçbir zaman çok fazla göçmenden şikâyet etmezler. Halbuki bu göçmenler bu şirketlerin manav ürünlerinin ve kapuçinolarının tükenmesine sebep olurlar."<sup>4</sup>

Chandran Kukathas

<sup>4</sup>Chandran Kukathas, "Göç ve Hürriyet", Liberal Düşünce, Yıl 20, Sayı 80, Güz 2015, ss. 7-13.

**“Ülke deneyimlerinden öğreneceğimiz çok şey olsa da bizim politikalarımızın daha farklı olması gerekiyor.”**

Göç ile mülteciliğin ekonomik anlamda ayrıştığı yerler olduğunu da göz önünde bulundurmalıyız. Yani Almanya'nın başından geçen deneyim veya Amerika'nın başından geçen deneyimle bizimkisi çok farklı olacak. Çünkü göçte belli bir tercih var. Almanya 1950'lerde göçmelerin kendisine gelmesini tercih etti. Hollanda ve diğer Avrupa ülkeleri de İkinci Dünya Savaşı sonrasında benzer bir tercihte bulundular. Zaten ABD'nin kuruluşu böyle bir tercihe dayanıyor. Ancak, mülteciler konusunda bir tercihten ziyade bir zorunluluk var. Bunu atlamamak gerekiyor. Bu insanlar çalışsa da, çalışmasa da şu anda Türkiye'de bulunmak durumundalar. İnsani olarak bu böyle, stratejik olarak da bu insanların ekonomiye katılmaları lazım ki ileride sorun yaşanmasın ve bu insanlar ekonomiye fayda sağlasınlar. Ülke deneyimlerinden öğreneceğimiz çok şey olsa da, bu altını çizdiğim farklılıktan dolayı bizim Suriyeliler konusundaki politikalarımızın daha farklı olması gerekiyor.

*Nurullah Gür*

Amerika'nın ve Almanya'nın olaya yaklaşmasıyla bizim olaya yaklaşmamız farklıdır. Batı ülkelerinde göçmelere ve mültecilere üçüncü sınıf insan muamelesi yaparlar. Aklılarında hep biz bunları nasıl bir eğitime tabi tutarsak daha fazla insan olurlar ve ekonomiye katkı sağlarlar düşüncesi vardır. Özellikle Avrupa için bunu çok rahatlıkla söyleyebilirim. Türkiye'nin konuya yaklaşımı ise oldukça farklıdır. Ancak, bizim eksikliğimiz ise konuya sadece insani boyutuyla bakıp stratejik boyutuyla bakmamaktır.

**“Göçün fırsat olduğunu, hem tarihte, hem günümüzde, herhangi bir şekilde göçmenden istifade etmeyen gelişmiş bir ülkenin olmadığını biliyoruz”**

Göçmenler sınır aşan sular gibidir göçmenler, sınır aşan sular da nasıl ülkenin toprağındaki verimli şeyler öbür ülkeye geçiyorsa ya da işte zararlı şeyler o ülkeye geçiyorsa, göçmenlerle beraber aynı şekilde ya faydalar da, zararlar da mutlaka gelir. Bunları engellemenin yoluysa insani değerler çerçevesinde bir politika oluşturarak hareket etmek, o politikayı bir an önce oluşturmanın yollarına bakmaktır. Bunu oluşturan minimum derecede etki, zarar görür, ama faydası bunun çok çok fevkindedir.

*İbrahim Altan*





## A.6. “Sosyal güvenlik sistemi ve “çarkı döndürme”nin ekonomi politiği: Almanya ticaret odası neden mültecileri ülkede istiyor?”

**Yrd. Doç. Dr. Faik TANRIKULU / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi**

Mültecilerin büyümeye ne etkisi nedir? Almanya’da 2006-2016 yıl sonundaki verilerini baz aldığımızda mültecilerin ekonomiye katkısının %0.7 olduğu net bir şekilde Ticaret Odasının açıklamış olduğu verilerde önümüze çıkıyor. Dolayısıyla aslında resmi ya da ekonomik düzlemde değerlendirdiğimiz vakit mülteciler artık ya da göçmenler bizim ülkemizin gerçeği; büyüme ve istikrar için de gündelik tartışmaların ötesinde önemli. Uzun vadeli politikalara odaklanmamız gerektiğini düşünüyorum.



### Demografik dönüşüm, sosyal güvenlik sistemi ve “yeni gelenler”

Avrupa’da en çok tartışılan demografik dönüşüm konusu, şu an Türkiye’de çok tartışılmıyor. Ekonomiye dinamik tutan etmenlerden biri genç nüfus, yüzde 35 genç nüfus var. Hem üreten, hem tüketen bir nüfus ekonomiye ciddi bir katkı sunuyor. Şu an belki de batının iç siyaset ve dış siyasette yaşadığı en büyük tartışmalardan bire de bu: Genç nüfus azalıyor, dolayısıyla göçmene ihtiyaç var. İşte bu Almanya’da doğum oranı 0.6, Türkiye’de 2.1 doğurganlık oranı kadın başına, Türkiye’ninki 3’tü, 2.1’e düşüyor. Yani Türkiye’de aslında yaşlanan bir nüfus oluşmaya başladı. Hatta geçtiğimiz günlerde Başbakanımız da açıkladı, 8.5 milyon yaşlı bir nüfus var. Burada iktisatçılar var, genç nüfusun olmadığı yerde sosyal güvencenin veya sosyal güvenlik sisteminin dönüşüm sağlaması imkânsız, çark dönmüyor. Şu an Almanya’da veya Avrupa’da yoğunluklu olarak bu tartışılıyor. Aslında bugün Merkel’e o konuda iç kamuoyunda çok tepki var, ama ben onun realist davrandığını düşünüyorum. İç kamuoyuna rağmen, ülkenin geleceği için mültecileri almış önemli bir siyasetçi o.

*Faik Tanrikulu*

“... ‘balık vererek beslemek yerine, zaten çoğunun bildiği, ‘balığı’ başka bir denizde tutmalarının önünü açmak gerek...”<sup>9</sup>

### “Suriyeli sığınmacılar sadece tüketici değil”

Suriye’den gelen insanların sadece birer tüketici ve yardım bekleyen insanlar olarak kabul edilerek politikaların bu yönde üretilmesi olarak yaklaşmak doğru değildir. Çünkü; Gaziantep başta olmak üzere Türkiye’deki bazı Suriyeli sığınmacılar değişik kriter ve ölçüde yüksek iktisadi girdi sağlamaktadır. Dolayısıyla sığınmacıların ekonomi üzerine etkilerini maliyet-fırsat perspektifinden değerlendirerek çözüm üretmek en doğru yaklaşımdır.<sup>10</sup>

Gaziantep Ticaret Odası, İçimizdeki Suriye [Gaziantep Ortak Akıl Raporu-2] [Ağustos 2015].

<sup>9</sup><http://gto.org.tr/upload/serbest/Suriye-Ortak-Akil-Raporu-33352.pdf>  
<sup>10</sup><http://gto.org.tr/upload/serbest/İçimizdeki-Suriye-Ortak-Akil-Raporu-2-113627.pdf>

*Farklılık, çeşitlilik ve zenginlik ilişkisi*

## Çeşitlilik, özgürlükle birlikte ekonomiye büyük katkı sağlar

“Çeşitli toplum, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, düşüncelerin farklılaştığı, piyasanın farklılaştığı toplumdur. Farklılık kelimesini negatif düşünmeyin. Bu farklılık markette tam yağlı, yarım yağlı ve yağsız süt farklılığı gibidir. Buradaki farklılık zenginliği ifade eder. Çeşitlilik budur. Biz bu üç çeşidi de bünyesinde barındıran marketlere başarılı, ürün yelpazesi geniş market deriz.

Çeşitli toplumlarda düşünme ulus devletlerde olandan daha çeşitli olacaktır. İhtiyaçları daha çeşitli olacaktır. Üretimleri daha çeşitli olacaktır. Yani pazarları daha büyük olacaktır. Bu üretim-tüketim dengesinin devlet tekellinden alınmasıyla da toplum kendi istediğini ihtiyacı kadar üretecektir. Pazarın büyüklüğü ve ürünün çeşitliliği sayesinde de üretici dış ticaret yapabilecek, hem kendisini hem parçası olduğu toplumu hem de dünyayı zenginleştirecektir.

[Sığınmacıların] ülkeye yük olacaklarını düşünüyorlar. Hayır, Türkiye birçoklarını aldı. 2,5 milyon göçmen geldi ve gelmeye devam ediyor. Şu anda çoğunlukla sanayinin çeşitli kollarında çalışmaktalar. Göçmen oldukları ve hayata tutunmaya çalıştıkları için de işlerini en güzel şekilde yapıyorlar. Sanayilere gidip bakın. Çalışan birçok Suriyeli ve çalışmalarından memnun birçok işveren göreceksiniz. Eğer önlerinde Türk vatandaşı olmamalarından kaynaklı bir engel olmasaydı hizmet sektöründe, sanayi sektöründe çok daha kilit rol oynayacak yerlere gelebileceklerdi.”<sup>5</sup>

Hasan Çörtük.

<sup>5</sup>Hasan Çörtük, Özgür Toplumun Hasadı, Liberal Düşünce, Yıl 20, Sayı 80, Güz 2015, ss. 75-78.

ABD ve Almanya: Ekonomide değer üreten aktörler olarak göçmenlerin farkında olan ülkeler. Şu an Almanya’da malum 15-16 milyon göçmen kökenli birey var, yani nüfusun yüzde 20’si. Aynı aslında benzer tartışmalar zamanında Türk nüfusuna karşı da yapılmış ve şu anki geldiğimiz durumda 70 bin işveren var ve 400.000 kişiye iş veriyor ve her kademedede farklı göçmenlerle karşılaşılabiliyoruz.

Almanya’da sadece göçmenlerin patent başvurusu 25.300, Amerika’da 194.600.

### "Sistemin sürekliliği ve ekonomik büyüme taze kan istiyor"

Alman Ticaret Odası somut bir olaydan hareketle mültecilere duyduğu ihtiyacı dile getirdi. O da şu özetle: Bir mülteciye 6 aylık çıraklık eğitimi veriliyor ve tam sisteme entegre olacak, çalışmaya başlıyor ve ondan sonra sınır dışı kararı. Şu an tepkiden dolayı hemen mültecilerin sınır dışı edilme mevzusu çok tartışılıyor. Ticaret Odası tepki gösteriyor, yani “bizim alt segmentte veya orta segmentte ciddi bir mülteci ihtiyacımız var, dolayısıyla bunu sınır dışı etmeniz ülkemizin zararına” diye. Almanya’nın 2020 yılında 4 milyon kalifiye elemana ihtiyacı var ve birçok sektörde çalışacak eleman bulunamıyor. Bu gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde önemli bir sorun, Türkiye de bu şekilde giderse 2020-2030 yıllarında artık yaşlı nüfustan bahsediyor olacağız. Dolayısıyla ekonomi büyüme sürecini de yavaşlatmış olacağız.



## B. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE SİĞINMACILAR





*Güçlü ve zayıf yanlar; riskler ve fırsatlar...*

## Türkiye'deki Suriyelilerin Ekonomik Etkilerine İlişkin SWOT Analizi

### **Güçlü Yönleri**

Ortadoğu ülkeleri ile ticaret ve yatırım ilişkisi olan ve o pazarları iyi bilen Suriyeli tüccar ve yatırımcıların varlığı

### **Fırsatlar**

#### **Makro düzeydeki fırsatlar**

Suriyelilerin sermaye, yatırım ve ticari bağlantılarını Türkiye'ye taşıması

Dış sermaye girişi

Tüccarların Türkiye mallarını, sahip oldukları ticari iş bağlantıları üzerinden Ortadoğu pazarına ulaştırması (İhracata katkı)

#### **Mikro düzeydeki fırsatlar**

İnsani yardım malzemelerinin yerel firmalardan temin edilmesinin sınır illerinin ekonomisine canlılık sağlaması

Suriyeli yatırımcılar için limanın sunduğu ticaret imkanı ve bazı illerin ticaret potansiyeli

İşgücü artışının yatırımcılara sağlayacağı katkı

İşyerini Türkiye'ye taşıyan Suriyeli küçük işletmecilerin üretime katkı sağlaması

Suriyelilerin yarattığı yeni ekonomi, illere ekonomik hareketlilik getirmesi



## B.1. “Böylesine büyük nüfus hareketiyle karşılaşmamıştık. göçle ilgili tecrübelerimizi bu süreçte yaşayarak edindik”

**Osman ÇALIM / Hayrat Vakfı Gn. Bşk. Yrd.**

İlk etapta göçle ilgili bir hazırlığımız yoktu. Çünkü böyle bir şeyle karşılaşmamıştık. Böyle büyük nüfus hareketiyle karşılaşmamıştık. Biz göçle ilgili tecrübelerimizi bu süreçte yaşayarak edindik. O yüzden bu normal bir şey, çünkü bizim diğer batı ülkeleriyle karşılaştırmamız doğru olmayabilir. Onlara bugün Litvanya'ya 1.500 göçmen geliyor, cumhurbaşkanı koşa koşa Türkiye'ye geliyor, eli-ayağı titriyor ve ne yapacağım diyor. Biz bugün 3 milyon göçmeni barındırıyoruz.



İkincisi, ben Türkiye'deki göçmenlerle ilgili olumsuz algıların tamamen dış kaynaklı ve operasyonel bir şey olduğunu düşünüyorum kesinlikle, biz halk olarak toplumsal kodlarımızda böyle olumsuz bir algı yok bana göre. En büyük etkenlerinden biri de bizim toplumsal kodlarımızda insani ve vicdani bir duruşumuz var, öyle bir bakışımız var. Biz Batı gibi göç politikalarına sömürü olarak bakmıyoruz. Bizdeki bakış tamamen insani ve vicdani olarak bakılan bir bakış. Biz bu Suriye'den veya Irak'tan gelen göç hareketlerinin bu kadar uzun süreceğini beklemiyorduk, devlet olarak da beklemiyorduk. Kısa bir süre süreceğini ve devamında geri bu insanların geri döneceğini düşünüyorduk.

Avustralya'da işgücünün yarısından fazlasını göçmenler oluşturuyor. Bunun içinde Pakistanlılar, Endonezyalılar var. Birçok ülke, Çin, Türkiye var. Biz bize gelen nitelikli göçmenlerin tamamını belki elimizde tutamadık. Türkiye'de birçok STK bu alanda büyük çalışmalar yapıyor. Bu farkındalığın artırılması noktasında büyük çalışmalar yapıyor.

### **“Nitelik olarak farkındalık kazandıracak çalışmalarını daha yeni yeni yapmaya başladık”**

Bugün Türkiye'de İstanbul'un tamamında metro ağında göçmenlerle ilgili bir fotoğraf sergisi düzenliyoruz veya filmler, bakanlıklarla bu filmlerin senaryosunu hazırlıyoruz. Bunlar daha bizim yeni yeni yaptığımız şeyler, çünkü başımızı yeni kaldırıyoruz. Bunun dışında yurtdışında, işte parlamentolara bu fotoğraf sergilerini açıyoruz. Bunu yapmamız daha yeni yeni oluyor, biz de yeni yeni geliyoruz aslında, biz de sivil toplum olarak bu hadiseye çok fazla hazırlıklı değildik.

**Osman Çalim**





## B.2. “Biz 3 milyon Suriyeliye bakıyoruz’ söylemi doğru değil. şu anda bizim kamplarda 265.000 Suriyeli var”

**İbrahim ALTAN / OICSYRIA Türkiye Temsilcisi**

Suriyeliler buraya geldikleri ilk günden itibaren kendi örflerindeki, adetlerindeki şu cümleyle yaşıyorlar: “Şayet bir yerde yabancıysan edebini takın” Arkadaşlarımız, dostlarımız bu yöntemle, bu hayat felsefesiyle burada varlıklarını sürdürüyorlar. Biz Türkiye’ye nasıl sıkıntı üretmeyiz diye çalışıyorlar, gayret ediyorlar.



“Türkiye’de medyada ya da maalesef bazı kamu yöneticilerimizin dilinde olan ‘Biz 3 milyon Suriyeliye bakıyoruz’ söylemi yine doğru bir söylem değildir. Şu anda bizim kamplarda 265.000 Suriyeli vardır, onlara bakılmaktadır. Onun dışında 1.000.000 Suriyeliye dünya gıda programı vasıtasıyla Kızılay’la Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı’nın ortaklaşa çalışmasıyla kimlik numaraları verildikten sonra Suriyeliler bazı imkânlardan istifade etmeye başlamışlardır. Bu da oldukça sınırlı. Onun dışında Suriyelilerden Allah razı olsun, çalışmayı seviyorlar, alın terine inanıyorlar, helal kazanca inanıyorlar, başkalarına el açmaktan sıkılıyorlar, çoluk çocuk demeden herkes çalışıyor ve hayatını kazanıyor. Onlar çalışıyor, burada hocamızın, arkadaşımızın bahsetmiş olduğu, yani hukuk vermek ya da insani değerler çerçevesinde muamele yapma kısmı da bize düşüyor.”

**İbrahim Altan**

Bugün yine ben İstanbul’daki rakamlardan söyleyeyim, yaklaşık 2.000 civarında sigortalı Suriyeli var çalışan, 1.000 küsur şirket gözüküyor.

Şirketlerin de üç türlü özelliği var: Biri gerçekten şirket, hakikaten çalışıyor. Fatih, Aksaray, vesaire o taraflara gittiğinizde ya da Konya, hangi bir yere giderseniz gidin tüccar çalışıyor. İkincisi, bir Suriyeli Türkiye’den emlak edineceği zaman arkadaşlar, müteakabiliyet şartı gereği şirket kurarak bu emlakı alıyor, yani şirketin üzerine alıyor. Bir dolambaçlı “hileyi şeriye” yapılmış oluyor. Bir de ikamet almak için haklı olarak şirket kuruyor, parası var, şirket kuruyor, ikametini o şekilde temin ediyor. Bunların gerçekten kaçısı bir şirkettir, o konuda ben İstanbul’dakini sordum, elde yeterli bilgi, yeterli veri maalesef yok.

Öbür taraftan yine Suriyeliler her türlü zor şartlara rağmen kaldıkları yerlerde işte gerek İstanbul çevresinde, gerek Antep, yani tüm illerdeki çevre yerlerde maalesef çok kötü yerlerde barınarak, doğal olarak 150, 250, 300, 400, 500, 50 lira etmeyecek yerlere bu şekilde paralar vererek yine ahlâki bir sorunla burada karşı karşıyayız. İnsanımız tamam, bir yandan kucak

açıyor, ama bir yandan da fırsatçılık yapıyor. Bu bir gerçek, bunları nasıl engelleyeceğiz, orası ayrı. 3 milyon insan olduğunu varsaydığımızda arkadaşlar, her Suriyeli günde 1 lira harcasa günlük Türk ekonomisine katkısı 3 milyon lira, yani minimum katkı olarak, bu da yıllık olarak 1 milyar lirayı geçer.

**“Görünmeyen ekonomik katkılar var. Örneğin S. Arabistan, Katar gibi körfez ülkelerinin yardımları Türkiye’den satın alınıyor, Suriye’ye o şekilde gidiyor”**

Görünmeyen bazı konular var. Örneğin, Gaziantep’te derneklerin 2011 yılındaki genel beyan formlarındaki belirtmiş oldukları gelir 84 milyon lira, bu Dernekler Dairesinin web sitesinde var. Buna bakın, çok değerli bir data, 2015’e geldiğimizde 384 milyon, bu sadece Antep’teki. 2011-2015 arasındaki verileri koymuşlar, ama şimdi 2016 işte Nisan sonunda 2016’lar da girecek. Onlar da herhalde mayısta netleşir. Yani çok değerli bir veri var orada ekonomiye katkısı açısından, İstanbul’daki kuruluşlarınki çok daha yüksek. Burada Suriyeli kaynaklı derneklerin gelir hanesine baktığımız zaman gerçekten büyük rakamlar var. Bunların hepsi Türk ekonomisine katkı sağlıyor. Türkiye’den malzeme alınıyor, Türkiye’de bir kısmı dağıtılıyor, bir kısmını Türkiye’de bırakıp içeri gidiyor, Suriye’ye gidiyor. Suudi Arabistan, Katar gibi körfez ülkelerinin devlet bazı yardımları Türkiye’den alınıyor, Suriye’ye o şekilde gidiyor.

**İbrahim Altan**

Netice itibariyle şöyle baktığımızda biz insanız, göçmenlerden oluşan bir ülke Türkiye, bunun da farkında olmamız lazım ve insanoğulu netice itibariyle, ona göre bir değer vermemiz lazım. Tabii herkes hakkını koruyacak, herkes hakkına sahip olacak. Kimse kimsenin hakkını gasp etmeyecek, kimse kimsenin hakkıyla mücadele etmeyecek, ama bir yanda da mağduriyet var. Bu mağduriyetleri, insani ve hukuki değerlerle birlikte değerlendirilerek ya da o şekilde çalışmalar yapılarak bir sonuca gitmek lazım.



### Sığınmacılar üzerinden bir ekonomi tartışması

**Kaynaklarımızın bir kısmını onlara tahsis ediyoruz**

“Bütün bu tartışmaların özünü bizim ulusal kaynaklarımızın esas itibariyle başka alanlara kaydırılması oluşturmaktadır...”

Türkiye 850 milyar dolarlık bir gayrisafi bütçe hasılaya sahip ve yüzde 14 tasarruf eden, yani dünya ortalamasının inanılmaz şekilde gerisinde tasarruf eden bir ülke. Yani Türkiye ekonomik kalkınma için kaynak ihtiyacı olan, sermayeye ihtiyacı olan bir ülke. Şimdi mevcut sermaye birikimimizin önemli bir kısmını başka alanlara aktarmak durumundayız.”

Harun Öztürkler

**Ekonomi “sıfır toplamlı oyun” değil, dinamik bir süreçtir**

“Genellikle göçmen karşıtı fikirler, ekonomiyi sıfır toplamlı bir oyun olarak görür. Sıfır toplamlı oyun ekonomiyi sabit bir pasta olarak algılar ve her yeni gelenin bu pastanın bir kısmını talep ederek önceliklere daha küçük bir pay bırakacağına inanır.

[Oysa] ekonomiye katılan insanların çalışma özgürlükleri güvence altına alındığında, pasta yeni gelenlerin katkıları ile büyümeye devam eder ve toplumdaki herkes bu refah artışından faydalanır.”

Buğra Kalkan



### B.3. “Bugün Türkiye ekonomisinde bir farklılık varsa Suriyelilerin bunda ciddi katkısı var. doğru bildiğimiz yanlışlarımızı tashih etmemiz lazım”

**Turgay ALDEMİR / Anadolu Platformu Başkanı**

Ben bu çalışmaların birçok bölgesinde bulundum, daha geçen hafta Suriye'deydim. Her bölgesindeki insanlarla muhatabız. Bu konuyu iş adamları, değerli kardeşlerimiz, MÜSİAD Başkanı ve ekibiyle de çalışıyoruz.



#### “Bu mallar Türkiye’den alınıyor”

Eğer iktisadi açıdan bakarsak mesela; bizim Karkamış sınır kapısından, valiliğin geçen haftaki verilerine göre, ihracat 8 kat artmış. Öncüpinar sınır kapısından tam 21 kat artmış. Yolunuz düşerse Kilis'e gidin, Kilis'in şehir hastanesinden Öncüpinar sınır kapısı epey bir mesafedir. Bazen o hastaneye kadar tır kuyruğu olur. İçinde geçen saydım, 3 adet yardım tır var, hepsi ticari tırlar ve bu mallar Türkiye’den alınıyor. Onun için doğru kavramsallaştırma ve Suriyelileri bir imkân olarak görmemiz son derece önemli. Bu açıdan biraz da aklımızı, zihnimizi doğru bildiğimiz yanlışlarımızı tashih etmemiz lazım.

**Turgay Aldemir**

Maraş'ta biz çalışma yapıyoruz. Maraşlılar da misafirperverdir. Orada şu an iki çadır kentimiz var, ki bu işe bakan başbakan yardımcımız Maraşlı. Kaldı ki, geçen cumartesi biz Suriyelilerle orada toplantı yaptık. Ortak eğitim, ortak şiiir günü yapıyoruz, ortak edebiyat günleri yapıyoruz. Bizim 100 yıl önce her şeyimiz beraber oldu. Bunun için hassaten araştırmaları doğrudan halkın içinde yapmamız lazım, izole edilmiş mekanlarda sosyoloji ve gelecek çıkmaz. Bunlara dikkat etmek lazım. Bu açıdan zihnimizi arındırmadan, hani yıllarca doğu toplumlarının araştırmalarını batı üniversitelerinde yaptık ya, sonra da gelip buraları toplum mühendisliğiyle şekillendirdik.

*Güçlü ve zayıf yanlar; riskler ve fırsatlar...*

### Türkiye’deki Suriyelilerin Ekonomik Etkilerine İlişkin SWOT Analizi<sup>3</sup>

#### **Zayıf Yönleri**

Mülteci krizinin yüksek maliyeti

Uluslararası mali desteğin yetersizliği

Alt gelir grubundaki mülteci sayısının fazlalığı

Eğitim maliyeti

#### **Tehditler**

##### **Makro düzeydeki tehditler**

Mülteci krizinin yüksek maliyeti

Mültecilerin genel bütçeye getirdiği yük

İşletmelerin kaçak olmasından kaynaklı vergi kaybı

##### **Mikro düzeydeki tehditler**

Sınır illerindeki kira fiyatlarında artış

Sınır illerinde kiralık ev bulmada zorluk

Sınır illerinde hayat pahalılığı ve enflasyon artışı

Kaçak küçük işletme sayısındaki artış

Suriyeli esnaf ile yerel esnaf arasında haksız rekabet

##### **Algı düzeyindeki riskler**

Halkın Türk ekonomisinin Suriyelilerden dolayı zarar gördüğü algısı

Halkın Türkiye’de yoksullar varken Suriyelilere yardım yapılmasına itirazı

<sup>3</sup> Aysel Şebnem Tunç, “Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye’deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme”, Tesam Akademi Dergisi, Turkish Journal of Tesam Academy, Temmuz – July 2015, 2 (2), ss. 29-63.



## Suriyeli sığınmacıların yaşadıkları şehirlerde fiyatlar düşme eğilimi arz ediyor<sup>18</sup>

### Suriyeli Mültecilerin Tüketici Fiyatlarına Etkisi

Büyük göç dalgalarının yerel ekonomi üzerindeki etkileri kısa vadede işgücü piyasaları, konut fiyatları ve kiralari ile tüketici fiyatları gibi değişkenlerde gözlenebilir. Benzer şekilde Suriyeli mültecilerin ülkeye girişinin yerel ekonomi üzerinde yukarıda bahsedilen kanallardan etkili olması beklenebilir. Bu kutuda, Suriyeli mültecilerin yerel tüketici fiyatlarını nasıl etkilediği incelenmektedir.

Çalışmanın sonuçları—ilgili akademik yazınla aynı doğrultuda—göçten etkilenen bölgelerde fiyatların göçten etkilenmeyen bölgelere kıyasla daha düşük artış gösterdiğini söylemektedir. Her ne kadar göçün tüketici fiyatlarına etkisini inceleyen teorik yazın iki yönlü bir etkiye işaret etse de, ampirik yazın göçün tüketici fiyatlarını düşürücü etkiye sahip olduğu konusunda birleşmektedir.

**Tablo 1: Farkların Farkı Model Tahmin Sonuçları**

Değişken	Tüm Maddeler	Mallar	Hizmetler	Kayıtdışı Emek Yoğun Maddeler	Kayıtlı Emek Yoğun Maddeler	Temel Gıda Maddeleri	Lüks Gıda Maddeleri
<b>Göç Etkisi</b>	-0,0249*** (0,0028)	-0,0264*** (0,0032)	-0,0216*** (0,0032)	-0,0384*** (0,0045)	-0,0039*** (0,0007)	-0,0812*** (0,0101)	-0,0119*** (0,0033)
<b>Madde Sabit Etkileri</b>	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
<b>Yıl Sabit Etkileri</b>	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
<b>Bölge Sabit Etkileri</b>	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
<b>Ay Sabit Etkileri</b>	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet	Evet
<b>Sabit Terim</b>	1,4210*** (0,0193)	1,4486*** (0,0135)	3,4644*** (0,0608)	1,4654*** (0,0126)	3,0808*** (0,0268)	1,4551*** (0,0168)	4,0360*** (0,0237)
<b>R<sub>2</sub></b>	0,992	0,997	0,952	0,991	0,991	0,945	0,973
<b>Gözlem Sayısı</b>	216.932	166.926	50.006	99.871	117.061	8.280	7.092

Notlar: \*\*\*, \*\* ve \* sırası ile yüzde 1, yüzde 5 ve yüzde 10 düzeyinde anlamlılıkları ifade etmektedir. Standart hata terimleri parantez içinde verilmiştir. Fiyatlar tüketim sepeti içerisindeki ağırlıkları ile ağırlıklandırılmıştır.

Tablo 1’de çalışmanın sonuçları sunulmaktadır. İlk kolonda görülebileceği gibi, Suriyeli mülteci akımı sonucu göçten etkilenen bölgelerde madde fiyatlarının etkilenmeyen bölgelere kıyasla yüzde 2,5 daha düşük olduğu saptanmıştır. Buradaki önemli nokta, ilgili etkinin 2012 – 2014 yıllarında gözlenen kümülatif etki olduğu ve sadece göçten etkilenen Güneydoğu Anadolu ve Doğu Akdeniz bölgelerini kapsadığıdır. Bu durum, Suriyeli mültecilerin yerleştikleri bölgelerde fiyatları düşürücü yönde etki yaptıklarını, ancak bu etkinin ülke genelindeki yıllık enflasyon rakamlarına yansımalarının oldukça sınırlı olduğunu ima etmektedir.

Hangi maddelerin fiyatlarının düştüğüne daha detaylı olarak 2. ve 3. kolonlardan bakıldığında, mallar ve hizmetler arasında kaydadeğer bir farklılığın bulunmadığı göze çarpmaktadır. Madde sepetinde bulunan malların ortalama fiyatları 2012 – 2014 yılları arasında göçten etkilenen bölgelerde yüzde 2,65 daha düşük gerçekleşirken, sepette bulunan hizmetlerin ortalama fiyatları için aynı etki yüzde 2,2 seviyesinde gözlenmiştir. Bu çerçevede, göçün fiyat etkisinin mallar ve hizmetler üzerinde benzer şekilde dağıldığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Etkinin önemli bir kısmının kayıt dışı istihdam yoğun sektörlerden kaynaklandığı 4. ve 5. kolonlarda gösterilmektedir. Çalışmada, kayıt dışı işgücü yoğun sektörler Hane Halkı İşgücü Anketinin 2010-2011 yılları veri setlerinden hesaplanmış, bir sektörde çalışan kişilerin yarıdan fazlası kayıt dışı çalışan ise o sektör kayıt dışı yoğun olarak belirlenmiştir. Bu sektörlerde göçün yerel tüketici fiyatlarına yansımaları yaklaşık yüzde 4 olmuştur. Kayıtlı işgücü yoğun sektörlerde ise fiyat etkisinin sıfıra yakın olduğu gözlenmiştir.

Düşük gelir grubunda bulunan mültecilerin temel gıda maddelerine olan talebi artırarak bu maddelerin fiyatlarını yukarı doğru hareket ettireceği düşünülebilir. Buna karşın, Tablo 1’in son iki kolonunda görülebileceği gibi mülteci alan bölgelerde temel gıda maddelerinin fiyat düşüşleri lüks gıda maddelerine kıyasla daha belirgin olmuştur. Bu demektir ki, mülteci alan bölgelerdeki genel talep etkisi göçün fiyatları düşürücü etkisinin yanında oldukça sınırlı kalmış ve temel gıda maddeleri de dahil olmak üzere belirgin fiyat düşüşleri gözlenmiştir. Bu kutuda, ülkelerindeki şiddetten kaçarak Türkiye’ye sığınan Suriyeli mültecilerin yerel tüketici fiyatları üzerindeki etkileri incelenmiştir. İlgili ampirik yazınla aynı doğrultuda, mültecilerin yerel fiyatlara etkisinin düşürücü yönde olduğu gösterilmiştir. Bu etki mallar ve hizmetler üzerinde benzer şekilde gözlenirken, mülteci etkisinin temel çalışma mekanizmasının kayıt dışı istihdam olduğu sonucuna varılmıştır. Temel gıda maddelerindeki fiyat düşüşlerinin lüks gıda maddelerine kıyasla daha kuvvetli olması ise fiyat artırıcı genel talep etkisinin göçün istihdam kanalıyla fiyatları düşürücü etkisine kıyasla oldukça sınırlı kaldığına işaret etmektedir.

### “Sorun” değil “iş ortağı” olarak görmek

Suriye’yi çalışan bir sürü kuruluşumuz var. Biz şöyle çalışıyoruz: Suriyelileri bir sorun olarak görmüyoruz, masanın ortağı gibi tıpkı buradaki gibi beraber çalışıyoruz ve tüm işlerimizi birlikte yapıyoruz. Bize inanılmaz öğretici oldu, bize değer kattılar ve Türkiye toplumunu, bir toplumu hakikaten farklı kılan, devleti devlet yapan, imparatorluğa taşıyan şey farklı kültürlerin asimile olmadan bir arada yaşamasıdır. Ben hayatımın bir kısmını Gaziantep’te geçiriyorum. Gaziantep’te daha bu hafta Jeoloji Müzesi açtık. Tamamını Suriyeliler yaptı. Yine Gaziantep’te Tabiat Müzesini Suriyeliler yaptı, Taş Müzesi’ni Suriyeliler yaptı. Halep’teki o taş işçiliğinin hepsi şu anda Gaziantep’in ekonomisine hayat veriyor. Şu an Gaziantep 2016 verilerine göre dünyanın ilk rekabetçi 10 şehrinin içinde 5. sıraya girdi ve bunda Suriyelilerin ciddi katkıları vardır.

*Turgay Aldemir*

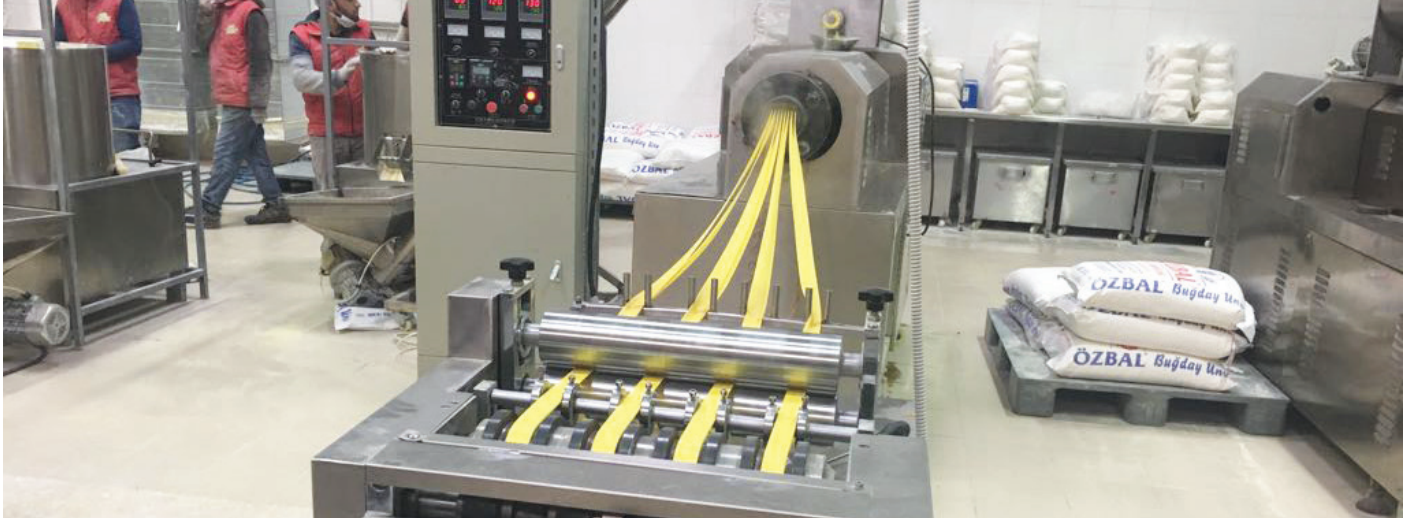
Benim şehirimde trafik ışıklarında ve sokaklarda dilenen Suriyeli yoktur. Niye yoktur, niye İstanbul’da var? Bu soruyu kendimize sormamız lazım. Biz sivil toplum örgütleri olarak çalıştık, Suriyeli arkadaşlarla bir araya geldik. Belediyeyi zorladık, valiliği zorladık, bu işi yapanları, Göç İdaresi’ni, AFAD’ı... Suriyelileri aldık, meslek edindirdik. Sokakta dilenirken aldığımız 1000 kişiden inanın, yüzde 8-9’u hariç, hepsi meslek edindi şu anda çalışıyor ve şehre değer katıyorlar. Bu çalışmanın istatistikleri mevcuttur.

### “Onları trafik ışıklarındaki insanlardan ibaret görmek büyük yanılgı”

Suriye’yi bir Mısır zannetmeyin. Mısır’da okur-yazarlık oranı yüzde 58, Suriye’de yüzde 94. Suriye’nin entelektüel kapasitesi yüksektir. Oradaki eğitim düzeyi özellikle kadınların eğitimleri erkeklerden az değildir. Biz böyle bir toplumla yüzleşmeyi maalesef doğru yönetemedik. Burada da herkesin önüne koyup düşünmesi gerekir. Bir insanı yaşatmak bedenini yaşatmak, DNA’sını yaşatmak değildir. Biz Suriyelilerin DNA’sını yaşatıyoruz, Suriyeli olarak alıyoruz, çadır kentlerde, orada burada veya Batı alıyor, asimile ediyor, dönüştürüyor, kendisine benzetiyor, dönüştürüyor.”

*Turgay Aldemir*

Ulus devletler bu ülkede yıllarca farklı düşünceleri tek tipleştirdi. Buna karşı mücadele etti. Şu anda da bir Suriyeli kendi örfüne, adetine, kültürüne göre düşününü yapamıyorsa, çocuğunu eğitemiyorsa, rahat bir şekilde kültürel ortamını sağlayamıyorsa, bizim düşünmemiz lazım, burada kaybolan kültürün halini.



*Suriye Masası kuruldu*

### Gaziantep Ticaret Odasına (GTO) kayıtlı Suriyeli firma sayısı 1200'ü aştı

Gaziantep Ticaret Odasına (GTO) kayıtlı Suriyeli firma sayısı 2011 yılında 14 iken, bu sayı 2013'te 46'ya, 2015 yılı sonu itibarıyla 571'e ve 2016'da ise 1200'e yükseldi.

Suriyeli firmalara hizmet vermek için 2016'da Suriye Masası kuruldu.<sup>6</sup> "Hemen hemen tüm sektörlerde faaliyet gösteren firmaların en çok yoğunlaştığı sektörler baktığımızda yüzde 17'sinin Gıda, yüzde 13'ü dış ticaret, yüzde 12'i ayakkabıcılık ve yüzde 11'i tekstil alanında faaliyet gösterdiklerini görüyoruz." GTO Yönetim Kurulu Başkan Yardımcısı Fatih Güllüoğlu.<sup>7</sup>

GTO Başkanı Beyhan Hıdıroğlu, "Suriyeli işadamlarının en çok İş Kanunları ve prosedürleri, bankacılık hizmetleri gibi konularda bazı sorunlar yaşadığını görüyoruz" dedi.<sup>8</sup>

<sup>6</sup> <http://gto.org.tr/GTO-Suriye-Masasi-serbest-86.html>

<sup>7</sup> <http://www.gto.org.tr/GTO-SURIYE-MASASI-SURIYELI-ISADAMLARINA-IS-KURMA-PROSEDURLERI-EGITIMI-VERDI-haberler-1426.html>

<sup>8</sup> <http://www.gto.org.tr/GTODA-SURIYELI-UYE-FIRMALARLA-ISTISARE-TOPLANTISI-YAPILDI-haberler-1363.html>

## B.4. "Geçici koruma statüsü altındaki bireylerin çalışma haklarıyla ilgili mevzuat ve uygulamadaki durum"

*Selçuk ŞATANA / İstanbul İl Göç İdaresi*

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 2013 yılında 4 Nisan günü parlamentoda 24. dönem parlamentosunda oy birliğiyle kabul edilen bir kanunla kuruldu. Bu sebeple biz uygulayıcılar olarak kanunumuzu sahada uygularken arkamızda büyük bir mutabakatı hissederek hareket ediyoruz. Bu konuda kendimize güveniyoruz açıkçası, kanunumuza da güveniyoruz.



### "Öğrencilerin çalışma izni"

Öğrencilerin çalışma izinleriyle ilgili bir durum vardı, ona açıklık getireyim. Bizim yasamızın, 6458 sayılı Yabancılar Yasası Koruma Kanunu'nun 41. Maddesi öğrencilerin çalışma haklarını düzenlemektedir. Buna göre önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin çalışma izni almak kaydıyla çalışma hakları vardır, ön lisans ve lisans öğrencilerinin çalışma hakları 1. yıldan sonra başlar. Haftada kaç saat çalışılacağı ilgili kanunda belirtilmiştir.

*Selçuk Şatana, Göç İdaresi*

Özellikle 2011 yılından sonra "yabancı" algısıyla "Suriyeli" algısı ülkemizin birçok yerinde benzeşti, hatta aynılaştı. Ancak ben bu konunun özellikle yerelerde ayrı ayrı değerlendirilmesinin önemli olduğuna inanıyorum. İçinde yaşadığımız İstanbul'da biz operasyonel hale geldiğimiz 18 Mayıs 2015'ten sonra şunu fark ettik: Biz sadece geçici koruma statüsüne sahip Suriyelilerle ilgilenemeyiz. Çünkü İstanbul enternasyonal bir şehir. O savaştan, o zulümden kaçıp ülkemize sığınanlar da kanunumuza göre yabancı, ülkemize gelip milyar dolarlık yatırım yapan insanlar da yabancı ve bu ikisinin de aslında ekonomiye öyle ya da böyle katkısı ve etkisi var. Bizim için söz konusu mesele sadece geçici koruma statüsü altındaki Suriyeliler değil. Bizim ilimizde halihazırda 224.000 ikamet izniyle kalan yabancı var. Bunların belli bir kısmında çalışma izni var. İlimizdeki geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin sayısı 478-480 bin civarında, ön kayıtlılar hariç ki onların İstanbul nüfusuna oranı yüzde 3.45'tir. Kahramanmaraş'ta 90.000'e yakın Geçici Koruma altında Suriyeli var ki, bu da toplam nüfusun %8.15'ine denk geliyor. Aynı zamanda da 1.500 civarında ikamet izniyle kalan yabancı var Kahramanmaraş'ta.



### "Geçici koruma statüsü nedir?"

Aynı zamanda bireysel uluslararası koruma başvurularında da 66 bin civarındayız Türkiye’de, geçen sene de 64.000’di. 2005’ten bu yana kümülatif olarak bakıldığında 282.000 bireysel uluslararası koruma, bireysel uluslararası korumadan bahsettiğimizde geçici koruma statüsü dışında kalan uluslararası koruma sahipleriydi bu kişiler. Kanunumuzda dört çeşit uluslararası koruma statüsü var. Bunlar mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma statüsü ve geçici koruma statüsü. Geçici koruma statüsünün diğer statülerden farkı, işlemleri saklı kalmak kaydıyla, bu kişilerle ilgili statü kararı bireyleri değil bütünü kapsamaktadır ve 2014 yılında Bakanlar Kurulunun aldığı kararla 2011 yılında Suriye’de başlayan karışıklıklardan sonra ülkemize gelen Suriyelilere bu statü verilmiştir. Bunun haricinde kalanlar Afganistanlılar, İranlılar, bunların hepsi bireysel uluslararası koruma statüsü altındadırlar. Sadece geldikleri ülkeye göre mülteci ve şartlı mülteci diye ikiye ayrılırlar ki ülkemizin 1951 Cenevre Sözleşmesine koyduğu coğrafi kısıtlama ilkesi gereği biz Avrupa Konseyi ülkelerinden gelenleri mülteci olarak kabul ederiz, diğer ülkelerden gelenlere şartlı mülteci statüsünü sağlıyoruz.

*Selçuk Şatana, Göç İdaresi*

Göçmenlerin hakları yok diye birkaç defa ifadede bulunuldu. Yabancıların ve uluslararası koruma sahibi kişilerin hak ve yükümlükleri hem kanunlarla hem de ikincil düzenlemelerle detaylı olarak belirlenmiştir. Burada en son yapılan düzenleme 2016 yılının Ocak ayında, sanırım 14 ya da 15 Ocak’tı, geçici koruma statüsüne sahip kişilerin çalışma izinleriyle ilgiliydi, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ve Bakanlar Kurulunca onaylandı, yönetmelik yürürlüğe girdi. O tarihten bu tarihe kadar bir bakalım, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerden kaçısı çalışma iznine müracaat etti?

Bürokrasiden zaman zaman içinde olmama rağmen şikâyet eden bir kişi olarak burada bürokrasiyi de tamamıyla aklamadan şunu ifade etmek istiyorum: Buradaki asıl sorun bürokrasinin işleyememesinden kaynaklanmıyor; ki benim bildiğim kadarıyla çalışma izni yarım saatlik bir işlemlerle yapılabilir bir süreç.



*İstanbul Ticaret Odası verileri...*

## İstanbul'da şirket kuran yabancılar arasında ilk sırayı Suriyeliler aldı

İstanbul'da 2014 yılında 4 bin 487 yabancı ortak tarafından toplam 1 milyar 222 milyon lira sermaye tutarında yeni firma kaydı yapıldı. Yabancı ortak sayısında en büyük payı yüzde 25,21 ile Suriyeli yatırımcılar aldı.

Geçen yıl 1.131 Suriyeli ortak toplam 85 milyon lira sermaye kaydettirerek İstanbul'da yeni firma kurdu. Yani, 2014 yılında İstanbul'da yeni kurulan firmalara ortak olan dört yabancı yatırımcıdan birini Suriye vatandaşları oluşturdu. Yeni kayıt yaptıran yabancı ortak sayısında Suriye'yi 399 girişimciyle İran ve 289 firma ortağıyla Almanya izledi. Bu ülkeleri Azerbaycan, Mısır, Irak, Suudi Arabistan ve Libya takip etti.<sup>12</sup>

<sup>12</sup> Fortune, "İstanbul'da 4 bin 487 yabancı yatırımcı şirket kurdu", 13.5.2015, <http://www.fortuneturkey.com/istanbulda-4-bin-487-yabanci-yatirimci-sirket-kurdu-10067>

## B.5. "Kilislilerin yaklaşık yüzde 74'ü Suriyelilerin orada olmasının ticareti canlandırdığını, ticari ortamı genişlettiğini söylüyor."

**Arda AKÇİÇEK / Siyaset Bilimci-Danışman, TBMM**

Her şeyi matematiksel verilerle açıklamamız, hesaplamamız mümkün değil. Mesela, Kilis'teki durum matematiksel verilerle açıklanamaz, ama ben size Kilis'te bulunduğum süreler içerisinde ve orada yaptığım araştırmalar neticesinde bu durumu açıklayabilirim.

Şöyle bir durum söz konusu: Kilis'te Kilis'in yerel nüfusundan çok daha fazla Suriyeli var ve bunlar bir arada yaşayabiliyorlar. Gidin Kilislilerle konuşun, bu durumdan şikayetçi olan insan sayısı azdır. Gidin Suriyelilerle muhatap olun, size anlatırlar. Çünkü tarihsel bir akrabalık bağları var, tarihsel bir dostluk bağları var ve mevcut durumu önemsemiyorlar. Gidin Kilis valisiyle görüşün ki Kilis'in üst düzey bürokratlarıyla görüşün, orayı nasıl yönettiklerini size söylerler. İşte matematiksel veriler bunu açıklamaz belki, ama sosyoloji açıklayabiliyor. Ben siyaset bilimciyim, ama iktisadın özünün matematik olmadığını, sayılar olmadığını da biliyorum. Bu bir pasta değil, yani birileri bir şey kapınca pasta küçülmüyor. Bu açıdan baktığımız zaman aslında göçmenler geldikleri ülkede sadece iktisadi büyüme ya da iktisadi gelişmeye katkı sağlamıyorlar; sosyolojik gelişmeye, sosyolojik genişlemeye ve serbestleşmeye de katkı sağlıyorlar. Bu manada ciddi önemleri var. Yani bir ülkenin çokkültürlü ve daha fazla özgürleşmesine ciddi katkıları var.



Peki Türkiye neden başarılıydı? Hani Hocam kırmızı çizgi vardı, o çizgiye ne oldu dedi ya. Türkiye aslında açık kapı politikası uyguladığı için başarılı oldu. Türkiye, Macaristan örneğinde olduğu gibi sınırdan geçmeye çalışan Suriyelilere çelme taksaydı, bugün bu konuda başarılı olamayacaktı ve barışçıl bir süreç yönetemeyecekti. Bu kadar Suriyeliyi, yani 3 milyondan fazla insanı bugün kendi topraklarında bu şekilde barışçıl bir şekilde barındıramayacaktı. Benim temelde söylemek istediklerim bunlardı. Mesela, Kilis örneği çok önemli.

### "Ticaret canlanıyor"

Kilis'ten sadece yapılan son dönem araştırmalardan bir sonuç söyleyeceğim. Kilisli soruyorlar. Gerçek veriler belki daha farklıdır ama algı açısından Kilis'te bulunan Suriyeliler ticaretin canlanmasına katkı sağlıyor mu diye sorduklarında Kilislilerin yaklaşık yüzde 74'ü Suriyelilerin orada olmasının ticareti canlandırdığını, ticari ortamı genişlettiğini söylüyor."

**Arda Akçiçek**



## B.6. “Türkiye kriz ortamında göçü diğer ülkelere örnek olacak bir şekilde yönetti ancak sonrasında ilgili ciddi eksiklikler var”

*Yrd. Doç. Dr. Faik TANRIKULU / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Türkiye mülteci sorunuyla bir anda karşı karşıya kaldı ve bu kadar büyük bir nüfusa oranla, AFAD ya da diğer kurumlar gibi acil kriz ortamında çok iyi yönettiğini düşünüyorum. Bu konuda belki diğer ülkelere örnek olacak bir şekilde yönetti.



Ancak sonrasında ilgili benim de açıkçası biraz eleştirim var. En basitinden, 3 milyon insan bu süreçte kayıt altına alınma süreci var ve maalesef birçok bilginin eksik olduğunu görüyoruz. O dönemde, kayıt altına alındığı süreçte, kalifikasyonları veya hangi yetenekleri olduğuyla ilgili olarak iyi bir bilgi yönetimi, bilgi ve belge yönetimi olsaydı, belki de taşları daha iyi yerine oturtabilirdik. Maalesef bununla ilgili olarak ciddi eksiklikler var. Son süreçte takip ettiğim kadarıyla Suriyeli mültecilere ulaşma yolu sağlık kartları. Kartlar yenilenerek insanların mesleki anlamda kalifiye olup olmadıklarıyla ilgili bir bilgi yönetim süreci başlamış olacak, ama açıkçası bence geç kalındı. Yani 7. yılda buna ulaşmış oluyoruz.

Ben 12 yıl yurtdışında, “uzun süreli göçmen” olarak yaşadım. Geçici politika belirleme yerine uzun süreli politika belirlememiz gerekiyor. Almanya bunu nasıl yapıyor? Şu an 1 milyon mülteci var ve hepsine 10 yıllık bir planlama yapılıyor. Hangi kalibrede, işte hangi sektörün nerede ihtiyacı var, ona göre meslek edindirme kursları veya birkaç yıllık eğitimle sektöre adapte etme noktasında çalışmalar var. Bu konuda da Türkiye'nin özelde buna yönelik uzun süreli bir politika belirlemesi gerekiyor diye düşünüyorum.

### "Göçmenleri ekonomik sektörlere kanalize etmeyi kolaylaştıracak bir bilgi güncelleme projesi"

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılan bir proje illerimizde başladı. Geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin ellerinde kimlik belgeleri çok güvenilir sayılmıyor. Şu anda onlar daha güvenli kağıtlar haline dönüştürülüyor. Bu proje sona erdikten sonra geçici koruma statüsü altındaki Suriyelilerin takriben 90-96 parametre arasında bilgilere sahip olmuş olacak. Konumuzla alakalı olarak, göçmenlerin ekonomik sektörlere daha rahat kanalize edilebilmeleri için onlarla ilgili yeterli bilgi alınabilmesi noktasında hayati bir proje. Benim öğrendiğim kadarıyla dünyadaki en büyük güncelleme projesi.

*Selçuk Şatana*





*Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye ekonomik etkileri*

### Risk ve fırsatların iç içe geçtiği bir tablo

“Yerel halk iş fırsatlarının ellerinden alındığına inanmaktadır. Ancak iş dünyası açısından bakıldığında bu iddianın karşılığının olmadığı görülmektedir. Normal şartlarda işini kaybedecek kişiler de Suriyeliler nedeni ile işsiz kaldığını düşünmektedir. Ayrıca sığınmacılar genelde yerel halkın çalışmayı tercih etmediği alanlarda istihdam edilmektedir. Böylece vasıfsız işgücü gerektiren iş kollarında işgücü açığı kapanmaktadır.”<sup>13</sup>

Oytun Orhan - Sabiha Şenyücel  
Gündoğar.

## B.7. “Bankalardan kolay para alamıyor ya da para transferi yapamıyoruz. bu işleri başka bir firmalar adına yapıyoruz”

**Halid BABİLLİ / İşadamı, SIAD Başkanı**

Suriye'den buraya tamamen taşınmak, yeni bir şeyler kurmak. Zorluklar yaşadık. Türk dili öğrenmek bizim en büyük sıkıntımızdı. Suriyeliler olarak kendi imkânlarımızla, kendi sermayelerimizle bir iş kurduk.

Ticaret Odasından birkaç veri, birkaç çalışma var, onları sizinle paylaşacağım. 2014 yılında 4.500 işadamı, Suriyeli işadamı 1.22 milyar liralık bir iş yatırımı yaptılar. 2015'te yabancı yatırımcılar arasında Suriyeliler ilk sırada geliyordu, Almanlardan sonra, yüzde 25.21 yabancı sığınmacı yatırımcılar.



Şimdi 6.000 Suriyeli şirket var 3.5 milyar dolar yatırımla. Yeni bir çalışmaya göre Suriyelilerin yüzde 90'ı kendi imkânlarıyla çalışıyor ve hayatlarına devam ediyor.

Türk şirketlerine bir kolaylık var. Bankalarla iş yapabilir, kredi alabilir, ortak bir çalışma yapabilir. Biz bunu maalesef yapamıyoruz. Biz bankalardan kolay kolay para alamıyor ya da para transferi yapamıyoruz. Onun için tanıdığımız bir firma var ihracat, geçen yıl 600 milyon lira yapan bir firma, kendi adına yapamadığı işleri başka bir firma adına yaptı. Çünkü kendisi para transferi yapamıyor.

Türkiye'de bir kanun var: Yüzde Suriyeli 10 istihdam edilebilir, yüzde 90 Türk. Ona çok büyük bir saygımız var, ama hududa yakın bölgeler, hududa yakın şehirlere böyle bir şey olmaması lazım. Çünkü o bölgede Suriyeli nüfusu çok yüksek, onlar çalışmak istiyorlar.

### “İhraç ettiğim ürünün üstünde ‘Türk malı’ yazıyor”

Ben şirket sahibiyim, aynı zamanda yönetim kurulu üyesiyim. Biz gerçekten kendimizi yabancı saymadan Türkiye'de çalışıyoruz. Evet zorluklar var, ama her zaman sıkıntıları düşünerek gerçekten çalışamayacağız. Ben böyle düşünüyorum. Ben ekmeğimi, suyum, her şeyimi Türkiye'den alıyorum ve benim ihraç ettiğim ürünün üstünde ‘Türk malı’ yazıyor, ‘Suriye malı’ yazmıyor. Bunu gerçekten gururla yazıyorum.

**Saad Şuevne**

### "Uluslararası yatırım ve Arap ülkelerinden sermaye akışı için köprü"

Biz sadece işadami değiliz, mülteci değiliz, misafir değiliz, bize bir sürü şey deniliyor, ama ben gerçekten yabancı saymıyorum kendimi. Gaziantep Ticaret Odasıyla bir çalışmada bulunacağız. 150 yabancı işadamını çağıracağız, her şeyi, şirket nasıl açılır, Türkiye'ye nasıl hizmet verilir? Teşviklerden bahsedeceğiz, her şeyden bahsedeceğiz. Yani mülteci olduğumuzu ya da işadami olduğumuzu unutun, gerçekten biz artık bizim tanıdığımız işadamlarını buraya çağırılmaya çalışıyoruz. Çünkü Türkiye de artık bir vatan, Türkiye'deki arkadaşlarımız, onlara da sadece ensar ya da muhacir olarak bakmıyoruz. Ben 8 yıldır Türkiye'deyim, çok zor günler yaşadım, ama Suriye'de kalsaydım daha zor günler yaşayacaktım, ondan eminim.

*Saad Şuehne*

### "Hepsi kendi sermayesiyle, hiçbir destek almadan"

Çok girişimci var Suriye halkından, ama destek verilmiyor. Onlar da zorla kendilerini kurtarıyor. Mesela ben girişimci olarak 2014'te 25 bin lirayla bir iş kurdum, bilgisayar ve iletişim şirketimiz var Gaziantep'te. Küçük, 17 m<sup>2</sup>'lik bir şirket olarak kurdum. Şimdi 2017'de Gaziantep'in en büyük teknik servisiyiz. O sermayeyi on misline yükselttik. Geçen sene satışlarımız 500 bin liraya ulaştı bilgisayar şirketinde, şimdi üç ayda 200 bin dolar satış yapmışız, ama o da hiç destek almadan, bir destek olsaydı başka bir iş yapabilirdik. En önemlisi bu girişimcilere bir proje kursak, bir iş yapsak iyi bir şey olabilir.

Antep'te bir araştırma yaptım. 35 şirket var Suriyeli şirket bizim üyemiz, 100 bin dolar olarak bir cirosu olmuş bir senede. Sadece 100 milyon dolar geçen sene, onlar da hepsi kendi sermayesiyle, bir destek almadan.

*Abdülbasit Dibo*



### “Birlikte Başaralım, Birlikte Kuralım”

Suriyeli girişimcilerin ve ihracatçıların pazar ülkeleri bu coğrafyada. Gaziantep’li ve Suriyeli girişimciler güçlerini birleştirirse iki taraf da kazanır. Nasıl birlikte kurunuz, nasıl birlikte hareket ederiz, nasıl birlikte çözeriz parolası ile hareket ediyoruz.

Gaziantep Ticaret Odası (GTO) Yönetim Kurulu Başkanı Beyhan Hıdıroğlu.<sup>11</sup>

*Başarı söz konusu ancak birçok da sorun ve ilgilenmemiz gereken konu mevcut*

### “Suriyeli mültecilerin Türkiye ekonomisine ve istihdama çok büyük katkıları oldu”

“Türkiye’de yabancı sermaye statüsü ile kurulan 8 bin 100 Suriyeli şirket bulunuyor ve 100 bin civarında informal çalışma durumunda olan girişimci var. Bu şirketler yaklaşık yarım milyon dolar yatırım yapmışlardır. Eğer bu potansiyeli yakalarsak ekonomik zemini güçlü halde tutan bir uyum sürecinde katkı sağlamış oluruz. Suriyeli girişimcilerin Türkiye’ye ekonomisine ve istihdama katkısı oldu. Büyük bir başarı söz konusu ancak birçok da sorun ve ilgilenmemiz gereken konu mevcut. Bu konulara ne kadar pozitif bakabilirsek herkesin yararına olacaktır. Suriyeli girişimcilerin Türkiye ekonomisine olan katkısını büyütebilecek noktaları yakalayabilirsek, önemli meselenin önümüzdeki yıllarda daha pozitif bir durumda ilerlemesine de katkı sağlamış oluruz.”<sup>14</sup>

İnsani Gelişme Vakfı Başkanı Vural Çakır.

<sup>11</sup> <http://www.gto.org.tr/GTO-BASKANI-HIDIROGLU--BIRLIKTE-BASARILIM-BIRLIKTE-KURALIM-haberler-1468.html>

<sup>14</sup> Vural Çakır: “Suriyeli Girişimcilerin Türkiye’ye Ekonomisine Yarım Milyonluk Yatırım Oldu”, <https://www.haberler.com/vural-cakir-suriyeli-girisimcilerin-turkiye-ye-10074178-haber/> (Erişim 9 Ocak 2018).

## B.8. "Suriyeli sığınmacıların Türkiye ekonomisine etkisi: verilere dayalı akademik çalışmalardan hareketle bütünlüklü bir resim oluşturmak"

*Doç. Dr. Nurullah GÜR / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Suriyelilerin ekonomiye etkisiyle ilgili çok şey konuşuluyor ki bu konuşulanların önemli bir kısmı da aslında doğruyu yansıtmıyor. Bu konuya ilgili yapılan çalışmaların az olması Suriyelilere yönelik negatif algının oluşmasına zemin hazırlıyor. Yeni yeni çalışmalar yapılmaya başladı. Verilere dayalı yapılan bazı akademik çalışmalar var. Bu çalışmalardan derlediğim bazı bilgileri sizlerle paylaşıp, konuyu biraz açmayı planlıyorum.



### "İşsizlik konusunda anlamlı bir etki yok"

En çok tartışılan konu işsizlik meselesi. Suriyeli kardeşlerimizin Türkiye’ye gelmeye başlamadığı dönem ile Türkiye’deki ekonomik performansın belli ölçüde yavaşlaması maalesef aynı döneme denk geldi. Yani Türkiye’de ekonomik büyüme yavaşlarken, işsizlik görece artarken bir de Suriyeli kardeşlerimizin istihdam edilmesi konusuyla karşılaştık. Yapılan çalışmalara bakıldığında zaman Suriyelilerin Türkiye’deki işsizliğin artmasına çok ciddi bir katkı sağlamadığı görülüyor. Hakan’ın da ilk oturumda paylaştığı gibi, minimal bir etki var. Daha çok kayıt dışı sektörlerde çalışan Türkler bu dönemde işsiz kaldı, ama onların yerine Suriyeliler istihdam edildi. Kayıt içi ekonomide, Suriyelilerin işsizliğe bir etkisi yok. Yapılan çalışmalar bunu gösteriyor.

*Nurullah Gür*

### "Enflasyon"

Enflasyon bir başka önemli konu. Suriyeli mültecilerin Türkiye’ye gelmesinden sonra mal ve hizmet talebinde önemli bir artış yaşanmasına rağmen, üretimin bu kadar artmamasından dolayı enflasyonun yükseldiğine dair iddialar var. Merkez Bankası ekonomistlerinin bu konuyla ilgili yapmış olduğu bir çalışma var. Bu çalışma, Suriyelilerin gelişinin bazı ürünlerin fiyatlarını artmasına bazı ürünlerin ise fiyatların düşmesine neden olduğunu gösteriyor. Örneğin kayıt dışı istihdamın çok sık görüldüğü sektörlerde tekstil gibi, burada fiyatları düşürdüğü görülüyor, ama diğer bazı alanlarda, örneğin konut fiyatlarını veya kira bedellerini ise arttırdığı gözleniyor. Dolayısıyla total etkiye baktığımızda çok gözle görülür bir etki yok.

*Nurullah Gür*

#### **İhracat ve istihdam:**

Maksimum katma değer sağlayacakları alanlara kanalize edilmeleri gerek Suriyeli işadamları da bahsetti, ihracata önemli bir katkı var. Özellikle Güneydoğu Anadolu'da, yani sınıra yakın olan bölgelerdeki şehirlerde ciddi bir ihracat artışı olduğu ortada. Tabii burada önemli bir husus işadamlarına destek ve mevcut Suriyelilerin istihdama katılımıdır. Yani burada kişileri sadece kayıt dışı ekonomiye sürükleyerek ekonomiye bir dinamizm kazandıramayız. Burada asıl yapılması gereken şey şu: Suriyeli vatandaşın hangi alanda becerisi varsa, hangi alanda katma değer yaratabiliyorsa, o alana kanalize etmek gerekiyor. Şu anda bunu başardığımızı söylemek güç, yani mevcut koşullarda maalesef kötü çalışma şartlarında ve kendi yeteneklerinin bazen altında işler yapmaya zorlanıyorlar. Eğer biz gerçekten Suriyeli kardeşlerimizden ekonomiye katkı sağlamalarını bekliyorsak, onları kendi becerilerine uygun iş alanlarına kanalize etmemiz gerekiyor.

*Nurullah Gür*

Bu şart, tabii işin bir boyutu da geriden gelen gençler. Burada işte Türkçenin öğretilmesinden tutun da bu gençlerin resmi eğitim alabilmesi ve üniversite hayatlarını devam ettirebilmesi önemli.





*Misafir değil ekonominin eşit ortakları  
olarak bakmak*

**“Suriyeli girişimcilerin  
özellikle yatırım ve  
istihdam temelinde  
katkılarını geliştirmemiz  
gerek”**

“Suriye’den buraya gelen dostları misafirler olarak değil Türkiye ekonomisinin eşit ortakları olarak düşünmemiz gerekiyor. Türkiye’nin kendi çabalarıyla misafirperverlik temelinde yapmış olduğu bu girişimden bunu yapma şansı var. Türkiye bunu yaparsa dünyaya da çok önemli bir örneği de göstermiş olacaktır. Bu girişimlerin Türkiye ekonomisine, istihdamına ve özellikle Arap ülkeleri başta olmak üzere ihracatına katkılarının artırılması önemli bir konu. Bu sayede, Türkiye’nin bu insani sorun karşısında üslendiği büyük maddi ve manevi sorumluluğa Suriyeli girişimcilerin katkısı da alınmış olabilecektir. Suriyelilerin iş gücü piyasasındaki durumu üzerinde düşünülecek konulardan birisi. Halen çalışma izni olan Suriyeli sayısı 20 bini geçmiyor. Ancak fiili çalışan sayısı çok daha yüksek. Çalışanların yaklaşık dörtte biri Suriyeli işveren yanında çalışırken, dörtte üçünü Türkiyeli işverenler istihdam ediyor.”<sup>15</sup>

Fuat Keyman.

<sup>15</sup> <https://www.haberler.com/vural-cakir-suriyeli-girisimcilerin-turkiye-ye-10074178-haber/> (Erişim 9 Ocak 2018).

## **B.9. “Meslekleri, emekleri, tasarımlarıyla geldiler ve ekonomiye çok boyutlu katkı yapıyorlar”**

***Muhammed Sadık SUBAŞI / Yeni Adım Derneği, Suriye Koordinatörü***

Gözlemlerime göre akademisyenlerimizin tespitleri biraz havada kalmaktadır. Biraz daha sahaya inilmesi, gözlemlerin daha yakından yapılması gerektiğini düşünüyorum.



### **“İhlaller ve muhatap bulamama sorunu”**

“Devlet Suriyelilerle Türkiyelilerin sosyoekonomik ilişkilerine karışmadı” gibi bir ifade kullanıldı biraz önce, aslında karışmalıydı. Neden karışmadı? Suriyeli işadamları yatırım yapma vaadiyle dolandırıldılar, sermayeleri çalındı muhatap bulamadılar. Zor şartlar altında düşük ücretlerle çalıştırıldılar ancak o düşük ücretleri bile ödenmedi, emekleri, alınterleri çalındı yine muhatap bulamadılar, sahip çıkılmadı. Aslında tam aksine müdahale etmesi gerekirdi.

***Muhammed Sadık Subaşı***

Sahadan verilerle geldiğimizi düşünüyorum. Maalesef, Suriyeli sermaye sahiplerini sürecin başından itibaren olması gerektiği gibi karşılayamadık ve değerlendiremedik. Onların bir kısmı çeşitli mağduriyetler sonucu Arap dünyasına veya Avrupa’ya yöneldiler. Bir kısmı ellerindeki sermayeyi entegrasyon sürecinde tüketti. Bir kısmı da tüm mağduriyetlere ve zorluklara rağmen büyük başarılar göstermektedir.

### **“Sermayeleriyle geldiler, kendileriyle birlikte başka sermayedarları da getirdiler”**

Suriyeli mültecilerin beraber getirdikleri sermaye ekonomimize ciddi katkı sağlamıştır. Özellikle sürecin başında gelenler her şeylerini geride bırakarak; satabildikleri her şeylerini nakite çevirerek ülkemize geldiler. İlk etapta yatırım vaadiyle dolandırılma, yatırım için gerekli izinlerin veril(e)memesi gibi çeşitli mağduriyetler ve problemlerle karşılaşmış olsalar da zamanla buldukları yerlerde bu tedirginlikleri geçmiş ve ekonomiye katılmaya başlamışlardır. Kendi sermayeleriyle birlikte Ortadoğu’nun pek çok yerinde istikrar ve güven ortamı bulamayan diğer sermayeleri de ülkemize çektiler.

***Muhammed Sadık Subaşı***



### “Suriyelilerin gelmesiyle meslekler gelişti”

Gaziantep’e gelen mülteciler çoğunlukla Halep’in içinden olduğu için kalifiye işçi ve sermaye sahibi işadamları daha fazladır. Gaziantep bu konuda Urfa’dan daha şanslı, çünkü Urfa’daki Mülteciler Halep’in Kobani, Kamışlı, Haseki gibi kırsal kesimlerinden oluşmaktadır. Bundan dolayı Suriyelilerin gelmesiyle Gaziantep’teki yeni meslekler oluştu, mevcut meslekler daha da gelişti.

*Muhammed Sadık Subaşı*

Suriyeliler kaba ve ince inşaatın tüm alanlarında çalışmaktadırlar. İmalat ve sanayi, tarım, temizlik ve hizmet sektöründe de yoğun olarak çalışmakta ve ciddi bir işgücü boşluğunu doldurmaktadırlar.

### “Esnaf için çırak, kalfa; sanayii için işçi açığı kapandı”

Dün babalarımızın, amcalarımızın; kısmen bizim yaptığımız ağır işleri bugün bizim kardeşlerimiz, yeğenlerimiz, çocuklarımız yapmıyorlar, bu boşluğu ciddi anlamda Suriyeliler doldurdu. Sanayici de, esnaf da çırak, kalfa bulamamaktan şikayetçiydi. Artık bu problemi konuşmaz oldular. Örneğin Gaziantep özelinde ayakkabı sektöründeki imalat ve toptan satışın yoğun olduğu Nizip Caddesi’nde çalışan Suriyeli sayısı neredeyse yüzde 70-80’lere ulaşmış durumda. Suriyeliler gelmeden hemen önce bu sektördeki iş gücü bulamamaya ilgili şikayetler ve tartışmalar neredeyse son buldu.

*Muhammed Sadık Subaşı*

İlgili yerde bakkal/büfe tarzı birkaç esnafa müşterilerinin yüzde kaçının Suriyeli olduğunu sordüğümüzda yüzde 90 cevabını aldık.

### “Açığı Suriyeliler dolduruyor”

2010’da Gaziantep’te fabrikalar “vasıfsız işçi aranmaktadır” şeklinde ilanlar veriyorlardı. Normal şartlarda fabrikalar iş deneyimi olan, lise mezunu, 30 yaş altı, 25 yaş altı gibi şartlar ararken; bu süreçte “vasıfsız işçi aranmaktadır” ilanlarını görüyorduk ve Suriyelilerin gelmesiyle birlikte bu açığın büyük oranda kapandığını görüyoruz. Suriyeli gençler gerekli eğitimleri alırlarsa sanayideki ara eleman ve kalifiye işçi konusunda devam eden problemi kapatmaya devam edeceklerdir. İnşaat alanında daha çok doğulu vatandaşlarımız çalışıyorlardı. Artık onlar da yeterince çalışmıyorlar. Bu açığı yine Suriyeliler dolduruyor.

*Muhammed Sadık Subaşı*



S & P Global Ratings Raporu

## Türkiye'nin GSMH'sinde sığınmacı göçünün etkisi

"Pozitif Şok"

### "Suriyeli Sığınmacı Akışı, Türkiye'nin Ekonomik Büyümesini Kamçılıyor"

MADRİD, 9 Mayıs 2016

S & P Global Ratings analisti Frank Gill, "Türkiye'deki Suriye Etkisi: Düşündüğünüzden Daha Büyük" başlıklı raporunda, 2014 yılından bu yana verilen kredilerdeki artışın, Türkiye'de GSMH büyümesinin başlıca itici gücü olmaktan çıktığını, onun yerini, tasarruflarını ve gri ekonomide kazandıkları ücretleri harcayarak tüketimi kamçılamanın sığınmacıların aldığını belirtiyor. "Düşük petrol fiyatları ve reel ücretlerdeki artış gibi diğer pozitif etkiler GSMH'yi destekleyici olsa da, sığınmacı harcamalarının önemini tam olarak takdir edilmediğini düşünüyoruz" diyor Gill.

Mülteci krizinin Türkiye GSMH'sine katkısının, 2016 dahil, yılda yüzde 0.2-0.3 olduğunu ifade eden rapora göre sığınmacıların Türkiye ekonomisi üzerindeki etkisinin kalıcı mı geçici mi olacağı, hali hazırda Türkiye'de bulunan sığınmacıların orada kalmaya devam etmelerine veya başka bir yere mi yerleşmelerine bağlı olacak.<sup>16</sup>

### "Pamuk tarlasında çalışacak kimse kalmamıştı"

Örneğin Hatay'da mesela pamuk yetiştiriciliği neredeyse bitmişti. Hatay'a araştırmaya gittiğimde bir pamuk fabrikasına gittik. Orada anlattılar: Hatay'da pamuk yetiştiriciliği sona ermişti, çünkü işçi bulamıyorduk dediler. Yani pamuk tarlasında çalıştırabilecek işçi bulunamıyordu ama Suriyeliler Hatay'da üretimi artırıcı bir faktör haline dönüştüler.

Arda Akççek

### "Suriyeliler gelmeselerdi mahsullerimiz tarlada kalacaktı"

Buraya gelmeden önce zeytin tarlaları, mısır tarlaları olan vatandaşlarımızla konuştum. Onlar da "Suriyeliler gelmeselerdi mahsullerimiz tarlada kalacaktı" gibi ifadeler kullandılar. Çünkü ülkemizde ekonomik seviye biraz daha yükseldi, insanlar çocuklarını okutuyorlar. Kimse çocuğunu araba tamircisine götürmüyor ya da tarımda ağır tarım işçiliğinde çalıştırmıyor. Dolayısıyla onlar bu alanda da ciddi bir açığı kapattılar.

Muhammed Sadık Subaşı

### "Gaziantep'ten Arap Dünyasına ve Avrupa'ya ihracat"

250 milyonluk Arap dünyasına sadece 3 ille açılıbiliyorduk. Bunlar Hatay, Mardin ve Siirt. Artık Suriyeliler vasıtasıyla daha büyük ölçekte ihracatımızı yapıyoruz. Sadece Arap dünyası değil, Avrupa'ya, Afrika'ya da Mısır üzerinden, Gaziantep'ten halılar gidiyor. Bunlar yine Suriyeli işadamlarıyla Mısırlı işadamlarının ortaklaşa Gaziantep'ten alıp Avrupa'ya sattıkları ürünler. Yine Suriyeli işadamlarının Gaziantep'ten aldıkları ürünleri Lübnan üzerinden Afrika'ya pazarladıklarını görüyoruz. .

Muhammed Sadık Subaşı

<sup>16</sup> Press Release: S&PGR: Syrian Refugee Influx Spurs Turkey's Economic Growth, 9 May 2016, <http://www.commoditiescontrol.com/commodity-market/dowjonescommoditiesnews/press-release-samp-pgr-syrian-refugee-influx-spurs-turkeyaposs-economic-growth-20160509DN002508.html>

### “Tasarımlarıyla beraber geldiler”

Suriyelilerin Ar-ge, inovasyon ve tasarımda bazı konularda bizden daha ilerideler ve Arap dünyasına, Ortadoğu’ya ihraç edilen ürünlerde onların diliyle; onların istediği tasarımları çok daha rahat yapıyorlar. Bu konuda önemli katkıları oldu. Onlar kendi tasarımlarıyla beraber geldiler. Mesela, Gaziantep Nizip Caddesinde bahsettiğim ayakkabıcı, terlikçi kesimden şu ifadeleri dinledik. “Ben daha önce bir sezonu dört tasarımla bitirirken, şu anda on dört tasarım yapmak zorundayım. Çünkü karşımdaki Suriyeli yirmi tasarımla geliyor, rekabet yapıyor benimle”. Bu da sektöre bir hareketlilik kattı. Tabii biz “nerede hareket orada bereket” deriz. Bu rekabet hem Türkiye’nin iç piyasası açısından, hem ihracat açısından faydalı oldu.

*Muhammed Sadık Subaşı*

### "Suriyelilerle gelen STK'lar; STK'larla gelen iktisadi canlanma"

STK'lar, insani yardım kuruluşlarının da ekonomik hayata hareketlilik kattığını görüyoruz. Birçok Proje yürütülüyor. Gaziantep’te iyi İngilizcesi olan ve biraz da kafası çalışan bir adam 1.000-1.500 dolardan başlar çalışmaya, çünkü birçok insani yardım kuruluşu çeşitli alanlarda faaliyetler, projeler yürütüyorlar.

*Muhammed Sadık Subaşı*

Havaalanına taksiyle geçerken taksiciye sordum: Ne diyorsun, bu adamların bize zararı mı var faydası mı var? “Ağabey, ne demek, benim müşterilerimin yüzde 80’i Suriyeli, üstelik bu adamlar, yani Suriyeliler Antep’lilere taksiye binmeyi öğrettiler” gibi bir ifade kullandı. Bana ilginç geldi çünkü devamında “Bizimkiler 5 kişi dolmuşa binerler, 15 lira öderler, ama 10 liraya taksiye binmezler. Bu insanlar bize bunu öğrettiler” dedi.

### “İkinci el piyasası hareketlendi”

İkinci el eşya piyasasında ciddi bir hareketlilik oluştu. Bu alanda çok büyük pazarlar kuruldu

*Muhammed Sadık Subaşı*

**"Konut fiyatlarındaki artışın sebebi Suriyeliler değil spekülâtörler"**

Bu çerçevede sık sık gündeme gelen Emlak piyasasına gelince; Gaziantep'te emlak piyasasındaki daralma Suriyelilerden kaynaklı değildir. Suriye mevzusundan önce de FETÖ'yle bağlantısı olan birtakım zengin ailelerin çeşitli spekülasyonları sonucu problemler yaşıyordu. Devlet müdahale etmek zorunda kalmıştı. Gaziantep'te imara açılması gerekip de açılmayan alanlardan kaynaklı problemler zaten vardı. Suriyelilerin buna çok az bir etkisi olmuştur. Son olarak "Misafir, rızıkıyla gelir". İnşallah onlar da rızıklarıyla gelmişlerdir.

*Muhammed Sadık Subaşı*

**"Kullanmadığımız eşyaları kullanıyorlar, çalışmadığımız işlerde çalışıyorlar"**

Onlar aslında daha çok bizim kullanmadığımız eşyaları kullanıyor; çalışmadığımız, çalışmak istemediğimiz, çalışmayı kabul etmediğimiz alanlarda çalışıyorlar. Bunu küçümsemek için değil, bize yük olmadıklarını vurgulamak için söylüyorum. Onlar beğenmeyerek çalışmadığımız iş alanlarında çalışıyorlar, kullanmadığımız eşyaları kullanıyorlar.

*Muhammed Sadık Subaşı*

**"Potansiyeli kullanmak için mevzuat engelini etrafından dolaşarak aşmaya bir örnek: Zehra Üniversitesi"**

Gaziantep'te ve Türkiye'de pek çok Suriyeli akademisyen var. Uzun yıllar Ortadoğu'da akademisyenlik yapmış olan Suriyeli ilahiyatçı Prof. Dr. Mustafa Müslim beraberindeki akademisyenlerle birlikte Suriyeli gençlere hitap edecek bir üniversite kurmaya çalıştılar. Resmî statü kazandırmaya yönelik birkaç girişimimiz oldu. YÖK'ten sonuç alamadık. Özel üniversite ciddi bir sermaye gerektirdiği için imkanlar el vermedi. Sonuç olarak Uluslararası Afrika Üniversitesiyle protokol imzalandı. Zehra Üniversitesi öğrencileri mezun olduktan sonra diplomalarında Uluslararası Afrika Üniversitesi yazacak ve böylece Suriyelilerin kendilerine ait kendi akademisyenlerinin olduğu bir üniversite olacak.

*Muhammed Sadık Subaşı*





## B.10. “Bu hadise olmasa hiçbir şekilde gelmeyecek nitelikli insan kaynağının, sermayenin ve bir kısım körfez fonlarının Türkiye’ye girdiğini ve Suriye’de değerlendirildiğini görüyoruz”

**Hakkı AYGÜN / Hayrat Vakfı Genel Başkanı**

İşin manevi ve insani boyutları ile bereket şeklinde gelen faydaları burada konuşmuyoruz. Yine insanlık ve vicdan gereği mültecilere sahip çıkılması gerçeğini de konuşmuyoruz. Buradaki mevzumuz mültecilerin geldikleri ülkelerdeki ekonomiye katkıları.

Hayrat İnsani Yardım Derneği olarak çalışmalarımızdan örnekler verecek olursak; 1. Şu anda Türkiye’den çoklukla tır takviyesi söz konusu. Tırlarla malzemeler Suriye içine gidiyor ve orada dağıtılıyor. Böylece taşıma noktasında ekonomik bir katkı sağlanmış ve Türkiye içinde bir nakliyenin gelişmesi ve güçlenmesi söz konusu oluyor. Sadece Hayrat Yardım olarak biz 1.500 tır yardım malzemesinin Suriye içinde dağıtımını gerçekleştirdik. Birinci ayağı Suriye tampon bölgeye kadar bir nakliye söz konusu, tampondan alıyorsunuz, içeride de nakliye ayarlayıp dağıtım yapıyoruz. Bu da ekonomik bir katkı sağlıyor. 2. Şu anda Cerablus’ta bir fırınımız var, İdlip bölgesinde fırın var, Elbab’da fırın kuruyoruz. Bu fırınlarda çalışacak insanların istihdamında Türkiye’den ve Suriye’den işçiler ve ustabaşı gibi kişiler çalıştırıyoruz. Böylece karşılıklı bir tecrübe transferi söz konusu oluyor ve bu durum ekonomik olarak ülkelere katkı sağlıyor. Ayrıca Türkiye’de üretilen makine teçhizatı ve malzemelerin içeriye taşınarak kurulması ve işletilmesi var ve ekonomiye katkı sağlıyor. 3. Kamplar kuruyoruz, köyler oluşturuyoruz. Okullara tadilat gibi çalışmalar devam ediyor. Bu kampların da oluşturulmasında mesela, bu hadise olmasa hiçbir şekilde gelmeyecek nitelikli insan kaynağının, sermayenin ve bir kısım körfez fonlarının AFAD, Kızılay, İHH gibi kanallarla Türkiye’ye girdiğini ve Suriye’de değerlendirildiğini görüyoruz. Bu da ekonomiye katkı olarak değerlendirilebilir.



4. Öğretmenlerin katkısı var. Türkiye’de açılan okullar, Suriyeliler için açılan okullarda ve Türk idarecilerin de bu noktada istihdamıyla birlikte karşılıklı bir alışveriş söz konusu. Ayrıca şu anda Suriye’deki tecrübelerin ve Türkiye’deki tecrübelerin karşılıklı aktarılmasıyla ilgili güzel bir çalışma var. Bu bizim önümüzdeki süreçte, yani Suriye’nin geleceğinin şekillenmesinde önemli bir etken. Fakat gene karşımıza her zaman hukuki altyapının eksikliği, bürokrasinin yavaşlığı, hadiselerle tepkinin çok geç verilmesi söz konusu. Yani önceden deniliyordu ki 3-4 ay sonra Suriyeliler geri dönecek. Sonradan gördük ki 6 seneyi doldurmuş bulunuyoruz ve kalıcı olarak devam ediyor. Bu meselelerde çok sağlıklı istişare edilip karar verildiğini de düşünmüyorum. Günümüz politikalar değerlendirilerek uzun vadeli projeler, uzun vadeli düşüncelerle hareket edilmesi gerekiyor. En önemli mesele de Suriyelilerin kapasiteli olan kısmını özellikle sermayesi olanlar ve birikimi olan kişileri Avrupa veya birçok başka ülkelere gitmiş durumdadır. Bu da bizim geç hareket ettiğimizden kaynaklanan bir durum. Düzeltmesi gereken çok şey var. Sivil toplumun, kamu kurumlarının ve üniversitelerin yeterince ortak hareket etmediğini görüyoruz. Yani şu anda Türkiye’de üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları arasında gerçekten ciddi bir istişareyle çok şey yapılabilir. Kapasite ve potansiyel var ama bunun değerlendirilemediğini görüyoruz.

*Mevzuat ekonomiye katkısı sınırlıyor*

### Sığınmacıların çalışma hayatına katılımı

“Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, Suriyeli sığınmacıların çalışma iznine başvurmasına imkan yarattığı için genel anlamda olumlu olarak değerlendirilmektedir. 26 Nisan 2016’da yürürlüğe giren bir diğer yönetmelik, 16 Ocak 2016 tarihli Yönetmeliğin kapsamını genişletmiş mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibi sayılan her milletten sığınmacı için yasal çalışma zeminini hazırlamaya çalışmıştır. Ancak uygulamada, çalışma izni başvuru sürecinin uzun ve zor oluşu, belli mesleklerin sadece Türk vatandaşları tarafından icra edilmesi gereği, sağlık ve eğitim alanında çalışmak isteyen sığınmacıların ilgili bakanlıklardan ön izin alma mecburiyetleri, sadece belli illerde çalışmalarına izin verilmesi gibi kısıtlamalar sonucu, umut edilen sonuçlar alınamamaktadır.

Ayrıca yönetmeliğin “çalışma iznine başvuran işyerinde çalışan geçici koruma sağlanan yabancı sayısı, işyerinde çalışan Türk vatandaşı sayısının yüzde onunu geçemez” maddesi ile getirdiği istihdam kotası süreci daha da zorlaştırmaktadır.”<sup>17</sup>

<sup>17</sup> H. Deniz Genç – Duygu Öztürk, “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut Durumları, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 21, Sayı: 84, Güz 2016, ss. 67-91.



TEPAV araştırmacısı Omar Kadkoy  
Deutsche Welle'nin sorularını  
cevaplıyor

### “Türk Ekonomisinin Umudu Suriyeliler mi?”

- İş gücü piyasasına kapıların açılması  
yeterli mi?

“Yerel Kobiler, özel sektör, çok uluslu şirketler ve sivil toplum kuruluşları Suriyelilerin istihdamının güçlendirilmesi için daha etkin hale getirilmesi çok önemli. Bu aktörleri diyalogun bir parçası haline getirerek Suriyelilere istihdam yaratmalarını sağlamak durumundayız. Aksi takdirde Suriyeliler iş bulamaz. 2016 yılında, Türkiye'nin gayri safi yurtiçi hasılasındaki büyümeye katkı sağlayan Suriyelilerin katkısının sürdürülebilir kılınması önemli. Kendi kendine yeterli olmalarını sağlayacak şekilde istihdam piyasasına dâhil edilmeli, ekonominin aktif üyeleri haline gelmeleri gerekiyor.”

- Almanya'da yüzde 4,1 olan işsizlik rakamı Türkiye'de yüzde 11'i aştı. Bu hem Türk hükümeti hem de Suriyeliler açısından sancılı bir sürece mi işaret ediyor?

“Türkiye'de işsizlik oranı tirmanışta. Özellikle Suriyelileri ağırlayan 10 ilden 7'sinin bulunduğu güneydoğu illerinde zaten istihdam piyasasında sıkıntılar mevcut. Hükümetin yasal zemini sağlamış olması önemli bir ilk adım olsa da gelişmeler Türkiye ekonomisi ve istihdam yaratma kapasitesine bağlı.



### B.11. “Göçmen etkisi kimi durumda olumlu, kimi durumda olumsuz”

Prof. Dr. Harun ÖZTÜRKLER / Kırıkkale Üniversitesi Öğretim Üyesi

#### “Göçmen etkisini test etmek”

Biz ORSAM'da önemli bir çalışma yaptık. Yoğun bir biçimde göçmen alan kentlerimizde göçmenlerin ekonomik ve sosyal etkilerini sentetik model adı verilen matematiksel bir model aracılığı ile test ettik.

Bu model kısaca şöyle özetlenebilir: Yoğun bir biçimde göçmen alan 9 kent belirledik. Göçmenler gelmeden önce, seçtiğimiz ekonomik ve sosyal değişkenler bağlamında bu geri kalan 72 ilimizin bir kombinasyonu biçimde tanımladık. Böylece 9 kent için seçilen değişkenlerin zaman patikasını göçmen etkisi olmadan çizmek olanaklı olmaktadır. Böylece bu patika ile mevcut patika karşılaştırılarak göçmen etkisi ortaya konuyor. Diyelim ki Antep'teki enflasyonu geri kalan 72 ilin enflasyonu ile göçmen etkisini içermeyen öngörebiliyoruz. Yani hiç göçmenler gelmeseydi Antep'te enflasyon ne olurdu sorusunu yanıtıyoruz. Benzer biçimde Antep'te ev satışları nasıl olurdu, öğretmen başına öğrenci sayısı kaç olurdu, hastaneden randevu alma süresi nasıl gelişirdi, işsizlik ne olurdu sorularını yanıtıyoruz. Sonra bu değerleri mevcut gerçek değerler ile karşılaştırıyoruz. Böylece atadaki fark için göçmen etkisi diyebiliyoruz. Sonuçlar kimi durumda olumlu, kimi durumda ise olumsuz.”

Harun Öztürkler

Mesela, dış ticaret önemli ölçüde geliyor. Dış ticaretin gelişmesi o dönemde Ortadoğu'nun Türkiye için önemli bir alternatif olması ile de ilgili. Elbette Ortadoğu bizim için her zaman önemli bir alternatif. Unutmayalım 2011 yılında Türkiye, Suriye, Ürdün ve Lübnan bir serbest ticaret bölgesi oluşturulmak istendi. Ben o konuda da bir çalışma yaptım, bir makale yayınladım. O yılın Ocak ayında devlet başkanları Ankara'da buluşacaklardı, bu serbest ticaret bölgesinin kuruluşunu ilan edeceklerdi. Ama biliyorsunuz Ortadoğu'da kıyamet koptu. Ama bu modele Mısır'ın katıldığını düşünün. Suudi Arabistan'ın, Irak'ın, hatta İran'ın katıldığını düşünün. Körfez ülkeleri arasında Avrupa Birliği (AB)'ne benzer bir entegrasyon anlaşması var. Kastettiğim bu coğrafyada bizim de bir ekonomik, sosyal ve hatta politik bir birlik kurgulayabileceğimiz.

Öte göçmenlerin bu illerde olumsuz etkileri de söz konusu. Örneğin enflasyonda belirgin artışlar var. İşsizlik ile ilgili sonuçlarda da hem olumlu hem olumsuz gözlemler söz konusu. Ama işsizlik için daha dinamik bir analiz yapmak zorunlu. Bunun nedeni zaman içerisinde yerel işgücünün iş kategorileri arasında dikey geçişkenliğinin söz konusu olabilmesidir. Suriyelilerin düşük nitelik gerektiren işlerde çalışması -bu Suriyelilerin niteliklerinin düşük olmasından



kaynaklanmayabilir- yerel işgücünün daha yüksek nitelik gerektiren işlere geçişkenliği söz konusu olabilmektedir. Asgari ücret uygulaması da işgücü piyasası etkilerini belirlemektedir.

#### "Asgari ücret"

Süreci iyi yönetmemizle ilgili bir diğer örneği de oluşturuyor bu durum. Biz Türkiye’de her yerde ve her sektörlerde aynı asgari ücreti uyguluyoruz. Bu ekonomi biliminin temel ilkelerine aykırı bir durum. Farklı yaşam maliyetine sahip kentlerde ve farklı çalışma koşullarına sahip sektörlerde farklı asgari ücret uygulanabilir. Farklı özelliklere sahip işgücü için de benzeri bir durum söz konusu olabilir. Kastettiğim, Suriyelilere de farklı asgari ücret uygulayabiliriz.

*Harun Öztürkler*

Olumlu bir durum konut satışlarında gözlemleniyor. Konut satışları bu illerin tamamında artıyor. Ancak bu illerden göçmenler gelmeden önce iç göç alan iller artık iç göç almıyor. Bu durumun çok çeşitli nedeni olabilir. Güvenlik olabilir, sağlık ve eğitim koşulları olabilir başka sebepler olabilir. Türkiye’de eğitimle ilgili olumlu gelişmelerden birisi 2000 sonrasında sınıf mevcudunu azaltmaktı, yani öğretmen başına öğrenci sayısını önemli ölçüde azaltabilmiştik. Şimdi bu illerde öğretmen başına öğrenci sayısı bir şekilde artıyor. Dolayısıyla çözüm önerilerinin bu ve benzeri çalışılmış gözlemlere ve bulgulara dayandırılmasının çözüm başarısını belirleyeceğini vurgulamalıyım.

#### "Suriyelilerin mesleki niteliklerine göre bir dağılım kendiliğinden oluştu"

Suriyeliler kendi mesleklerine göre zaten şehirleri seçtiler. Kendi iş alanlarına göre nerelerde iş var, bunları seçtiler ve tekstilcisi, ayakkabıcısı, hayvancılıkla uğraşan, vesaire bunlar bir yerlere dağıldılar. Bu arada bunun bir işveren boyutu var, üretici boyutu var, bir de çalışan boyutu var. İşverenler bunu yaptılar, çalışanlar da.

*Turgay Aldemir*

#### "İş dünyası rehberlik yapmadı"

Suriyelilerin elinden tutamadığımız için, bu konuda yeterli gayret gösteremediğimiz için. Eleştirmek için söylemiyorum, vakaya misal söylüyorum. Mesela, burada şimdi MÜSİAD’ın ev sahipliğiyle bir toplantı yapıyoruz. MÜSİAD’ın bu konuyla alakalı ne yaptığını biz bilmiyoruz veyahut da işadamları dernekleri var. Büyük işadamları şeyler var, ticaret odaları, sanayi odaları, TOBB gibi daha büyük örgütler var. Neler yaptıklarını bilmiyoruz, yapmıyorlar çünkü. Ortada herhangi bir şey yok. İstanbul Medipol Üniversitesi tartışıyor bu konuyu, ama MÜSİAD bunu çok daha önceden görüp, bunu fark etmesi gerekiyordu, rehberlik yapması gerekiyordu. İnsanlara ticareti, vesaireyi nasıl yapacaklarını göstermesi gerekiyordu.

*Turgay Aldemir*





## B.12. “Bölgede yatırımcıların ve girişimcilerin arttığını, bunun da Türkiye ekonomisine destek verdiğini görüyoruz”

*Doç. Dr. Hatice KARAHAN / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi*

**“Türkiye’nin ihracatı anlamında, ilgili bölge kapsamında Suriyelilerin önemli katkıları olduğunu görüyoruz”**

Bunun bir alt kümesi olarak, bölgede yatırımcıların ve girişimcilerin arttığını, bunun da Türkiye ekonomisine destek verdiğini görüyoruz. İstihdam konusu netameli bir konu olarak önümüze çıkmaktaydı. Artan işsizlik oranının bir alt kümesi olarak düşünülmekteydi. Ancak burada da edindiğimiz izlenim çerçevesinde özellikle Türklerin çalışmadığı işlerde Suriyelilerin rol alması, aslında olayın pozitif bir yönü de olduğunu gösteriyor. Bu da yine artı taraflardan biri. Bir diğeri, yine dış dünyayla bağlantımız anlamında Arap dünyasıyla işbirliği için burada bir potansiyel olduğunu görüyoruz. Bunun yanı sıra tabii bu fırsatları ve potansiyeli canlandırabilmek için mevcut sorunları da çözmemiz gerekiyor.

*Hatice Karahan*

Burada özellikle Suriyeli iş insanlarımızın finansman konusunda sıkıntılı olduğu anlaşılıyor. Kendi imkânlarıyla bugüne kadar ayakta durdukları, ancak bir şekilde mali anlamda desteğe de ihtiyacı olduklarını anlıyoruz. Bunun yanı sıra işlemlerde de bazı sıkıntılar var. Özellikle para transferi gibi konularda problemler gündeme getirildi. Onun yanı sıra, mevzuatla ilgili sıkıntılar var. Mevzuatın gerek uygulanmasında, gerekse iş insanlarının buna yönlendirilmesinde rehberlik anlamında ihtiyaç olduğu gündeme getirildi.

Bir de tabii konunun sosyal ve hukuki yansımalarının da olduğunu biliyoruz. Zaten hepsi de iç içe... Hatta bu kapsamda Türkçe öğrenme mevzuu dile getirildi. Bunun da bir şekilde çözülmesi gerekiyor. İkamet, diğer hukuki haklar, bunların çözülmesi gerekiyor ve eğitim konusu da elbette kritik. Eğitimde özellikle Suriyeli yeni nesillerin eğitimi konusunda neler yapılacak, bunlara kafa yormamız gerekiyor. Üniversite de, bu çerçevede önemli bir madde olarak tartışmalarda karşımıza çıktı.



Abartılarak oranın Suriyelilerin istihdam piyasasına dâhil olması nedeniyle tırmandığı söylemlerine karşın Dünya Bankası yayınladığı raporda Güneydoğu bölgesinde Suriyelilerin kayıt dışı emek

piyasasını genişlettiğine dikkat çekiyor...

Dolayısıyla işsizliğin Suriyeliler nedeniyle arttığını temellendirebilecek bilimsel bir kanıt henüz elimizde yok. Ayrıca mültecilerin uzun vadeli olarak ekonomiye etkisi olumludur, sayısız çalışma ile bu belgelenmiştir.”

**- Suriyelilerin ekonomiye katılımı hangi olumlu sonuçları doğuracaktır?**

“Aslında Suriyeliler hâlihazırda olumlu katkı sağlıyor. Ama ne yazık ki bu yeterince gündeme gelmiyor. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği verilerine baktığımızda 2011 ile 2016 yılı arasında Suriyelilerin 5 bini aşkın şirket kurduğunu görebilirsiniz. Bu sadece kendileri için bir yaşam kurmanın ötesinde Türkiye’de istihdam yaratılması bakımından ekonomiye devasa bir katkı. Sadece Suriyelileri değil Türkleri de istihdam ediyorlar. Bu aslında çok başarılı bir entegrasyon göstergesi ancak şimdiye kadar göz ardı edildi.”<sup>19</sup>

Omar Kadkoy.



## C. NE YAPMALI?





Uluslararası Çalışma Örgütü ve Suriye Dostluk Derneği - Çalıştay Raporu

## Suriyeli İşveren ve Girişimcilerin Karşılaştıkları Sorunlar

### "Seyahat ile ilgili mevzuat kaynaklı kısıtlar:

Seyahat ile ilgili mevzuat kaynaklı kısıtlar, Suriyeli iş adamları ve girişimciler için bir sorun teşkil etmekte olup, iş adamlarının ve girişimcilerin yurtdışına çıkamaması, hatta yurtiçinde de seyahat kısıtlamalarının bulunması, vize alamadıkları için çeşitli ülkelerdeki müşterileri getirememeleri gibi problemlere yol açmaktadır. Suriyeli iş adamları ve girişimciler, her sene vize almak yerine vize sürelerinin Türkiye'de kalma süreleri arttırıldıkça arttırılmasının ve çalışma izni sürelerinin de aynı şekilde arttırılmasının daha faydalı olabileceğini düşünmektedirler.

### Mevzuatta uygulama kaynaklı sıkıntılar:

Suriyeli iş adamlarının ve yatırımcıların karşılaştıkları bir diğer sorun ise Türkiye'deki yasal düzenlemelerin uygulanmasında farklılıklar olmasıdır. Düzenlemelere dair mevzuatların yeterince bilinmemesi ve bu konuda rehberlik eden kurumların hizmetlerinin sınırlı kalması sıkıntılara yol açmaktadır. Bu konularda hem kamu çalışanlarına hem de Suriyelilere bilgilendirme yapılması gerekmektedir.



## C.1. "Hayırseverliği ve konukseverliği "hukukseverliğe", kalıcı hukuki normlara ve güvencelere dönüştürmemiz gerek"

**Turgay ALDEMİR / Anadolu Platformu Başkanı**

Bir soruna nasıl yaklaşırsanız, o sizin kimliğinizi oluşturur. Biz yüz yıllı aşkındır dünyada kana, kaosa, sürgüne neden olmuş Batı'nın pozitivist anlayışının insanı nesneleştirdiği kavramsallaştırmalarla mı bakacağız, yoksa bir insan olarak muhataplarımıza da insani değerler ve kadim kavramlarımızla mı bakacağız?

Bu ortamdaki konuşmalarda dahi her birimiz bir isimlendirmede bulunuyoruz: Göçmen, sığınmacı, mülteci. Bunların çoğu duyarlı insanları inciten kelimelerdir. Biz Müslüman bir ülkeyiz, tarihte kadim adalet devletlerimiz olmuş ve hep buralarda da insanı yaşatmanın devleti yaşatmak olarak, toplumu yaşatmak olarak tanımları hayat bulmuş. Bu açıdan baktığımız zaman önce kavramsallaştırmanın bizim medeniyet hafızamızla örtüşmesi lazım ki çözümlerimiz de bu hafızada zulme uğrayanların sadrına şifa olsun. Bunun için ben bir defa özellikle akademyada, burada bu konudaki kafa karışıklığının bir şekilde giderilmesi ve olayın ensar, muhacir kavramı olarak doğru bir zeminde tartışılmasının bu meseleyi doğru zemine taşıyacağı kanaatindeyim. Çünkü onun hukuku da var, tarihte karşılığı da var. Bu yaklaşım dolayısıyla şunu da getiriyor: Suriyeliler veya Afrikalılar, Asyalılar bir sorun değil, bir imkân, bir fırsat, bizim için yeniden varlık sahnesine bir çıkış.



### "Türkiye'de yaşamının sorumluluğuyla düşünmek"

Suriyeliler veya Afrikalılar, Asyalılar bir sorun değil, bir imkân, bir fırsat, bizim için yeniden varlık sahnesine bir çıkış. Diğer taraftan şu an üzerinde toplandığımız bu kadim İstanbul, Anadolu tek başına bize ait bir yer değildir. Bir dönem dünyanın her yerindeki mazlumların ve özelde de İslam coğrafyasının vatan tasavvurunun başkentidir. Biz Türkiye'de yaşamının sorumluluğuyla cümle kurmak, gelenleri kabullenmek zorundayız. Burası bir anlamda başı sıkışanlara baba ocağı, ana kucağıdır. Bunu doğru bir konuma koymazsak, hele de iktisadi birtakım kavramlara sıkıştırırsak o İngilizlerin 400 yıllık iktisat teorisiyle bu işe bakar, bereket kavramını, paylaşmayı, kardeşliği, kazancımızı hiç tanımadığımız insanlara vermeyi hiçbir yere oturtamayız. Biz aslında yitirdiğimiz bir kısım değerlerimizi Suriyeliler vesilesiyle yeniden kazanma fırsatını yakaladık.

**Turgay Aldemir**

Gaziantep'te 'İşrak' isminde bir gazete çıkarıyoruz. Ben bir nüshasını göstereyim. Bunu Suriyeli Arap, Türk, Maruni, Alevi, Sünni, Kürt, Dürzi, Hıristiyan, Ermeni 2 yıla yakın bir süredir





beraber çıkarıyoruz. Arapça, Türkçe ve kısmen Kürtçe olarak hiçbir kavga, hiçbir tartışma olmadan. Üç şartımız var: Herkes birbirinin akıl, nesil, can, mal, din emniyetine saygı duyacak. Bu toprakların dününde bir ve beraber olanlara karşı asla şiddet kullanılmayacak ve bu toprakların geleceği için emperyalistlerle işbirliği yapmayacak. Hepsi bir dostluk içerisinde bir aradayız.

Aslında Anadolu bu, gerçek hikâyemiz bu, biz Suriyeliyle kaybettiğimizi bulduk. Değerli arkadaşlar, tecrübemiz yok dedi bir arkadaş, var aslında. Bakınız biz 89'da Bulgaristan soydaş krizini yaşadık. Bir kısım verilere göre 220 bin, bir kısmına göre 280 bin Pomak Kırcaali'de, diğer bölgelerden getirilen soydaşlarımız Türkiye'nin farklı yerlerinde istihdam edildi, Anadolu bağrına bastı. Peki, nasıl yapıldı? Özal ne yapmıştı buna bakalım. Dedi ki; bunu topluma kabullendirmem için bir film çekmem lazım. "Aysel" diye bir film çekti. Hepimize "yok mu bir tane soydaş, ben evimi vereyim" dedi ve medyayı kullandı. Gitti Naim Süleymanoğlu'nu aldı getirdi, dünya şampiyonu yaptı ve hepsi bizim kahramanımız oldu ve bugün hepsi Anadolu'nun, Bursa ekonomisinin en önemli aktörleri. 500 kişi Bursa'da o günün şartlarında, o günün Türkiye'sinde, o günün iktisadında istihdam edildi. Demek ki mümkün. Suriyelilerin neye ihtiyacı var? Benim neye varsa onun da ona var, onunla benim aramdaki şey insani ilişkidir. Hanginiz 6 yıl 15 m2 bir çadırdan affedersiniz, tuvaleti, banyosu ortak olan bir yerde yaşamak ister? Dünya geliyor, diyor ki niye yapıyorsunuz? Bizi yanıltıyorlar. Çadır kentler insani bir yer değil, ama yaptık. Geçici olmalı, fakat şehirlerde, Suriyelilerin 1/15'i şehirlerde yaşıyor ve daha mutlular. Beraber yaşıyoruz, o zaman bunu örgütlemeli. Bu açıdan baktığımız zaman değerli arkadaşlar, konuksever bir milletimiz var. Hayırsever vakıflarımız, derneklerimiz, kurumlarımız var, ama demin arkadaşların da bahsettiği hak sever, hukuk sever bir devlet normuna taşınmamız lazım. Sadaka vererek birbirimizi yaşatamayız, misafirliğin bir zamanı vardır.

### "İstihdam ve çalışma ortamı ile sermayeyi getirecek hukuki çerçeve milyarlarca dolar getirir"

Eğer şu an Suriyelilerin hukuku olsa bu ülkenin kalkınmasında bunu 50'yle, 100'le çarpın. Daha dün benim yanıma Suriyeli üst düzey misafirler geldi. Yani MÜSİAD'ın da üyesi olanlar var, dünyada ciddi yatırımları olanlar var. Diyorlar ki: "Eğer şu anda Türkiye bize istihdam ortamı, bize çalışma ortamını, sermayemizi getirme ortamını hukuku sağlarsa, şu anda Suudi Arabistan'dan tutun da körfezde bir sıkışıklık var. Bu doğrudan Türkiye'ye akar ve 10 milyar dolar Türk ekonomisine katkımız var". Bu 100'e kadar çıkabilir. Yeter ki hukukumuz olsun.

*Turgay Aldemir*

Sen-ben olmasın, biz olsun. Bunu sağlayacak da bizim buradaki yapacağımız çalışmalardır, temel meselemiz devletin ivedilikle misyonuna dönmesi ve vatandaşları arasında veya bağrına bastığı insanlar arasındaki hukuk sistemini inşa etmesidir. Öbür türlü bu işin içerisinden çıkamayız. Eğer bunu sağlayamazsak bu 3 milyon Suriyelinin her biri Avrupa'nın ve geldiği

Suriye'deki Baas rejiminin, PYD, DEAŞ'ın içimizdeki canlı bombası olur. Biz bağrımıza basmazsak onları devşirirler. Köyleri yakılan çocuklar doğuda vaktiyle karakola gitti kovuldu, adliyeye gitti itildi, terör örgütü bağrına bastı ve bakın, hendeklerde karşımıza çıktı. Bu mesele bundan daha büyük bir felaketi getirir. Bunun en açık örneği Pakistan'dır. Afgan mültecilere bizim şu an yaptığımız gibi çadır kent, barınma olarak yaklaştı ve nükleerde Hindistan'la kafa kafaya mücadele eden Pakistan, bugün iç savaşın eşiğine geldi.

#### **“Arapça öğretim veren üniversitelere ihtiyaç var”**

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünün Arapçasını kuralım dedik. Sadece Arapça eğitim yapan bir üniversitenin de zemini olsun diye, her zamanki engelle karşılaştık, YÖK'le. Koydukları kurallar o kadar kötü, o kadar imkânsızlaştırıcı ki, şartları alt alta koyduğunuz zaman 'olmayacak' sonucuna varıyorsunuz. Yani yağ var, şeker var, helva yaptırmıyorlar. İstanbul şu an Arapça öğrenim veren muazzam üniversitelere sahip olabilir ve Arap ülkelerinden çocuğunu İtalya'ya ya da İngiltere'ye gönderecek olan aile İstanbul'a gönderebilir, ama kendi ayağımıza çelme takıyoruz.

**Bekir Berat Özipek**

#### **“Türkiye'deki üniversiteler için önemli bir fırsat”**

Bir diğer husus: Suriye'deyken üniversitede istihdam edilen profesörlerin veya diğer kademedeki öğretim üyelerinin Türkiye'de ders verme olanaklarının artırılması, bu da bence önemli bir husus.

Ortadoğu bölgesinden kendine öğrenci çekmek ve farklı deneyimleri olan üniversite hocaları ile çalışmak Türkiye'deki üniversiteler için önemli bir fırsattır. ABD ve İngiltere gibi ülkelerdeki üniversiteler bu tip fırsatları çok iyi değerlendiriyorlar.

**Nurullah Gür**



WorldFood İstanbul Gıda Fuarı'nda ürünlerini dünyaya tanıtan bir Gaziantep firması.



## C.2. “Devlet hukuku korumalı, kendiliğinden gelişen ve kendiliğinden çözüme kavuşabilecek süreçlere müdahale etmemeli”

**Arda AKÇİÇEK / Siyaset Bilimci-Danışman, TBMM**

Devlet hak ve hukuku korumakla mükelleftir. Yani bireylerin uğrayacağı hak ihlallerini engelleme ve hak tecavüzlerine karşı onları koruma altına almakla mükelleftir. Bunun için insan olmak yeterlidir, yani göçmen ya da vatandaş olmanız bir şeyi değiştirmiyor. Buradaki önemli husus şu: Devletin bu kişilerin nereye yerleşeceğine, nerede çalışacağına, nerede ne yapacağına karışması doğru değildir ve zaten bunu da yapmadı. Bugün Almanya'daki mülteci kamplarının etraflarında 5 metre duvar vardır, yani geçemezsiniz, ama Türkiye'de böyle değildir. Göçmenler, yani Suriyeli sığınmacılar, bugün mevcut şartlarda biraz daha zorlaşsa da istedikleri yere seyahat edip, istediği yere yerleşebiliyorlar. Son dönem yapılan düzenlemelerle bunlara bazı kısıtlamalar getirildi.



### "Çalışma koşullarına ilişkin bazı düzenlemeler, sığınmacıların iktisadi aktivitelerini zorlaştırıyor"

Biz Suriyeli sığınmacılar ya da göçmenlerin bütün taleplerini, bütün yeteneklerini toplamaya, nerede ne yapabileceklerine ilişkin bilgiye sahip değiliz. Bunu en iyi piyasa görüyor, yani en iyi piyasa sürecinde ortaya çıkıyor ve bunu en iyi görenler girişimciler, işverenler ya da o piyasada bulunan aktörler. Devlet işleyen bu düzene, piyasaya girdiğinde belirli hukuki düzenlemeler, başka düzenlemeler yapıyor ve aslında piyasanın doğal akışını bozabiliyor. Buna yine en iyi örnek Ocak 2016'da çıkan çalışma yönetmeliğidir. Biliyoruz ki Suriyeliler buradalar, çalışıyorlar. Birleşmiş Milletlerin tahminine göre beş yüz bin ila bir milyon arasında Suriyeli şu an mevcut piyasada çalışıyor. Daha önce de Suriyeliler çalışıyordu ve devlet çok da müdahale etmiyordu. Ancak gelen tepkiler üzerine buna ilişkin bir düzenleme yapılmaya karar verildi. Çalışma izni prosedürleri kolaylaştırıldı ama belirli şartlar getirildi. Bu şartlardan biri kayıtlı olduğunuz tarihten itibaren 6 ay geçmesi gerekmesi. İkincisi geçici koruma kimlik belgenizin olması gerekiyor. Geçici koruma kimlik belgesi size hangi ilde verildiyse o ilde çalışmanız gerekiyor. Yani Antep'te verildiyse gidip İstanbul'da çalışamazsınız. Üçüncüsü, ikamet izninizin olması gerekiyor ve diğer şart asgari ücretin altında size ücret ödenmemesi gerekiyor. Başka bir diğer şart, işverenin işyerindeki Türklerin maksimum yüzde 10'u kadar Suriyeli çalıştırabileceği.

**Arda Akçiçek**

Aslında bunlar piyasada yapılabilecek bütün sözleşmelerin doğasını bozabilecek şeyler. Bunun örneklerini Antep'te, Kilis'te ya da Hatay'da yaptığımız araştırmalar süresinde de görmüştük. Oradaki işadamlarıyla görüştüğümüzde temel taleplerinin çalışma prosedürlerinin kolaylaştırılması yönündeydi. Örneğin, asgari ücrete ilişkin çeşitli sıkıntılar vardı.

**Mülkiyet hakkı:** Suriyeliler'in mülkiyet hakkının olmaması yeni yatırımları engellemektedir. Türkiye'de inşaat yatırımları yapan Suriyeliler geçici de olsa mülkiyet hakkına sahip olmak istemektedir.

**Bankalarda hesap açma sorunu:** Gerekli yasal düzenlemeye rağmen bankalar hesap açmada sorun çıkarmaktadır. Bankaların bu konularda bilgilendirilmesi gerekmektedir.

**Diploma denklik sorunu:** Diploma denkliği için Suriyelilerin Suriye'de okumuş oldukları üniversitenin onayı gerekmektedir ve iletişim sağlanmadığı için bu süreç aksamaktadır. Diplomalara denklik sağlanması için uzmanlardan oluşan heyetler oluşturulmalı ve bu heyetler aracılığıyla Suriyelilerin mesleki becerileri ve eğitimleri belgelendirilmelidir.

**Eğitim sorunu:** Özellikle kamp dışında kalan Suriyeli çocuklar eğitim hizmetlerinden yeterince yararlanamamaktadır. Tüm Suriyeli çocukların eğitim hizmetinden yararlanabilmesi için okul ve öğretmen sayısının artırılması, bu alanda daha çok Suriyeli öğretmenin istihdam edilmesi gerekmektedir.

**Kamu hizmetlerinde yaşanan dil sorunu:** Kamu kurumlarında Araçça bilen memur çalıştırılmasına ihtiyaç vardır.<sup>20</sup>

20 ILO Türkiye Ofisi ve Suriye Dostluk Derneği, "Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı", Ankara, 13 Haziran 2016.

### Asgari Ücret tartışması

#### "Asgari ücret"

Bir işveren size asgari ücret ödeme kapasitesine sahip değilse, yasal olarak sizi çalıştıramaz ve siz karşılığında asgari ücretten biraz daha aşağıya razıyım, çalışmak istiyorum dediğinizde yasa buna engel olur. Orada bir sözleşme kurmak mümkün olmaz. Ve siz kötü olduğunuz o durumdan daha iyi bir duruma geçemezsiniz. Yani hiç kazanamıyorken 800-900 lira kazanıyor hale gelemezsiniz, çünkü asgari ücret 1.300-1.400 liradır ve mevcut kötü durumunuzda kalırsınız.

Devletin müdahaleciliğinin çok dikkatli bir şekilde yapılmasının önemli olduğunu düşünüyorum. Suriyeliler, gönül ister ki asgari ücretin altında çalıştırılmasınlar ama kendi mevcut durumlarını daha iyi bir duruma getirebilecek bir sözleşme kurabiliyorlarsa; yani bir işverenle 900 liraya anlaşabiliyorlarsa buna da izin sağlanması gerekiyordu. Şimdi artık 1.300-1.400 liranın altındaki bir maaşla çalışamayacaklar.

#### "Devlet hukuku korumalı, kendiliğinden gelişen süreçlere müdahale etmemeli"

Sanayide çok ağır işlerde Türkler çalışmayı tercih etmiyorlar. Dolayısıyla da iş arayan bir Suriyeli gelip o işlerde çalışıyor. Bir istihdam açığı var ve oraları birileri mutlaka dolduracak. Türkler doldurmadığı için tercihe dayalı bir istihdam açığı oluşuyor. Bunu da Suriyeliler dolduruyor. Bunda da bir sıkıntı söz konusu değil. Bunu söylemek gerekiyor. Özellikle benim vurgulamak istediğim nokta devlet hak ve hukuku koruma konusunda ciddi olmalı, herhangi bir ihlale izin vermemeli ama kendiliğinden gelişebilecek, kendiliğinden çözüme kavuşabilecek süreçlere de müdahil olmamalı.

*Arda Akçiçek*

#### "Piyasa süreçleri mezhep gerilimini törpüler"

Hatay'da Suriyeliler konusunda ilişkin mezhepsel bir bakış açısı daha baskın ve hassasiyet var. Eczaneye gitmiştik, eczacı Alevi ve Suriyelilerden hoşlanmıyor. Görüşlerini, algısını aldık ve döndük. İkinci defa Hatay'a araştırmaya gittiğimde aynı eczacıya gittim. Yanında bir Suriyeli çalıştırdığını gördüm. Eczaneye gelen Suriyeli müşterilerine ilaç satabilmek için Suriyeli bir çalışana ihtiyaç duymuş. Asıl konuyu burada görmek mümkün: Siz ne kadar engel olursanız olun piyasa süreçleri kendiliğinden işlemeye başlıyor.

*Arda Akçiçek*

Örneğin, 2010'da Suriye'ye yapılan ithalat, 1 milyonu biraz daha geçkin bir civardaydı, bu 2012'de çok düştü, ama 2013'te tekrar eski seviyesine yükselmeye başladı. Yani durum ne olursa olsun iktisat ya da piyasa kendi süreçlerini yaratıp çalışmaya devam ediyor. Belki bunlara müdahale etmemek en iyisi, bundan bahsediyorum.



### C.3. Rol model ihtiyacı: “Hikayesi olan, bu toplumun geleceğinde sanattan spora, eğitimden kültüre insanları ortaya çıkarmamız gerek”

*Turgay ALDEMİR / Anadolu Platformu Başkanı*

#### Serbest piyasa üzerine kısa bir diyalog...

TURGAY ALDEMİR- Gaziantep modeli, aslında arkadaşımızın bahsettiği de o, serbest piyasa ekonomisi orada hayat buluyor. Biliyorsunuz Gaziantep devletin cumhuriyet tarihi boyunca tek fabrikasının olduğu yer, o da içki fabrikasıydı, o da kapandı. Bunların hepsini aslında özel sektör...

Prof. Dr. BEKİR BERAT ÖZİPEK- Devletin ihmal etmiş olmasından kaynaklanan verimlilikten mi söz ediyoruz?

TURGAY ALDEMİR- İhmal etmiş, ama hayra tebdil olmuş.

Suriyeli arkadaşlarla baba-oğul ilişkisi değil, çok çok ağabey-kardeş ilişkisi olur. Bir adım önde olalım. Bu da saygınlığı korur, bizim bu meseledeki ilerleyişimizi sağlar. Bunları gerçekleştirmek için özellikle yatırımlardan bahsedildi. Şu anda mesela Mısır'da, Bahreyn'de bizzat gördüğüm için de söylüyorum, bir binaya giriyorsunuz, tüm işlemleriniz oradan bitip, isterseniz fabrikanızı kurup çıkabiliyorsunuz. Bir sistem kurmuşlar. O ülkelerin bir kısmı şirket gibi yönetiliyor. Bizde bir sürü yetkili var, yani garip bir durum. Bunları, bu çelişkileri, bu farklılıkları kurumlar arasında dahi sahada karşılaşıyoruz. İvedilikle çözmemiz lazım. Burada da bu karşılaştığımız sorunun nitelikli insanlarını kaybetmememiz lazım.



#### Rol model ihtiyacı: “Hikayesi olan, bu toplumun geleceğinde sanattan spora, eğitimden kültüre insanları ortaya çıkarmamız gerek”

Şu anda Suriye toplumu affedersiniz yağı alınmış bir süt gibi, yoğurt gibi gözümüzün önünde batılılar çekip götürdü, seçip aldı. Şimdi bu topluluğu nasıl yöneteceksiniz? Toplumlar liderleriyle vardır, akil adamlarıyla vardır, eğitilmiş insanlarıyla vardır. Ya yurtdışına götürüldü veya itibarsızlaştırıldı veya suikastlarla, toplu saldırılarla yok edildi. O zaman bizim yeniden bu topluma hikayesi olan insanlar kazandırmamız lazım.

*Turgay Aldemir*

Bunun için Allah her toplumun içinde yetenekli insanları yeterince var etmiştir. Bu yetenekli çocukların, gençlerin çoğunu Batı, İsrail mesela bizzat Suriyeli maarif Milli Eğitim Bakanlığı geçen yıl verdiği 121 çocuğu Almanya üzerinden İsrail'e götürdü. Bakın, 1. Körfez Savaşında biz orada çadır kurarken Amerika aldı götürdü, eğitti, şimdi Kuzey Irak Amerika'nın bir eyaleti gibi yaşam tarzı olarak, kültür olarak. Şimdi bizse hâlâ 1.100.000 Suriyelinin eğitilip

### Türkiye İşgücü Piyasasındaki Suriyeliler

“Rakamlar çalışma çağına 1.6 milyondan fazla Suriyelinin bulunduğuna işaret etmektedir. Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) ve Hacettepe Üniversitesi'nin yaptığı bir araştırmaya göre, Türkiye'de 300 bin Suriyelinin çalıştığı tahmin edilmektedir. Suriyeliler çoğunlukla mevsimlik tarım, inşaat, imalat ve tekstil sektörlerinde istihdam edilmektedir. Şanlıurfa'da Harran Üniversitesi ve Karacadağ Kalkınma Ajansı işbirliğinde gerçekleştirilen ILO araştırması kapsamında görüşülen işyerlerinin %27'si Suriyeli çalıştırmaktadır. Suriyeliler Türkiye'de aynı zamanda kendi işlerini de kurmaktadır. T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın açıkladığı “Türkiye'de Faaliyette Bulunan Yabancı Sermayeli Firmalar Listesi”ne göre, Haziran 2015 itibarıyla Türkiye'deki Suriyeli firma sayısı 2.827'dir. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği'nin (TOBB) güncel verilerine göre, Suriyeli ortaklı kurulan şirket sayısı 2010'da 30 iken, 2015'te 1599'a yükselmiş ve 2016 yılının ilk çeyreğinde ise 589 firmanın kurulduğu tespit edilmiştir.

Suriyelilerin her geçen yıl Türkiye'de buldukları yatırımlarda ve girişimlerde önemli artışlar olmuştur; ancak Suriyelilerin kendi işlerini kurmaları ve kayıtlı bir şekilde istihdam edilerek insan onuruna yakışır işlerde çalışabilmeleri konusunda sorunlar mevcuttur ve bu sorunlara bir an önce çözüm geliştirilmesi ihtiyacı söz konusudur.”<sup>21</sup>

21 ILO Türkiye Ofisi ve Suriye Dostluk Derneği, “Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı”, Ankara, 13 Haziran 2016.

eğitilemediğini, okullara alıp alamamayı tartışıyoruz. Peki, üstün yetenekliler ne oldu? Çoğu alıp götürüldü. Biz ivedilikle hikayesi olan, bu toplumun geleceğinde sanattan spora, eğitimden kültüre insanları ortaya çıkartmamız lazım. Biz bir Suriye filmi şu anda Kültür Bakanlığında da çıkarttık. Derviş Zaim Hocayla çalıştık. Suriye'nin dününü bugününü anlatan “Kaçış” diye büyük bir film, yani yaklaşık 4 milyon Euro'luk bir film, ama profesyonelce bir film. Bunu çalışırken sahada Suriye içinde, Türkiye içinde birçok araştırmalar Derviş Hoca ve ekibiyle yaptığımızda bir Suriyeli arkadaşımız geldi dedi ki: “Hoca gelmiş, ben de tanışayım” Tanıştı, bizim Suriye kurduğumuz sivil toplum örgütlerinde çalışıyor. Adam ben Hafız Kakup dedi, Derviş Hoca bir sendeledi, kalktı dedi “O sen misin?” “Evet” dedi. Adamın 30 filmi varmış, bakın 30 film çevirmiş, bir yerde işçilik yapıyor. Hanımı Cenevre görüşmelerini sürdüren kişi olarak gitti, Türkiye'ye giremiyor. Adam burada, gitmek istemiyor. İvedilikle bir merkezin bu meseleleri çalışması lazım. Öncelikler, sonralıklar meselesinde işadamlarından tutun da kültür insanlarına kadar acının, kederin, gözyaşının olduğu yerden sanat çıkar, medya çıkar, sinema çıkar, belgesel çıkar. Bu da bu toplumun hikayesi olur. Şu anda bakın, bunlarda ne kadar içler acısı durumdayız. Elin adamı bir bardak su veriyor, üç film çekiyor. Bu meselenin özellikle mesela, roman kısmını, edebiyat kısmını, şiir kısmını, sinema kısmını çalışmamız lazım. Bizler mesela, eğitimi inceledik, içler acısı.

“Sosyal Uyum” diye Arapça, Türkçe bir kitap çıkarttık. Önümüzdeki bu cuma bunun “130 Soruda Suriyelilerin Karşılaştığı Problemlere Cevaplar” diye bir kitap, şimdi yeni bir tane de “Türklerin Yabancılara Uyumunu”, bizde de ciddi sorun var. Hep karşıda arıyoruz. Mesela, burada Rasim Özdenören, İhsan Süreyya Hoca, Aliya, Tolstoy, 30'a yakın kitap tercümesi yapılmış oldu veya temel şeyler Arapça, Kürtçe, nerede neye ihtiyaç varsa, ama sahada gördük ki en iyimiz, en eğitimlimiz çorba dağıtmanın derinde. Arkadaşlar, çorbayı dağıtacağız, açığı doyuracağız. Bu bizim insan olma görevimiz, ama bir örnek yeri gelmişken söyleyeyim.

Beni birkaç ay önce bir üniversite rektörümüz aradı. Sevdığım bir insan, dedi ki biz yardım topladık, Suriye'ye götüreceğiz. Siz de bu işlerle ilgileniyorsunuz, nasıl yaparız? Üç tır da un alacağız. Dedik ki ben araştırdım, ihraç kayıtlı alırsak 38 lira, yardım kuruluşu üzerinden giderse şu kadar, işte vergi vermeyelim falan, rektör bunu düşünüyor. Dedim Hocam, bizim un uzmanımız var, seni ona yönlendireyim. Nasıl olur? Biz branşlaştık işte, un işine bir arkadaş bakıyor. Tamam dedi, önce anlamadı, görüştük, sonra dedim ki Hocam, Allah'tan kork. Ben de bekliyorum ki rektörümüz bana desin ki 10 Suriyeli akademisyen alacağız, 50 öğrenci alacağım, bir Çalıştay yapacağım, bir görüşme yapacağım. Şimdi arkadaşlar, en eğitimlisi, en ileri gelenimizin çorba dağıtma derdine düştüğü bir yerde bu sorunlara kalıcı çözümler bulamayız.

#### “Türkiye'nin geleceği bu soruna yaklaşımımıza bağlı”

İvedilikle herkes işini yapmalı, herkes birbirinin ayağına basmadan bir görev paylaşımı içinde bu işi yürütmemiz gerekir. Aksi takdirde bakın, yaptığımız da darmadağın oluyor. Bir şeyi onlarca defa yapmak zorunda kalıyoruz. Bunun için Türkiye'nin geleceği bu soruna yaklaşımımıza bağlı ve özellikle insani gelişmişliğimiz, diğer konuları koyduğumuz zaman ben meselenin herkesin üzerinde ittifak ettiği bir hukuk düzenini en azından sivil anlamda aramızda oluşturmaktan geçtiğine inanıyorum.

*Turgay Aldemir*





#### C.4. “Hukuk meselesinden, ticaret hukukundan, iş yapmayı kolaylaştırmaktan başlamak gerekiyor”

**Yrd. Doç. Dr. Buğra KALKAN / İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Öğretim Üyesi**

Uluslararası ölçekte ülkelerin ekonomik özgürlük seviyelerini ve bu ülkelerdeki hukuki ve bürokratik yapıların iş yapmaya ne derece elverişli olduğunu gösteren endeksler var. Bunlar arasında Dünya Ekonomik Özgürlük, Uluslararası Mülkiyet Endeksi ve İş Yapma Endeksi sayılabilir. Örneğin uluslararası yatırımcılar tarafından da takip edilen İş Yapma Endeksinde Türkiye'nin yeri senelerdir 70'lerde. Yaklaşık 130 ülke arasından 70. sırada olmak iyi bir konum değil. Bunun anlamı Türkiye'de iş yapmanın üstteki 69 ülkeye göre daha zor. Bu durumda yatırımcıların Türkiye'yi değil de üstteki ülkeleri tercih etmeleri için geçerli sebepleri bulunuyor.



Bu endeksin dışında Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi verileri de çarpıcı sonuçlar gösteriyor. Buna göre listede yukarıya doğru gidildikçe ülkelerin refah seviyelerinin arttığı ve siyasi istikrarının da arttığı gözlemleniyor. Türkiye'nin bu endeks bağlamında yeri de senelerdir orta seviyelerde seyretmekte. 10 üzerinden 6.5 civarı puanlar alan Türkiye'nin özgür ülkelere yaklaştığı ancak bu seviyeye ulaşacak reformları bir türlü tamamlayamadığı görülmekte. Bu endekste sonradan sanayileşerek hızlı bir büyüme oranı tutturarak refah seviyesini artırdığı rahatlıkla takip edilebilir. Bu endekslerde en fazla puan kaybettiğimiz alanlardan biri hukukun üstünlüğü kategorisi. Yasal mevzuat boşluklarının yanında mahkemelerin hızlı çalışmaması ve mülkiyeti ve ticari sözleşmeleri yeterince iyi koruyamaması sıklıkla dile getirilen eleştiriler arasında.

Tüm bu verilerle Suriyeli göçmenler arasında bağ kurulabilir. Zenginlik maddi kaynaklardan değil işleyen piyasa dostu bir hukuk sisteminden ve sınırlı siyasi yönetimden doğar. Suriyeli göçmenleri ekonomik sistemimize entegre etmenin en iyi yolu onların ekonomik haklarını güvenceye almak ise, Suriyeli göçmenler de Türkiye'ye Ortadoğu piyasalarını açacağı ve beşeri sermayeleri ile yeni piyasalar yaratacağı da aynı şekilde muhtemel bir fırsattır. Ekonomik haklar, iş yapma imkanlarını herkese açmak, iş yapmayı kolaylaştıracak prosedürleri düzenlemek yapılabilecek bazı uygulamalardır. Suriyeli göçmenler bağlamında Arapça bile memurlar istihdam etmek, gönüllülerden yararlanmak, Suriyeli işadamlarına rehberlik edecek uygulamalar icat etmek bazı iş yapma imkansızlıklarını kolayca ortadan kaldıracaktır. Burada sivil toplum kuruluşların siyasi otoriteler üzerinde daha fazla baskı kurmaları gerekiyor.

Anadolu Ajansı Analiz

#### Uluslararası finans kuruluşları: Yaşlı Avrupa sığınmacıların potansiyelini gözardı ediyor

Henüz 2008 finansal krizinin yaralarını saramamış Avrupa'nın aradığı taze kan, sığınmacıların yaratabileceği potansiyel katkıda saklı olabilir. Ocak ayında İsviçre'nin Davos kasabasında düzenlenen Dünya Ekonomi Forumu (WEF) kapsamında konuşan Uluslararası Para Fonu (IMF) Başkanı Christine Lagarde, Avrupa'ya yönelik sığınmacı akınının ülkelerin ekonomilerine olumlu katkı sunabileceğini söylemişti. Buna rağmen Avrupa'nın sığınmacıları adeta yük olarak gördüğü bir an önce sınır dışı etmek konusundaki aceleci tavrı, sığınmacıların oluşturabileceği ekonomik potansiyele ilişkin kapsamlı tartışmaların yapılmasını engelledi. Oysa mevcut veriler yaşanan Avrupa'nın genç sığınmacıların katkısına ihtiyaç duyduğunu gösterir nitelikte. Örneğin, Birleşmiş Milletler verilerine göre 1950 itibarıyla nüfusunun yüzde 8'i 65 yaşın üzerinde olan Avrupa'da bu oran bugün yüzde 18'e yaklaşmış durumda. Dünyada 65 yaşın üzerindeki en büyük paya sahip olduğu 30 ülkeden 27'si Avrupa'da. İtalya, Yunanistan, Almanya, Portekiz, Finlandiya ve Bulgaristan'da nüfusun 5'te birinden fazlası 65 yaşın üzerinde. Bu ekonomilerin üretimi ve geleceği neredeyse tamamen göçmenlerin katkısına bağlı durumda. Öte yandan geçen yıldan bu yana Avrupa'ya ulaşan sığınmacıların yaklaşık yüzde 80'i 35 yaşın altında. Eurostat'ın verilerine göre, bunun yüzde 55'i de 18 ila 34 yaş aralığında ve istihdam piyasasında aktif olarak katkı sunabilecek durumda.

Her ne kadar bazı uzmanlar, Avrupa'nın sığınmacı krizini, yaşanan nüfusunu yenilemek için bir fırsat dönüştürmesinin mümkün olduğunu belirtse de Avrupa ülkeleri sığınmacılar karşısında içe kapanma eğilimini sürdürüyor. Örneğin Macaristan, Slovakya gibi ülkeler sığınmacıların ekonomilere sunabileceği potansiyel katkıyı görmezden gelecek, “kültürel ve dini nedenleri” öne sürüyorlar.22 Gökhan Kurtaran - Tayfun Salcı.

22 AB Haber Brüksel, “Uluslararası finans kuruluşları: Yaşlı Avrupa sığınmacıların potansiyelini gözardı ediyor,”  
Kaynak: Anadolu Ajansı, <http://www.abhaber.com/uluslararasi-finans-kuruluslariyasli-avrupa-siginmacilari-potansiyelini-gozardi-ediyor/>

Almanya örneği

## “Almanya yılda 800 bin sığınmacı kabul ederse ülkenin demografik açığını kapatır”

Bağımsız makro ekonomi araştırma kurumu Capital Economics araştırmacılarından Jennifer McKeown ise Almanya örneği üzerinde durarak, 2015'te bu ülkeye giren 800 bin sığınmacının ülke nüfusunun yüzde 1'ine ancak tekabül ettiğine dikkati çekti. McKeown, bu sayının güçlü Alman ekonomisine kısa vadede olumsuz bir etkisinin olmayacağını söyledi.

Almanya'nın büyük bir demografik sorunla yüz yüze olduğunu belirten McKeown, “Birleşmiş Milletler, Almanya'da çalışan nüfusun yılda binde 5 oranında azalmasını bekliyor. Ancak Almanya geçen yıl olduğu gibi yılda 800 bin sığınmacı kabul ederse, binde 5 azalma yerine aynı oranda artış sağlar iş gücünde, bu da ülkenin ABD ve İngiltere karşısındaki demografik açığını kapatır.” değerlendirmesini yaptı.

Almanya'da meslek eğitiminin gelişmişliğine işaret eden McKeown, bunun ülkeye giren sığınmacıların iş gücüne katılmasını kolaylaştıracağını vurguladı.

McKeown böyle bir durumun büyümeye olumlu etki yapacağı kadar, sosyal güvenlik sistemi üzerindeki baskıyı da azaltacağını söyledi.



## “Bürokratik kolaylıklar, prosedürleri azaltmak, Arapça bilen memurlar, gönüllülerden faydalanmak rehberlik faaliyetleri, vergi indirimleri ve serbest bölgeler oluşturmak”

Eğer bir yerden başlayacak, ekonomimizin yeni girişlere açık hale getirilmesini istiyorsak Suriyeli işadamlarının ekonomik sistemimize dahil edilmesinde olduğu gibi öncelikle hukuk meselesinden, ticaret hukukundan, iş yapma kapasitesinin artırılmasından, iş yapmayı kolaylaştırmaktan başlamamız gerekiyor. Bunun bürokratik ayağı, onun yürütülmesi sizin söylediğiniz gibi, yani bürokratik kolaylıklar, prosedürleri azaltmak mesela, Arapça bilen memurlar oraya koymak ya da gönüllülerden faydalanmak gibi pek çok aslında Suriyeli işadamlarının işlerini kolaylaştıracak, onlara rehberlik edecek birçok faaliyet yapılabilir. Bunun yanında işte vergi indirimleri gibi ya da serbest bölgelerde olduğu gibi mesela, Çin'in kullandığı sistemde olduğu gibi bu tür girişimler rahatlıkla yapılabilir. Yapılmaması için hiçbir sebep yok, yapılması için çok sebep var, ama siyasi irade yok sanırım.

Buğra Kalkan

Suriyeli işadamlarının konuşmaları beni çok etkiledi gerçekten. Tabii hemen aklımda bir sürü soru canlandı. Bir önceki bölümde, ekonomik büyüme istiyorsak iktisadi kurumlarımızın iyi olması gerekir demiştik, onların sağlam olması gerekir demiştik. Eğer bu kurumlar sağlam olmazsa yeni girişlerin iktisadi sisteme dahil olması mümkün olmayacaktır. Kendini üretici güçlerini iktisadi sisteme dahil edip, ekonomik büyümeye katkı sağlaması mümkün olmayacaktır dedik. Burada tam da şu an bir örneğini görüyoruz.

## “Suriyelilerin işlem maliyetini yükselterek, onların ekonomik etkinliklerini düşürüyoruz. Bu da sonuçta Türkiye'nin iktisadi büyümesine bir çelme oluyor”

Suriyeli işadamları gerçekten bu sisteme katılmak, iktisadi büyümeye katkı sağlamak istiyorlar, haliyle kendi çıkarlarını da düşünüyorlar, ama bunu yaparken ülkeye de katkı sağlamak istiyorlar, ama bunu yaparken hukuki sistemimizin yeterliliğinden yine dem vuruluyor. Gördüğünüz üzere mesela, bankadan para almak istiyor. Örneğin, bankadan kredi çekmek istiyor, ama kredi çekemiyor. Neden? Hukuki olarak durumu çok sağlam değil, dolayısıyla bir Türk firma aracılığıyla ancak yapabiliyor. Türk firma aracılığıyla yaptığı zaman işlem maliyetleri “transaction cost” dediğimiz şey artıyor. Arttığı zaman ne oluyor? Bu şirketin verimliliği düşüyor arkadaşlar, çok basit bir şey. Yani gördüğünüz üzere biz şu an Suriyelilerin işlem maliyetini muazzam ölçüde yükselterek, aslında onların ekonomik etkinliklerini düşürüyoruz. Bu da sonuçta dönüp dolaşıp Türkiye'nin iktisadi büyümesine bir çelme oluyor.

Buğra Kalkan

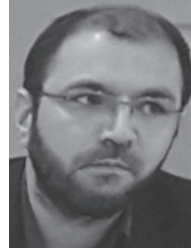


### C.5. “Devletin daha alt katmanlarında politika önerebiliriz. Suriyeli göçmenler nasıl ve ne şekilde çalışacak, bunun için strateji geliştirmeye çalışmamız lazım.”

*Yar. Doç. Dr. Mevlüt TATLIYER / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi*

Bizim asıl problemimiz, bir strateji uygulamaya çalışıp başarılı olmamız değil, denemiyoruz bile aslında, asıl problem denemememiz. En makro çerçevede söylüyorum bunu, bu anlamda sadece göçmenler, Suriyeli göçmenler mevzusu değil. Bugün Türkiye Cumhuriyeti Devletinin genel anlamda bir makro ekonomik kalkınma, ekonomik büyüme hikayesi yok, stratejisi yok ve bunu göçmen mevzusu, Suriyeli göçmenler mevzusu bunun bir alt bileşeni olarak görürsek burada da yine genel anlamda bir stratejimiz yok.

Bu stratejileri geliştirecek ve uygulayacak kişiler neden bu stratejileri geliştirmeye çalışmıyor? Buradaki asıl problem bu, bu noktada devlet anlamında ya da özel girişimler anlamında dernek, vakıf anlamında bir motivasyonumuz doğru değil demek ki, ben bunu anlıyorum buradan, motivasyonumuz doğru değil. Bu anlamda tabii en başta bürokrasi burada ön plana çıkıyor.



**“Neden bürokrasi Türkiye'nin çıkarına olacak şeyler hakkında bir motivasyona sahip değil?”**

Bu aşamada Türkiye'de bir Göç Bakanlığının henüz kurulmamış olması, Suriyeli göçmenler bakanlığının bile kurulmamış olması bu anlamda bizim denemeye bile çalışmadığımızın bir göstergesi açıkçası.

*Mevlüt Tatliyer*

Bizim burada bu bakanlık kurulduktan sonra bu bakanlık neler yapmalı, bunları tartışıyor olmamız gerekirdi. Referandumu bürokrasinin yeniden yapılandırılması noktasında çok önemli görüyordum. Suriyeli göçmenler mevzusu bunun bir alt bileşeni ve refahsa bu sadece 80 milyonluk Türkiye nüfusu için değil, aynı zamanda 83 milyonluk -Suriyeli göçmen kardeşlerimizi de ekleyelim- nüfusun genel ekonomik refahı için çalışan bir bürokrasi mekanizması yine Göç Bakanlığıyla beraber burada iyi işler yapabilir. Bu noktada biz daha alt katmanlarda diyelim, devletin üst katmanları değil, daha alt katmanlarında politika önerebiliriz. Bakanlık kurulsun, şu stratejiler izlensin, bu yapılsın, vesaire gibi, fakat bu genel bir makro planın, genel bir makro stratejinin bir alt bileşeni olabilir. Bu noktada hani bizim yukarıya doğru devleti etkileme noktasında artık bir strateji geliştirmemiz gerekiyor. Artık bir şeyler yapmamız gerekiyor, en azından denememiz gerekiyor. Yani 100 üzerinden hiç sınava girmezseniz sıfır alırsınız, hani çok başarısız bir öğrenci bile sınava girdiğinde 100 üzerinden 10 olabilir. Bu noktada çok kötü bir strateji bile hiç strateji olmamasından çok daha iyidir.

Avrupa Komisyonu, internet sitesinde “yaşlanmanın Avrupa toplumlari için 21. yüzyilin en büyük sorunu olacağını” vurguluyor. Almanya özelinde, araştırmalar, ülkenin nüfusunun bugün bulunduğu 81 milyon seviyesinden 2060'ta 71 milyona düşeceğini öngörüyor. Bu da ülkenin her yıl 500 bin ila 1 milyon mülteci alabileceğini gösteriyor. Avrupa'nın en büyük ekonomisi konumundaki Almanya'nın nüfus probleminin baskısı altında fazla seçme şansı yok gibi görünüyor. Ancak diğer Avrupa ülkeleri belli ki 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük sığınmacı krizi karşısında bile sınırları içine yeni birini kabul ederken kültüre, dine, eğitime, beceriye, mesleğe bağlı bir seçme hakkını elde tutmak istiyor.<sup>23</sup>

<sup>23</sup> AB Haber Brüksel, “Uluslararası finans kuruluşları: Yaşlı Avrupa sığınmacıların potansiyelini gözardı ediyor.”  
Kaynak: Anadolu Ajansı, <http://www.abhaber.com/uluslararası-finans-kuruluşlarıyaşlı-avrupa-sığınmacıların-potansiyelini-gözardı-ediyor/>



## “Göçmen işçiler ikame edici [başkasının yerini alıcı] olmaktan çok tamamlayıcı işlev görüyor”

Göçmen işçilerin çoğunluğunun Avrupalı işçileri ikame edici değil. Onlara tamamlayıcı olmaları nedeniyle göçmen işgücü piyasası rekabeti korkusu yersiz. [Çalışma Yasaları] Suriyelilerin işgücü piyasasına entegrasyonunu geciktiriyor.

Türkiye hükümeti Suriye mülteci krizinin sağladığı faydaları arttırmaya ve maliyetlerini azaltmaya yönelik bazı politika değişiklikleri yapabilir: Şirketlerdeki yüzde 10 Suriyeli istihdam üst limitini arttırabilir veya bu sınırlamayı tamamen kaldırabilir. Mülteciler için asgari ücret kaldırılabilir ve ücret düzenlemelerini, daha az kısıtlamalarla tüm çalışanlar için normalleştirilebilir.

Türkiye, Avrupa Birliği ve ABD'den Türk ihracat mallarına yönelik ticari engellerin daha fazla kaldırılmasını istemelidir.”<sup>1</sup>

## “Asgari ücrette bölgesel farklılıklar olabilir; Suriyeli göçmenler için ayrı politika izlenebilir”

Eğer işveren ve işçi eşit ekonomik gücü sahip olursa, bu noktada asgari ücret gibi bir kurumun olmasına zaten gerek yok, ama bu ikisi arasında ciddi ölçüde bir güç farklılığı olduğu için ve bu ikisi çatıştığı için -biri daha yüksek ücret istiyor, diğeri daha az ücret vermek istiyor- ve işveren çok daha güçlü olduğu için asgari ücret gibi bir mekanizmaya kesinlikle ihtiyacımız var. Bunun yanı sıra bölgeler arasındaki geçinme fiyatları diyelim, fiyat farklılıkları da tabii İstanbul'da yaşam daha pahalı, diğer bölgelerde daha düşük olabilir. Asgari ücret farklılıkları olabilir bölgesel bazda ya da Suriyeli göçmenler için ayrı bir politika izlenebilir bu noktada.

*Mevlüt Tatlıyer*

Bu asgari ücret mevzuuyla ilgili, ama yine illa ki bu noktada da hani daha spesifik olarak söyleyecek olursam, Suriyeli göçmenler şu anda tamamıyla kayıt dışında ve hasbelkader nasıl denk gelirse o şekilde çalışıp, o şekilde ekmeklerini kazanmaya çalışıyorlar. Uygulanması gereken, yapılması gereken projelerden, gerçekleştirilmesi gereken stratejilerden sadece birisi bu, en önemlilerinden birisi bu. Bu noktada projeler geliştirip, Suriyeli göçmenler nasıl çalışacak, ne şekilde çalışacak, bunun için strateji geliştirmeye çalışmamız lazım.

## "Vatandaşlık meselesi"

Yedinci yılın sonunda bugün Suriyeli sığınmacıların önemli bölümü kampların dışında yaşıyor; kendi ayakları üzerinde durmaya çalışıyor ve geniş toplumla bir şekilde bütünleşmeyi başarıyor. Burada doğan veya burada büyüyen, okula giden çocuklar var artık; burada kendisine yeni bir hayat kuran, evlilik yapan, çalışan, iş kuran, iş veren insanlar var. Suriye'deki durum düzelse bile, burada kurulmuş hayatlar var ve onları tuttuklarından bir kez daha koparmak ne adil ne de bu ülkenin iyiliğine.

Bu saatten sonra git demek olmayacağına göre, iktidarı ve muhalefetiyle, meseleyi siyasi çekişmelerin aracı haline getirmeden olgun bir yaklaşımla ele almak ve onları çalışma, seyahat ve ekonomik girişim konularında sınırlamaktan başka bir etkisi olmayan kurallarla bağlamaya çalışmaktan vazgeçmek gerek. Bunun en sağlıklı yolu da artık burada yeni bir hayat kurmuş olan insanlara tercih etmeleri durumunda vatandaşlık hakkının tanınmasından geçiyor.

*Bekir Berat Özipek*

<sup>1</sup> Alex Nowrasteh. (2017). "Suriyeli Mülteci Krizine İktisadi Bakış", Liberal Düşünce, 21(82), Bahar 2016, ss. 173-182. Bkz. <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/82/12-alex-nowrasteh-suriyeli-multeci-krizine-iktisadi-bakis.pdf> (Erişim 15 Şubat 2018).





## C.6. “Mültecilerin diğer vatandaşlarla aynı hukuki prosedürlere tabi olması, işsizliğin düşmesine, üretimin artmasına ve piyasada adaletin sağlanmasına katkı yapar.

**Hakan ŞAHİN / İstanbul Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi**

Ekonomik entegrasyonun zaten uzun vadeli faydaları aşikâr, fakat velev ki pesimist bir bakış açısına sahibiz diyelim ve biraz şeytanın avukatlığını oynayalım. Diyelim ki ben bu uzun vadeli tahlillere inanmıyorum, ben, önceliği ulusal çıkarlar olan tutucu bir adamım, velev ki bunu düşünüyorum ve bu ülkenin vatandaşı olarak işlerimi mültecilere kapırdığımı düşünüyorum diyelim. Ben bu açıdan yaklaştığımda bile ekonomik entegrasyon bana hizmet ediyor. Nasıl?

Öncelikle şunu anlamamız lazım: İktisadi faaliyet insan doğasının kaçınılmaz bir unsuru, iktisadi faaliyet esasen diğer tüm hakların, sosyal entegrasyonun hepsinin de temelinde yatıyor.



### “Bu insanlar çalışmak ve kazanmak zorunda. Bunu iki şekilde yapabilirler”

Bunu ya kayıt dışı yapabilirler, ya kayıt içi yapabilirler. Bunu kayıt dışı yaptıklarında gördüğümüz şey ortada, işsizlik verileri yükseliyor. yükselen işsizlik verileri gerçek veriler değil; çalışanlar kayıt dışı olduğu için veriler yükseliyor. Özellikle ekonomik entegrasyon sayesinde, yani bu kişilerin hakları tanınarak, bu kişiler sıradan vatandaşların tabi olduğu hukuki prosedürlere tabi kılınarak, kayıt altına alınarak olaya yaklaşılsa, bir kere öncelikle bu işsizlik verileri gerçek seviyesine düşecek, olması gereken seviyeye düşecek ve işin esasında bir değişiklik yaşanmadığını göreceğiz.

**Hakan Şahin**

İkincisi, rekabet piyasasının kaçınılmaz bir unsuru. Rekabet çok doğal bir unsur ve bana göre Allah'ın en büyük nimetlerinden de biri. Rekabet sayesinde insanlar, işgücünde yer alan vatandaşlar, mültecilerin iş piyasasını aşacak şekilde daha ucuz ücretlerle çalışarak kendilerini işsiz bıraktığına inanıyorlar. Bu konsantre bir zarar gibi görünse de toplumun lehine hizmet eden bir durum.

Rekabet, piyasanın her neresinde olursa olsun toplum geneline hizmet ettiği gibi bu da toplum geneline hizmet ediyor. Nasıl? Eğer işgücü ucuzluyorsa, bu o işgücünü istihdam eden firmaların üretim maliyetlerinin ucuzladığı anlamına gelir ve bu firmaların üretim maliyetleri ucuzladığında bu firmaların piyasaya sunduğu mal ve hizmetler ucuzlar. Bu nihayetinde o mal ve hizmetlerin tüketicisi olan hepimizin lehine bir durum yaratır. Dolayısıyla hepimizin söz konusu mal ve hizmetlere ulaşımı daha da kolay hale gelmiş olur işgücündeki ucuzlama sayesinde.

### .Göç, patent ve inovasyon”

1880-1940 yılları arasında ABD'deki inovasyon ve patent sayılarını inceleyen bir başka çalışma ise göçmenlerin nüfus içindeki paylarının yüzde 2 olmasına rağmen patent alanları arasındaki oranlarının yüzde 19,6 olduğunu gösteriyor. Bugün ise bu oran yüzde 30. Göçmenlerin istihdam üzerindeki etkilerine dair bilimsel çalışmalar genellikle uzun dönemde çok sınırlı bir etki olduğunu göstermekte. Son zamanlarda yapılan bir çalışma ise göçmenlerin uzun dönemde büyümeye pozitif katkısı olduğunu iddia ediyor. Göçmenler her ne kadar toplumlardaki kutuplaşmayı ve ayrılmayı artırsa da yarattıkları kültürel çeşitlilik ortamı büyümeyi tetikleyen bir etken. 1960-2010 yılları arasındaki uluslararası veriler kullanılarak yapılan hesaplamalara göre kültürel çeşitlilikteki 10 yüzde puanlık artış, kişi başı gayrisafi yurt içi hâsıla büyümelerini ortalama 2,1 yüzde puan artırıyor. Sadece gelişmekte olan ülkeler dikkate alındığında ise katkı 2,8 yüzde puana çıkıyor.<sup>2</sup>

### “Mültecilerin beraberinde ilişki ağlarını da taşımaları neticesinde özellikle güneydoğudaki illerden Suriye'ye yapılan ihracatta ciddi bir artış görülüyor”

Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki iktisadi etkilerine dair bugüne kadar yapılan araştırmalar büyüme üzerinde pozitif, istihdam üzerinde ise negatif etki olduğunu gösteriyor. Asgari düzeyde harcama yapsalar daha milyonlarca Suriyelinin varlığı talep artış anlamına geliyor ve 2015 yılında gayrisafi yurt içi hasılaya yüzde 0,5 ila yüzde 1,7 oranında katkı sağladığı düşünülüyor. (...) mültecilerin beraberinde ilişki ağlarını da taşımaları neticesinde özellikle güneydoğudaki illerden Suriye'ye yapılan ihracatta ciddi bir artış görülüyor. Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) rakamlarına göre en az bir Suriyeli ortakla kurulan firma sayısı 2016 yılı sonunda neredeyse 6 bine ulaşmış durumda. ... 2009-2016 yılları arasında zorunlu sigortalı verilerini kullandığım kendi araştırmam Suriyeli firma sayısındaki artışın toplam kayıtlı istihdam üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi olmadığını gösteriyor. Diğer taraftan Suriyeli şirketlerin sermayelerindeki her yüzde 1'lik artış, ortalama 275 yeni kayıtlı istihdam yaratıyor. Suriyeli şirketlerin getirdiği sermayenin artması aynı zamanda kayıtlı istihdamın ortalama reel günlük kazancını da yükseltmiş görünüyor. Sermaye miktarındaki yüzde 10'luk artış günlük ortalama reel kazançlarda yaklaşık yüzde 0,2'lik bir artışa neden olmaktadır.<sup>3</sup>

<sup>2</sup> Güneş Aşık. (2017). “Suriyeli mülteciler Türkiye ekonomisi için fırsat olabilir mi?”, Al Monitor, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2017/05/turkey-syria-can-refugees-become-opportunity-for-economy.html#ixzz57GsRVSVX> (Erişim 15 Şubat 2018).

<sup>3</sup> Güneş Aşık. (2017). “Suriyeli mülteciler Türkiye ekonomisi için fırsat olabilir mi?”, Al Monitor, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2017/05/turkey-syria-can-refugees-become-opportunity-for-economy.html#ixzz57GsRVSVX> (Erişim 15 Şubat 2018).

Özellikle güneydoğu şehirlerinde, yani mültecilerin daha çok ve daha güçlü bir şekilde işgücüne kayıt dışı olarak girdiği ve az da olsa üretim sektörüne girdiği şehirlerde vatandaşların haklı bir şikayeti var. Geldikleri ülkede belli bir ticaretle, belli bir üretimle uğraşan insanlar burada da aynı işi yapmaya devam ediyorlar. Burada dükkan kuran veya bir şekilde kendi işini kayıt dışı olarak yapmaya başlayan insanların aynı hukuki prosedürlere tabi olmamasından kaynaklanan, işte izinsiz üretim ve birtakım diğer vatandaşların sırtına yüklenen hukuki prosedürleri atlatmanın avantajlarını elde etmelerinden kaynaklanan bir şikayetleri var. Yani onlar daha kolay iş yapıyor diyorlar, onlar bizim kadar prosedür gerçekleştirmek zorunda kalmadıkları için piyasada adalet bozuluyor diyorlar. Tabii bu haklı bir itiraz. Vatandaşların tabi oldukları tüm hukuki prosedürlere mültecilerin de tabi olması gerekir ve bu zaten ancak onların haklarının tanınması ve ekonomik entegrasyonunun sağlanmasıyla mümkün. Dolayısıyla ekonomik entegrasyon piyasadaki adaleti sağlayacaktır.

Bu sayede aslında bahsettiğimiz tüm diğer faydalar da oluşacaktır. Yani mültecilerin ekonomiye katkısının üretim boyutu da güçlenmiş olacak ve bu üretim biliyorsunuz, üreten mülteci zaten ekonomiye katkı sağlıyor, tüketen de dolaylı olarak katkı sağlıyor. Tüketen de tükettiği alanlardaki mal ve hizmet talebini tetiklediği için, bunu teşvik ettiği için üretimi de teşvik ediyor bir anlamda, dolayısıyla mültecilerin diğer vatandaşların tabi olduğu hukuki prosedürlere aynen tabi olacak şekilde ekonomik entegrasyonunun sağlanması, haklarının tanınması hem işsizlik verilerinin düşmesi, hem üretimin güçlenmesi, hem de piyasadaki adaletin sağlanması konusunda faydalar sağlıyor. Yani mültecilere karşı baştan bir olumsuz önyargıyla yaklaşan insanların dahi lehine durumlar oluşturuyor.

#### Gaziantep merkezli Suriyeli İş Adamları ve Girişimciler Derneği (SİAD)'ın önerileri:

- Suriyeli ekonomik girişimcilerle ilgili bir kurum ihdas edilmeli.
- Bürokratik engeller kaldırılmalı; ekonomik hareket ve akışkanlık kolaylaştırılmalı.
- Suriyelilerin istihdam sorunlarının çözülmesi için iş kanunları değiştirilmeli.<sup>1</sup>
- Banka ve kredi işlemleri kolaylaştırılmalı.
- İlgili mevzuat Arapçaya çevrilmeli.
- Gelecekte Suriye'nin yeniden inşası için ekonomik alanda işbirliği yapılmalı.
- Suriyeli yatırımcıların projeleri için daha fazla imkân ve avantaj sağlayan endüstriyel ve ticari kompleksler kurulmalı.
- Suriyeli ekonomik topluluklar ticaret odalarında temsil edilmeli.



## C.7. “Statü meselesi, belirsizliğin ortadan kaldırılması, yaşadığınız ülkede ne olacağını bilip, planlarınızı buna göre yapmanız bakımından önemlidir”

**Arda AKÇİÇEK / Siyaset Bilimci-Danışman, TBMM**

Yapılması gereken en önemli şey ya da atılması gereken en önemli somut adımlardan biri, bu toplantı boyunca çok bahsi geçmedi, ama Suriyelilerin statüsü meselesi. Bu çok önemli bir konu, biz geçici olarak bir çözüm bulduk ve Suriyelilere bir yönetmelik çerçevesinde ‘geçici koruma altındakiler’ dedik. Bunun kendine özel bir hali var; ne mülteci ne vatandaş, arada kalmış garip bir statü. Aslında Turgay Bey çok önemli bir şey söyledi: O da belirsizliğin ortadan kaldırılması, yani bir ülkede ya da bir yerde yaşıyorsanız sonunuzun ne olacağını bilmeniz ve planlarınızı buna göre yapmanız çok önemli. Bu doğal hayatın akışında da böyle.

Yapacağınız planları ileriye öngörerek yaparsınız. Suriyeliler açısından da bu çok ciddi bir öneme sahip. Bizim, yani devletin öncelikle bir karar vermesi ve ardından da Suriyelilerin bir karar vermesi gerekecek. Yani devletin Suriyelilere geçici mi kalıcı mı oldukları yönünde bir karar alması lazım. Kalıcı olduklarına dair bir kanaat gelişirse, buna ilişkin bir statü geliştirmesi lazım, ki yaklaşık 6-8 ay önce, tabii 15 Temmuz’dan önce artık vatandaşlık konusunu tartışmaya başlamıştık ki 15 Temmuz oldu.



### “Herkesin önünü görmesini ve planlarını buna göre yapmasını sağlamak gerek”

Vatandaşlık bireyle devlet arasındaki bir ilişki, hukuki bir statü. Buradaki esas mesele şu: Bu hukuki statünün kesinleştirilip, herkesin önünü görmesini ve planlarını buna göre yapmasını sağlanması gerekiyor ve belirsizliğin ortadan kalkması önemli. 2011’de gelenler 6-7 yıldır bu ülkelere, burada yaşıyorlar, burada bir hayat kurdular ve hayatlarına belki de burada devam edecekler, böyle bir karar alacaklar. Bu saatten sonra artık “bak, ülkende savaş bitti, sen dönebilirsin” demek hakkaniyetli olmaz, adil olmaz. Tabii dönmek isteyen dönebilir, o ayrı mesele, ama burada kalmak isteyenler, burada yaşamaya devam etmek isteyenler için bu statünün belirlenmesi oldukça önemli ki insanlar planlarını, yatırımlarını, girişimlerini buna göre yapabilsinler.

**Arda Akçiçek**

BBC Türkçe, Financial Times’in haberi

### “Suriyeliler yatırımlarıyla Türkiye ekonomisine katkı sağlıyor”

“Financial Times, ‘Suriyeliler krizi fırsatı dönüştürüyor’ başlığını taşıyan haberinde,

Suriyeli göçmenlerin, Türkiye’de iş kurmanın diğer komşu ülkelere nazaran daha kolay olması sayesinde başarılı işletmeler kurabildiklerini yazıyor.

Haber, tatlı ustası olan bir Suriyeli göçmenin, Lübnan ve Mısır’daki başarısız iş kurma girişimlerinin ardından Türkiye’de 2 yıl içinde yanında 40 kişiyi çalıştırdığı bir işyeri sahibi haline gelmesinin hikayesiyle başlıyor.

Gazetede yer alan verilere göre, 2011’den bu yana Türkiye’de Suriyeliler ve Türk ortağı olan Suriyeliler tarafından açılan şirket sayısı 4 bin civarında.

Haberde görüşüne yer verilen Türkiye Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Direktörü Güven Sak, Suriyelilerin yaptıkları yatırımlarla Türkiye’de ekonomiye katkı sağladıklarını belirtiyor.”<sup>24</sup>



## GENEL DEĞERLENDİRME VE SİYASA ÖNERİLERİ

Suriyeli sığınmacıların Türkiye’de yaşamaya başlamalarının yedinci yılı geride bıraktığını, bunun insan hayatında bir yerde kök salmak için azımsanmayacak bir süre olduğu göz önüne alındığında, onlara dönmeleri yönünde bir telkinde bulunmak ahlaki olmayacağı gibi, hayatın doğal akışına da aykırı olacaktır. Suriye’deki siyasi durumun ne yöne evrileceğinin ve geri dönüş için ihtiyaç duyulan normalleşme sürecinin ne zaman başlayabileceğinin öngörülemediği bir ortamda, bu ülkeden gelen **sığınmacıların kalıcı oldukları gerçeğinden hareket ederek siyasa üretmek** gerekir.

Sığınmacılarla ilgili meselelerin gündelik siyasi mülahazaların ötesinde, daha fazla gerilim doğurmadan makul bir yaklaşımla yürütülmesinde sivil toplumun ve kanaat önderlerinin, farklı dünya görüşüne ve hayat tarzlarına sahip bireylerin katkıları alınmalı ve onların da desteğiyle **sığınmacılar konusunda insan onuruna yaraşır bir iletişim dilinin egemen olması için kolektif bir çaba sergilenmelidir.**

Bu çerçevede **siyaset makamına, iktidara ve muhalefete, sivil topluma ve kanaat önderlerine düşen çok boyutlu bir kolektif sorumluluktan söz etmek mümkündür.**

Bu sorumluluğun temelinde, sığınmacıların da bütün mülahazaların ötesinde hak sahibi bireyler olarak kabul edilmesi vardır. Bu bağlamda sığınmacılara, bir fayda-menfaat-kâr-zarar temelinde değil, **evrensel bir hakkı kullanan ve bu yönüyle kendilerine karşı dünyanın diğer her parçasıyla beraber bu hakkın gereğini yapmakla sorumlu olduğumuz ahlaki özneler olarak bakılmalı ve buna uygun bir tutum alınmalıdır.**

Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı söylem ve çeşitli kriminal olaylar dolayısıyla açığa çıkan öfke ve önyargı, önlem alınmadığı taktirde, bu olumsuz algının gelecekte kaygı verici hadiselerle dönüşebileceğine ilişkin bir erken uyarı sinyali olarak okunmalıdır. Bu yönüyle konu, salt bir gruba yönelik haksızlık olarak algılanmamalı, bunun çok ötesine geçme sinyalleri veren bir güvenlik sorunu olarak da görülmelidir. Bu bağlamda **sığınmacılarla ilgili ayrımcılık veya nefret temelli hak ihlallerine müdahalede isteksizlik veya zaaf algısı uyandıracak bir dil veya tutumdan kesinlikle kaçınılmalı; ayrımcılık yasağı etkin bir şekilde işletilmeli ve sığınmacılara yönelik ihlaller etkin bir şekilde cezalandırılmalıdır.**

Geçen zaman zarfında iç savaş trajedisinin bir türlü sonlanmaması ve geri dönüşün yıllar içinde mümkün olamaması nedeniyle Türkiye’de kalan, burada hayata tutunan ve kendi geçimlerini kendi emekleriyle karşılayan insanlara artık misafir gözüyle bakmaktan vazgeçmek gerektiği gerçeğiyle yüzleşmek doğru olacaktır.

**Bu realitenin temel gereği, hayatını burada yeniden kuran insanların oturma ve çalışma prosedürlerinin kolaylaştırılmasını ve makul bir süreç ve program dahilinde talep edenlere vatandaşlık statüsü verilmesini içeren bir perspektifte somutlaşmaktadır.** Bu bağlamda meselenin depolitize edilerek tartışılması, vatandaşlık konusunun sadece insani ve ahlaki boyutuyla değil, aynı zamanda maddi ve ekonomik yarar boyutuyla da dillendirilmesi, sadece etik ilkelerle ikna olmayan çevrelere, ekonomik olarak da bunun doğru olacağını anlatılabilmesi hayati bir önem taşımaktadır.

Ancak bu kalıcı çözümü gerçekleştirmeye ilişkin olarak yürütülmesi gereken çalışmalardan bağımsız olarak, odağında ekonominin yer aldığı veya ekonomiyle dolaylı ilgili olan, **kısa ve orta vadede atılabilecek adımlar** ise şöyle sıralanabilir:

**Bu çerçevede sağlıklı ve uygulanabilir bir siyasa, iki toplum arasında, kökleri ulus devletlerin tarihini ve sınırlarını fazlasıyla aşan bir ilişkinin yüklediği tarihi sorumluluğa uygun olmalı;** artık tamamına yakını kampların dışında ve geniş toplumun içinde olan, kendi ekonomik çabalarıyla ayakta kalmaya çalışan ve **hali hazırda ülke ekonomisine katkı yapan üç milyon insanın varlığı gerçeğinden yola çıkmalıdır.**



Tarihi tecrübe, engeller kaldırılıp fırsat verildiğinde, göçmenlerin ekonomik üretkenliğine olağanüstü başarılı katkı sunabileceklerini göstermektedir. Aynı tarihi tecrübe, göçmenlerin meşru yollardan çalışma, üretme ve teşebbüs özgürlükleri tanınmadığında, bunun ciddi olumsuz sonuçları olabileceğine de işaret etmektedir. **“Misafirperverliğin kalıcı hukuk normlarına dönüştürülmesi”** önerisinin anlamı budur.

Bu perspektiften hareketle üretilecek siyasanın ana başlıkları şöyle tespit edilebilir:

Türkiye'nin “açık kapı politikası” ve “göçü yönetmeme” olarak adlandırılan müdahaleden kaçınma eğilimi özü bakımından doğrudur ve **iktisadi hayatın doğal akışı içinde bireylerin serbest çalışma ve girişim özgürlüğünü kısıtlayan mevzuat hükümlerinin ayıklanması, göçmenlerin ve sığınmacıların ekonomik üretkenliğini geliştirme potansiyellerini tam olarak kullanmalarını kolaylaştıracaktır.**

Suriyeli sığınmacıların entegrasyonunun öncelikle ekonomik entegrasyonun önündeki engellerin kaldırılmasından geçtiği gerçeğinden hareketle, onların iktisadi faaliyetlerini kısıtlayan düzenlemeler kaldırılmalı ve ekonomiye katkı yapmaları kolaylaştırılmalıdır. Daha somut olarak, **çalışma izni almaları, iş kurlmaları, personel istihdam etmeleri, bankacılık, kredi, ihracat ve ithalat gibi alanlarda diğer ekonomik aktörlerle eşit şartlarda faaliyette bulunmaları sağlanmalıdır.**

Ekonominin yeni girişlere daha açık hale getirilmesi ve Suriyeli iş insanlarının ekonomik sisteme daha fazla dahil edilmesi, onların iş yapma kapasitesinin artırılmasını sağlayacak bir dizi kolaylığa ihtiyaç göstermektedir. **Prosedürleri azaltmak, iş ve ticaret ile ilgili olanlar başta olmak üzere ilgili mevzuatı Arapça çevirmek, Arapça bilen memurlar istihdam etmek, Suriyeli iş insanlarına rehberlik edecek faaliyetler, mevzuat ve vergi düzenlemeleri ile Çin'in kullandığı serbest bölgeler türü düzenlemeler yapılabilir.**

**Sığınmacıların iktisadi aktivitelerini güçleştiren mevzuat hükümleri (Geçici koruma kimlik belgesi hangi ilde verildiyse o ilde çalışma zorunluluğu veya seyahat kısıtlamaları gibi) kaldırılmalı; sözleşme serbestisini kısıtlayan hükümler azaltılmalı ve ekonomik akışkanlık ve esnek çalışma kolaylaştırılmalıdır.**

**İşletmelerin eleman istihdamında en fazla yüzde on sığınmacı çalıştırabileceklerine ilişkin kısıtlamalara son verilmelidir.** Bu kısıtlama iktisadi hayatın gerekleriyle bağdaşmamakta, özellikle sığınmacıların yoğun olarak yaşadığı sınır bölgelerinde herkes için hayatı zorlaştırmaktadır.

**Suriyeli iş insanları tarafından kurulan şirketlerin de tıpkı Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan bireylerce kurulan şirketler gibi serbest ve eşit koşullarda faaliyet göstermelerinin önündeki engeller kaldırılmalıdır.** Bu kısıtlamalar nedeniyle Suriyeli iş insanları tarafından kurulan şirketler, iktisadi olmayan gerekçelerle ortaklıklar kurmak veya birlikte iş yapmak durumunda kalmakta ve bu da etkenlik ve verimlilik ilkelerine aykırı biçimde işlem maliyetlerini yükseltmekle kalmayıp, mevzuatı aşma amaçlı olarak tercih etmek durumunda kaldıkları ortaklarından kaynaklanan ciddi maddi kayıplara uğrama riskini de beraberinde getirmektedir. **Üretim desteği, teşvik ve kredilerle ortak iş yapma ve para transferi konularındaki kısıtlamalar kaldırılmalı; bütün bu konularda sadece ekonomik kriterler esas alınmalıdır.**

Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı önyargının yükselme eğiliminde olduğu gözle görülür bir gerçektir. **Bu gerçek, iktidara ve muhalefete sığınmacıları siyasi mücadelenin aracı olarak kullanmaktan kaçınma, sığınmacılara yönelik insani harcamaları siyasi tartışma konusu yapmamaya ilişkin etik bir mutabakat oluşturma ödevi yüklerken, iktidara da buna ilave olarak toplumu sürekli olarak bilgilendirme ve sığınmacılara yönelik olumsuz algı ve tutumlarla mücadele sorumluluğu yüklemektedir.**

Suriyeli sığınmacıların istedikleri üniversitede kontenjan sınırlaması olmaksızın öğrenim görebildikleri, devletin onlara ayda 1500 TL verdiği, tüp bebek tedavisi dahil diledikleri sağlık hizmetini ücretsiz biçimde alabildikleri türünden gerçek dışı haberler, doğru bilgilendirmenin minimum düzeyde olduğu veya çoğu kez hiç olmadığı ortamda, sığınmacı karşıtı kesimler tarafından hiçbir karşı argümanla karşılaşmaksızın yayılmakta, özellikle sosyal medyada dezenformasyon için kurulmuş hesaplar, web siteleri ve facebook sayfaları sistematik biçimde dezenformasyona devam etmektedir. **Özellikle de sığınmacılara yönelik olumsuz kanaatlerin en fazla ekonomi alanıyla ilişkili olduğu göz önüne alınacak olursa, bu konu başta olmak üzere, yükselen önyargıya karşı etkili bir bilgilendirme, kamu spotları örneğinde kamu diplomasisi ve dezenformasyon karşıtı yayınlar yapma gereği, kendisini gittikçe daha fazla yakıcı bir ihtiyaç olarak hissettirmektedir.**

Suriyeli sığınmacı akademisyenlerin yükseköğretim kurumları başta olmak üzere, eğitim ve öğretim kurumlarında görev almaları kolaylaştırılmalı, Arapça öğretim veren üniversite, fakülte ve bölüm kurmanın önündeki Yükseköğretim Kurulu'nun yönetmeliğe dayanmayan kararı (öğretim üyelerinin ve öğrencilerin çoğunluğunun vatandaş olmasına ilişkin karar) değiştirilmelidir. **Arap ülkelerinden akademisyenlerin akademik faaliyetlerinin önündeki engellerin kaldırılması, Türkiye entelektüel hayatına yeni bir boyut katacak olmasının yanı sıra, Arapça öğrenim görmek isteyen öğrenciler için bu üniversiteleri cazibe merkezleri haline getirerek, ülke için ekonomik bakımdan ciddi bir girdiye de kaynaklık edecektir.**

Suriyeli bireylerin Türkiye ekonomisine katkıları, gerek onlar tarafından doğrudan üretilen değerler, gerek onların varlığı dolayısıyla ülke dışından gelen maddi kaynaklar ve gerekse de onların gelişile doğan sinerjinin etkisiyle özellikle bazı şehirlerde varlığını hissettiren iktisadi canlanma ile ilgili çalışmalar yapılmalı ve toplum bilgilendirilmelidir. **Bu bilgilendirme, olumlu pratikler üzerinden ekonomik işbirliği ve başarıyı teşvik edeceği gibi, Suriyeli sığınmacılara yönelik ayrımcı önyargıyı da törpüleyecektir.**

## KAYNAKÇA

AB Haber Brüksel, “Uluslararası finans kuruluşları: Yaşlı Avrupa sığınmacıların potansiyelini gözardı ediyor,” Kaynak: Anadolu Ajansı, <http://www.abhaber.com/uluslararasi-finans-kuruluslariyasli-avrupa-siginmacilarin-potansiyelini-gozardi-ediyor/>.

Aktaş, Munise Tuba. (2015) “Ücret Odaklı Uluslararası İşgücü Hareketliliğinin İşgücü Piyasalarına Etkileri”, TESAM Akademi Dergisi, Turkish Journal of TESAM Academy, Temmuz – July 2015, 2 (2), ss. 197-219.

Aşık, Güneş. (2017). “Suriyeli mülteciler Türkiye ekonomisi için fırsat olabilir mi?”, Al Monitor, <http://www.al-monitor.com/pulse/tr/originals/2017/05/turkey-syria-can-refugees-become-opportunity-for-economy.html#ixzz57GsRVSVX>

Balkan, B. ve Tumen, S. (2016). “Immigration and Prices: Quasi-Experimental Evidence from Syrian Refugees in Turkey”, Journal of Population Economics, 29 (3), 657-686.

Cali, Massimiliano – Sekkarie, Samia (2015). Brookings, “Much Ado About Nothing? The Economic Impact of Refugee ‘Invasions’”, Brookings, 16 Eylül 2015, <https://www.brookings.edu/blog/future-development/2015/09/16/much-ado-about-nothing-the-economic-impact-of-refugee-invasions/>.

Cortes, P. (2008). The effect of Low-Skilled Immigration on US Prices: Evidence from CPI Data. Journal of Political Economy, 116 (3), ss. 341-422.

Çörtük, Hasan. (2015). “Özgür Toplumun Hasadı”, Liberal Düşünce, 20 (80), Güz 2015, ss. 75-78.

“Erdoğan: Para ve maliye politikası adımlarında mutabık kaldık (2017)”, Bloomberg HT, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/2028765-cumhurbaskani-erdogan-dan-g20-zirvesisonrasi-aciklamalar>.

Financial Times: Suriyeliler yatırımlarıyla Türkiye ekonomisine katkı sağlıyor. (2016). BBC Türkçe, [http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160517\\_ft\\_suriye\\_yatirimci\\_multeci](http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160517_ft_suriye_yatirimci_multeci).

Fortune. (2015). “İstanbul’da 4 bin 487 yabancı yatırımcı şirket kurdu”, 13.5.2015, <http://www.fortuneturkey.com/istanbulda-4-bin-487-yabanci-yatirimci-sirket-kurdu-10067>.

Gaziantep Ticaret Odası. (2015). İçimizdeki Suriye Gaziantep Ortak Akıl Raporu -2, Ağustos 2015, <http://gto.org.tr/upload/serbest/Suriye-Ortak-AkilRaporu-33352.pdf> 10<http://gto.org.tr/upload/serbest/İçimizdeki-Suriye-OrtakAkil-Raporu--2-113627.pdf>.

Genç, H. Deniz ve Öztürk, Duygu. (2016). “Türkiye’deki Suriyeli Kadınlar: Mevcut Durumları, Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Liberal Düşünce Dergisi, 21(84), Güz 2016, ss. 67-91.

“GTO Suriye Masası Suriyeli İşadamlarına İş Kurma Prosedürleri Eğitimi Verdi (2016)” <http://www.gto.org.tr/GTO-SURIYE-MASASI-SURIYELI-ISADAMLARINA-IS-KURMA-PROSEDURLERI-EGITIMI-VERDI-haberler-1426.html>.

“GTO’da Suriyeli üye firmalarla istişare toplantısı yapıldı (2016)” <http://www.gto.org.tr/GTODA-SURIYELI-UYE-FIRMALARLA-ISTISARE-TOPLANTISI-YAPILDI-haberler-1363.html>.

ILO Türkiye Ofisi ve Suriye Dostluk Derneği, Suriyeli İşçi, İşveren ve Girişimcilerin İşgücü Piyasasında Karşılaştıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri Çalıştayı, Ankara, 13 Haziran 2016.

Kancs, A. ve Lecca, P. (2016). Long-term social, economic and fiscal effects of immigration into the EU: The role of the integration policy. Research Paper Series No 08/2016. Brüksel, Belçika:

Economics and Econometrics Research Institute.

Kukathas, Chandran. (2017). "Göç ve Hürriyet", Liberal Düşünce, 20 (80), Güz 2015, ss. 7-13.

Lach, S. (2007). "Immigration and Prices." Journal of Political Economy, 115(4), ss. 548-587.

Lordoğlu ve Aslan (2016). "En Fazla Suriyeli Göçmen Alan Beş Kentin Emek Piyasalarında Değişimi: 2011-2014," Çalışma ve Toplum, No: 2, ss. 789-808.

Nowrasteh, Alex. (2017). "Suriyeli Mülteci Krizine İktisadi Bakış", Liberal Düşünce, 21(82), Bahar 2016, ss. 173-182, Bkz. <http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/82/12-alex-nowrasteh-suriyeli-multeci-krizine-iktisadi-bakis.pdf>

Powell, Ben, "Top 3 Myths About Immigrants", Libertarianism.org, [https://www.libertarianism.org/media/around-web/top-three-myths-about-immigration?utm\\_content=64205760&utm\\_medium=social&utm\\_source=twitter](https://www.libertarianism.org/media/around-web/top-three-myths-about-immigration?utm_content=64205760&utm_medium=social&utm_source=twitter), (Erişim 1 Ocak 2018).

S&P GR: Syrian Refugee Influx Spurs Turkey's Economic Growth, 9 May 2016, <http://www.commoditiescontrol.com/commodity-market/dowjonescommoditiesnews/press-release-samppgr-syrian-refugee-influx-spurs-turkeyaposs-economic-growth-20160509DN002508.html>

Oytun Orhan - Sabiha Ş. Gündoğar. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. ORSAM ve TESEV Ortak Raporu, Rapor No: 195.

Oytun, Orhan – Gündoğar, Sabiha Ş. (2015). Suriyeli Sığınmacıların Türkiye'ye Etkileri. ORSAM ve TESEV Ortak Raporu, Rapor No: 195.

TC Merkez Bankası Enflasyon Raporu 2016 – II, [http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/dfefa227-4aa3-4f9f-a0b7-91f6e8878e9d/enf-nisan2016\\_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-dfefa227-4aa3-4f9f-a0b7-91f6e8878e9d-lhiz46j](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/dfefa227-4aa3-4f9f-a0b7-91f6e8878e9d/enf-nisan2016_tam.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-dfefa227-4aa3-4f9f-a0b7-91f6e8878e9d-lhiz46j)

Tunç, Ayşe Şebnem. (2015). "Mülteci Davranışı ve Toplumsal Etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere İlişkin Bir Değerlendirme", TESAM Akademi Dergisi, Turkish Journal of TESAM Academy, Temmuz – July 2015, 2 (2), ss. 29-63.

Türk Ekonomisinin Umudu Suriyeliler mi? (2017). TEPAV araştırmacısı Omar Kadkoy Deutsche Welle'nin sorularını cevaplıyor, Tepav.org, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/4161>.

Uluslararası finans kuruluşları: Yaşlı Avrupa sığınmacıların potansiyelini gözardı ediyor, AB Haber Brüksel, 20 Mayıs 2016, <http://www.abhaber.com/uluslararasi-finans-kuruluslariyasli-avrupa-siginmacilarin-potansiyelini-gozardi-ediyor/>.

Vural Çakır: Suriyeli Girişimcilerin Türkiye'ye Ekonomisine Yarım Milyonluk Yatırım Oldu. (2018). <https://www.haberler.com/vural-cakir-suriyeli-girisimcilerin-turkiye-ye-10074178-haberi/>.

Zachariadis, M. (2012). "Immigration and International Prices." Journal of International Economics, 87(2), ss. 298-311.







Sığınmacıların ülke ekonomisine ilişkin etkileriyle ilgili önyargı dalgasını kırabilmek ve kamusal algıyı doğru yönde değiştirebilmek için sarf edilecek her gayret önemlidir.

Tarihin trajik bir kırılma anında kendileriyle bulduğumuz üç milyon insanın, insan onuruna yaraşır bir ortamda yaşayabilmesini isteyen herkes açısından bu öncelikli bir ahlaki yükümlülüktür.

Sığınmacılara yönelik ayrımcı önyargının kaynaklarından birisini kurutmak bakımından, konuyu sadece etik, insani ve hukuki boyutlarıyla değil, aynı zamanda iktisadi boyutuyla da ele alan daha fazla çalışmaya ihtiyacımız var.

Çünkü sığınmacılarla ilgili olumsuz yaklaşımlar en fazla ekonomi alanındaki yanlış bilgi ve temelsiz algılardan kaynaklanıyor.

Bu konudaki yaklaşım ve söylemin olumlu yönde değişmesi ise öncelikle bu konudaki hakikatlerin en yalın haliyle ortaya koyulmasını gerektiriyor. Doğru perspektif ve bilginin egemen olmasını amaçlayan çalışmaların çeşitlenmesi ve sığınmacılarla ilgili toplumsal kanaatin olumlu yönde dönüşmesi umuduyla.